יצחק ישראל פון שלום עליכם

אַלע ווערק פון שלום-עליכם

אדישע שרייבער

מפּעציעלע „מאָרגן־פֿרייהייט" אויסגאַבע, ניו יאָרק, 1937

Copyright 1918 by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

72

PRINTED IN THE UNITED STATES OF AMERICA

אדישע שרייבער

אינהאלט

שלום־עליכם! 7
ווי שען איז דער בוים! 19
אויפֿן־דאָ־פּע 29
מיין בעקאַנטשאַפֿט מיט א. ל. לעווינסקי 41
מ. מ. וואַרשאַווסקי און זיינע ליעדער 51
א וואָך מיט י. ל. פּרץ 69
יוסקע פּרישמאַן'ס יוגנטליבע 79
פּרישמאַן צו־גאַסט ביי שלום־עליכם 89
מיין בעקאַנטשאַפֿט מיט ח. נ. ביאַליק 99
ליעד זענען מיר געזעסען 109

שלום־עליכם !

דיצאנ.

נעשריבען אין יאהר 1902.

שלום־עליכם!

— שלום־עליכם!
— עליכם־שלום!
— פון וואנען פאהרט מען?
— פון וואַרשע.
— וואָס איז אייער געשעפט?
— איך בין א אידישע צייטונג.
— מה שמכם?
— א י ד י ש ע פ א ל ק ס צ י י ט ו נ נ. און איהר, פון וואנען זענט איהר?
— פון וואנען זאָל איך זיין? פון יעהופּעץ.
— וואָס איז א י י ע ר געשעפט?
— וואָס זאָל זיין מיין געשעפט? איך בין א אידישער שרייבער.
— מה שמכם?
— שלום־עליכם.
— שלום־עליכם? קומט דאָך אייך שלום־עליכם.
— עליכם ועל בניכם.
— וואָס־זשע מאכט איהר עפּים, פּאני שלום־עליכם?
— וואָס זאָלען מיר מאכען? מע שרייבט.
— וואָס שרייבט מען?

— וואָס זאָל מען שרייבען? וואָס מע זעהט, דאָס שרייבט מען.

— וואָס האָט איהר פון אייער שרייבען, וואָס איהר שרייבט?

— וואָס זאָל מען האָבען? צרות האָט מען, בויכוועהטיג, האַרצקלעמעניש, בזיונות, יסורים, אַנגסטען, גריזאָטע...

— אָט דאָס איז גאָר?

— וואָס נאָך האָט איהר געוואָלט?

— איך מיין...

— כבוד? אָהן א שיעור און אָהן איין ערך! קיין שרייבער אויף דער וועלט האָט ניט אזוי פיעל כבוד, וויפיעל א אידישער מחבר. א קליניגקייט ביי אידען א שרייבער, א מענש וואָס שרייבט?

— איהר מיינט דאָס ערנסט?

— וואָס דען, אין שפאָס? קוקט זיך צו, וואָס סע טהוט זיך אָפ אויף אונזערע יובילעיען: ווינשעוואָניעס מיט „אָטקריטקעס" פון פערעהרער, פון הייסע חסידים און גלאָט פון געטרייע לעזער שיטען זיך פון אלע עקען וועלט: פון כתרילעווקע, פון טונעיא־דעווקע, פון טעטרעווועץ, פון שלש־סעודות'שאָק, פון גאלאָגנישאָק און פון סטרישטש — און פון וואָנען ניט? היינט די קאָרעספאָנדענציעס, וואָס דער יובילאָר אלייז שרייבט אריין אין די בלעטער! היינט די סעודות, די באנקעטען, די טאָסטען — היינט טראָגען גאנצע קעפ! היינט די סטיפענדיעס, די צדקה, וואָס סע ווערד בשעת מעשה צעטהיילט אין ארץ־ישראל לטובת הפועלים!... איהר שפיעלט זיך מיט'ן כבוד פון א אידישען מחבר?

— ניין, ניט דאָס מיין איך; איך מיין...

— פרנסה? מיט'ן פולען מויל, אבי ער האָט צייט און קאָן נאָך זיין דערצו א מלמד, א קרעמער, א מעקלער, א שדכן, אדער אזוי א איד א מקבל, וואָס קאָן געהן איבער די הייזער צונויפ־

מאכען אויף זיין בוך... איהר שפיעלט זיך מיט א אידישען מחבר? א אידישער מחבר איז א בעוואָהרענטער מענש.

— וואָם הייסט, ער איז א בעוואָהרענטער מענש?

— ער איז בעוואָהרענט פון ביידע וועלטען: פון עולם הזה און פון עולם הבא; ער איז בעוואָהרענט פון ברויט און פון גע־זונד, פון נוטע פרייגד, פון ווייב און קינדער און פון לייב און לעבען...

— מיר דאכט, פאני שלום־עליכם, איהר רעדט שוין מיט דער גאָל, איהר פערקריכט שוין אהין, ווי יענער, וואָם אין יענעם „דור“?... נישט גוט אזוי. נישט שען פאר א אידישען שרייבער, וואָם שרייבט פאר'ן פאָלק, ער זאָל אזוי ליאָפען אויף אידען. א איד איז מחויב אָננעמען אלסדינג פאר ליעב און זאָגען דריי מאָל א טאָג...

— גם זו לטובה?

— אודאי גם זו לטובה! וואָרום וואָם וואָלט געווען, איהר זאָלט דאָס אויף ניט האָבען? וואָם פאר א פנים וואָלטען מיר געהאט צווישען די פעלקער, מיר זאָלען די איין־און־אויינציגע קאָ־פּאָטע אויף אראָפוואַרפען פון זיך? מיר האָבען דען עפּים איין אנדער מלבוש, אחוץ אונזער לימעראָטור, מיט וואָם צו בעווייזען זיך פאר דער וועלט?

— איהר זענט אפשר נערעכט.

— וואָם הייסט אפשר? נעווים! נאָר לאָמיר רעדען פון עפּים פרייליכערס.

— וועז האָב איך יאָהרצייט?

— נישט דאָס. איך האָב צו אייך א שטיקעל...

— א שטיקעל בקשה? מסתמא עמיצען בעשרייבען אויף די גאזעטען?

— חס ושלום! איך האָב צו אייך א שטיקעל נעשעפט.

— מכח א שדוך?

— ניין... און אפשר יא, מכח א שדוך.

— ווער איז דער חתן? פון וואנען איז די כלה?

— דער חתן איז אין יעהופּעץ, די כלה איז פון ווארשא.

— אביסעל א וויטער שדוך. ווי אזוי רופט מען זיי?

— די כלה הייסט אידישע פאלקסצייטונג, און דער חתן — שלום־עליכם. געפעלט אייך דער פּלאן?

— מהכתיתי, אבי...

— אבי וואס?

— אבי גאר ניט.

— האלבע ווערטער האב איך פיינט. זאגט, וואס קוועטשט אייך?

— ווער האט אייך נעזאגט, אז עס קוועטשט מיך? עס הויבט מיך ניט אן צו קוועטשען! הכלל, וואס זשע ווילט איהר?

— ווייל איך, אזוי ווי איך בין א אידישע נאטור, און איהר זענט א אידישער שרייבער, זאלט איהר שרייבען, און איך וועל דרוקען.

— וואס זאל איך שרייבען?

— פעליעטאנען... אויף צו לאבען.

— לאבען? עס גלוסט זיך ווייניען...

— איהר מעגט אייך ווייניען, אבי דער עולם זאל לאבען. איהר פערשטעהט, צי ניין?

— איך פערשטעה, פאר וואס זאל איך ניט פערשטעהן? איהר ווילט, איך זאל מיך פערשטעלען פאר א מארשלאק, א פּורים־שפּיעלער, א פּאיאץ, א פערשלעפּטע קרענק, בכדי פרייליך מאכען דעם עולם...

— א! אט דאס הויבט זיך אן מיט א אידישען מחבר!

וער זאָגט דען מארשעלאָק, פּורים־שפּיעלער, פּאיאץ, פערשלעפּטע קרענק? איך האָב נאָר געוואָלט, איהר זאָלט שרייבען אזוי, אז ס'זאָל זיין מיט א שפּיצעל און מיט א וויצעל, מיט א גלעט און מיט א שטאָך, מיט איינעם וואָרט — דער עולם זאָל האָבען הנאה...

— און זאָגען: „א רוח אין זיין טאטען אריין, אָט דעם שלום־עליכם'ען! א האָנט — זי זאָל איהם נאָר אָפּדאַרען! א צונג — זי זאָל איהם נאָר אָפּנעמען!"...

— הייבט וויל איך, איהר זאָלט זיך אביסעל אויס'טענה'ען מיט אונזערע אידען, און דוקא אויף זייער גלות־שפּראָך, אויף „מאמע־לשון". איהר זאָלט זיי זאָגען, אז איהר זענט טאקי אזעל־כע און אזעלכע, איהר זענט אָבער אזעלכע און אזעלכע!... דאָס הייסט, איהר זאָלט זיי בעגראָבען — נאָר איידעל, פיין, לייטיש... איהר פערשטעהט, צי ניין?

— איך פערשטעה, פאַר וואָס זאָל איך ניט פערשטעהן? איהר ווילט, איך זאָל מיט זיי שפּיעלען אין יענעם שפּיעל, וואָס מע רופט דאָס „קעצעלע־מייזעלע"?... מהכתיתי, פאַר וואָס ניט? אבי...

— אבי וואָס?

— אבי נאָר ניט.

— איך האָב דאָך אייך געזאָגט, אז איך האָב פיינט האלבע ווערטער. זאָגט, וואָס קוועטשט אייך?

— וער האָט אייך געזאָגט, אז עס קוועטשט מיך? עס הויבט מיך ניט אָן צו קוועטשען. הכלל, וואָס ווילט איהר נאָך?

— הייבט וויל איך, איהר זאָלט זיי געבען בילדער.

— זיי זאָלען געהניצען?

— דערצעהלען מעשיות...

— זיי זאָלען קאָנען גרינג אנשלאָפען ווערען?

— שרייבען א גרויסען ראָמאַן, א ראָמאַן מיט א ליעבע, מיט ריהרענדיגע סצענעס, ס'זאָל פערהאַפּען דעם אָטהעם, מיט איינעם וואָרט — ס'זאָל זיין א „ראָמאַן"...

— אין זעכס טיל מיט א פראָלאָג און מיט איין עפּילאָג, א־לא שמ"ר? משונה־ווילדע אומגעלומפּערטע סצענעס, וואָס ניט געשטויגען, ניט געפלויגען, למשל: א מלמד פון נעסווישז זאָל ראָמאַנסירען מיט א דיענסטמיידל רבקה; ער זאָל שרייבען הייסע בריוולעך, און זי זאָל זינגען זיסע ליעדלעך; נאָכדעם זאָל ער אַוועקפאָהרען קיין פּאַריז און אין נייען חדשים אַרום קומען צוריק א בארג, א מיליאָנער, און טרעפען זיין געליעבטע אין קיך ביי אפּרים שקאָנטיסט, א מערדער, א באַנדיט, און דאָרטען זאָל זיין צווישען זיי א דועל; ווי איהם אפּרים דער שקאָנטיסט צעשפּאלטען אויף צווייען, לויפט אַוועק דער נעסווישער בארג צום גובערנאַטאָר און חאַפּט איהם אויף פונ'ם שלאָף און ברענגט איהם צו פיהרען מיט דריי זשאַנדאַרען; דערזעהען אַזא מעשה, חאַפּט דער שקאָנטיסט א מעסער און שטעכט זיך, און רבקה די מויד פאַלט אין אָהנמאַכט און זינגט בשעת מעשה אויף דייטש אַזא „טראַווערדיג" ליעד, אז א שטיין קאָן אויך צענאַסען ווערען...

— שוין? האָט איהר שוין געענדיגט? מע בעדארף ניט קיין נעסווישער מלמדים זאָלען פאָהרען קיין פּאַריז, גובערנאַטארען זאָל מען אויפחאַפּען פונ'ם שלאָף, שקאָנטיסטען זאָלען זיך שטעכען און דיענסטמיידלעך זאָלען זינגען אויף דייטש „טראַווערדיגע" ליעדער אין קיך. איך פערלאַנג פון אייך, איהר זאָלט געבען א ראָמאַן, נאָר א אידישען ראָמאַן, א פערליעבענישׂ, נאָר א אידיש פערליעבענישׂ. איהר פערשטעהט, צי ניין?

— איך פערשטעה, פאָר וואָס זאָל איך ניט פערשטעהן? איהר ווילט, איך זאָל אייך שרייבען פונ'ם לעבען, פונ'ם אמת'ען אידישען לעבען; איהר ווילט, איך זאָל אייך טאַקי שרייבען מיט נערוועז, מיט בלוט, טאַקי טיעף־טיעף פונ'ם האַרצען, דאָס וואָס

סע קאסט נעזונד, דאס וואס סע מאכט אלט פאר דער צייט, נעקנייטשט דאס פנים, גרוי די האר — אט דאס ווילט איהר? מהכתיתי, פאר וואס ניט? אבי...

— אבי וואס?

— אבי נאר ניט.

— וויעדער האלבע ווערטער? אמעהר זאגט, וואס קוועטשט אייך?

— וואר האט אייך געזאגט, אז סע קוועטשט מיך? עס הויבט מיך ניט אן צו קוועטשען! הכלל, וואס נאך ווילט איהר?

— איך ווייל, איהר זאלט זיך מטריח זיין חאטש איין מאל אין חודש דורכקוקען די אלע ביכער און ביכלעך, וואס די שרייבען...

— מאכען קאלי פאפיער...

— די דרוקער דרוקען...

— אז מע שמירט, פאהרט מען; אז מע צאהלט, דרוקט מען...

— די בוכהענדלער קויפען...

— בייטען ספרים אויף ספרים, „שילא נא שווייסא“...

— און דער עולם לייענט...

— א ברירה האט ער? מע גיט נישט דער בהמה קיין קלייען, קייעט זי שטרוי...

— זאלט איהר זיך מטריח זיין אט דאס אלסדינג דורכקוקען, איבערלייענען און איבערגעבען נאכדעם אין קורצען דעם לייענער, איהם רעכט צעקייען, וועלכעם איז גוט און וועלכעם טויג אויף כפרות...

— א רחמנות אויפ'ן מאגען...

— מיט איינעם וואָרט — איהר זאלט שרייבען קריטיק.

— משטיינס געזאגט! בין איך מיר אויך א בהמה און פֿגר אויך אין דער טשערעדע...

— נאָר וואָס דען? איך וועל אייך בעטען, ס'זאל זיין שטיל...

— וואָס בעדאַרף מען שרייען?

— און אָהן פייער...

— און אויך אָהן וואַסער...

— און אָהן כעס...

— כעס איז עבודה־זרה...

— אייער קריטיק זאל זיין אי לעבעדיג, אי נוצליך, אי ערנסט, אי וויצליך... איהר פערשטעהט, צי ניין?

— איך פערשטעה, פאר וואָס זאל איך ניט פערשטעהן? איהר ווילט, איך זאל פון די שמאטעס, וואָס מע פערפליצט מיט זיי אונזער ליטעראטור־מארק, מאכען א נאנצען צימעס. גריבלען זיך אין א קופע מיסט און אויסזוכען אמאל א פערעל — א גרינגע ארבייט, מע קאָן פון איהר בלוי בעשטעהן, זעהר נעזונד סאי פאר'ן גוף, סאי פאר דער נשמה. נו, מהכתיתי, פאר וואָס ניט? איך בין גרייט, אבי נאָר...

— אבי נאָר וואָס?

— אבי נאָר ניט.

— פע, פאני שלום־עליכם! איך האָב אייך שוין וויפיעל מאל געזאגט, אז איך האָב פיינט האלבע וועלט; מיט מיר בעדאַרפט איהר רעדען פראָסט; זאָגט, וואָס בעדייט דער „אבי"?... נעלד?

— וועט רעדט פון נעלד?

— וואָס דען? כבוד?

— וועט רעדט פון כבוד?

— וואָס רעזן? געזונד?

— וואר רעדט פון געזונד?

— וואָס זשע רעזן זאָגט איהר „אבי"?

— אבי מע זאָל לייענען!...

וויי שען איז דער בוים!

איין עפיזאד מיט בארעו, דערצעהלט לכבוד דעם זיידעו ר ב ס ע נ ד ע ל י צו זיין פינף־און־זיעבעציגסטעו געבורטסטאג, פון זיין ערשטעו אייניקעל.

נעשריבען אין יאהר 1910.

ווי שען איז דער פוים!

איין עפיזאד מיט בארעו, דערצעהלט לכבוד דעם זיידען רב טעו"דעק;
צו זיין פינף־און־זיעבעציגסטען געבורטסטאג, פון זיין ערשטען אייניקעל*

אויב איהר ווילט זיך בעקענען מיט'ן זיידען נאהענט, אויב איהר ווילט מיט איהם פערבראנגען א שעה אין פערגענינגען, אויב איהר ווילט באמת הנאה האבען, עפים נאשען פונ'ם זיידען, — איז ניט אין א געזעלשאפט, ניט אויף באנקעטען, בעת מע דולט א קאפ מיט טאסטען און מע שטורעמט מיט אפלאדיסמענטען און מיט הידרם.

אמת, ער וועט זיך אין א געזעלשאפט ניט פערלירען. ער וועט זיך ניט בעהאלטען אין א ווינקעלע און וועט זיך ניט שעמען פאר קיינעם. ער וועט אייך אפענטפערען אויף אלע אייערע טאסטען און אויף אלע רעדענישען, יעדען בעזונדער, און דוקא קלוג, און דוקא טיעף, און דוקא וויציג, און דאס פונם וועט איהם לייכטען, ווי א מנורה, און איהר וועט זיך פיהלען מיט איהם יום־טוב'דיג, ווי מע קאן זיך נאר פיהלען מיט איין אמת'ען תלמיד־חכם. דאס וועט אבער זיין, רבותי, מעהר נישט אז רב מענדעלי מוכר־ספרים. דאס וועט ניט זיין „דער זיידע".

---

* איך בין דא מוסר מודעה פאר דער נאנצער וועלט, אז דאס האב איך נעקרוינט רב מענדעלי מוכר־ספרים מיט'ן נאמען „זיידע". דאס איז נעווען מיט א פיערטעל יאהרהונדערט צוריק. איך בין דעמאלט נעווען נאך נאר א קונדס און א „פארשיימער אייניקעל", ווי דער זיידע האט מיך אנגערופען אין איינעם פון זיינע בריעף צו מיר. פון דעסאלט אז איז אוועק א נאנצ: זיידע! זיידעניו! — דער זיידע האט דערלעבט, ברוך־השם, אייניקלעך א נאנצען דור — כז ירבו וכז יפרצו!

שלום־עליכם.

„דעם זיידען" אויב איהר וויל קענען, געהט מיט איהם, זייט מוחל, ארויס העט־וועיט הינטער דער שטאדט ארויס, דאָרט אויף דער פרייער לופט, אונטער דער הימל־יארמלקע, דאָרט וואו עס וואכסט א בוים, וואו עס שפראָצט א גרעזל, וואו עס פיטערט זיך א קעלבל, וואו עס גרינט א וואלד, וואו עס דרעהט זיך א מיהל, וואו עס לויפט א קליינע וואו עס קוקעט א פויגל, וואו עס שפרינגט א וועווריקל, וואו עס פלאטערט א פערהל, וואו עס שמוצערען היישעריגען, וואו פליענדלעך האבען זיך צונויפגענומען א גאנצע חאליאסטרע און זשומען, און וויענען זיך, און ווידמענען זיך, און זאנען שירה, געבען־אפ א לויבעניש צו גאט — אהין, אהין זאלט איהר איהם נעמען, וועט איהר זיך דאָרטען ערשט בעקענען מיט'ן „זיידען", וועט איהר דאָרטען ערשט געוואהר ווערען אקוראט, ווער דער „זיידע" איז.

איהר וועט זעהען פאר זיך אין איין צייט אי א טיעפען דענקער, אי א מאדנעם קינסטלער, אי א קינד פון דער נאטור. און ער וועט זיך צווישטעלען מיט אייך אויף גאט'ס ערד, אויף דער גרינער שמעקענדיגער קאלדרע, וואס איז בעשפרענקעלט און בעצווייקעלט מיט אלערליי קווייטלעך. און ער וועט, קוקענדיג אין בלויען הימל אריין, אייך ארויסזאגען א טיעפען געדאנק, און ער וועט אייך אפמאהלען א לעבעדיג בילד, און ער וועט אייך דערצעהלען א שענע מעשה פון אמאל, און ער וועט אייך זאנען א קלוגען, שארפען, א אידישען וויץ, און ער וועט זיך צעלאכען הילכיג אויף א קול, און ער וועט אייך מאכען צו גלייכער צייט דענקענדיג און לאכענדיג און פרייליך, און איהר וועט זיך פיהלען אזוי גוט, ווי נאך קיינמאל ניט, און עס וועט אייך באנג טהון, פאר וואס איהר האט דאס פריהער ניט געוואוסט, און איהר וועט חרטה האבען, פאר וואס איהר האט ניט פערחאפט מיט זיך קיין בליישטיפטעל אויף צו פערשרייבען ביי זיך די דאזיגע טיעפע גע־דאנקען, מיט די דאזיגע לעבעדיגע בילדער, מיט די דאזיגע שענע מעשיות פון אמאל, מיט די דאזיגע שארפע קלוגע אידישע וויצען.

ניין. דער מענדעלי מוכר־ספרים אינ׳ם לעבען איז ניט דער מענ־
דעלי מוכר־ספרים, וואָם אין בוך. מענדעלי מוכר־ספרים אין
לעבען איז אליין א בוך.

פון דעם דאָזיגען בוך ריים איך אויס א בלעטל און געב
עס דיר, פריינד לעזער, היינט, צום פינף־און־זיעבעציג־יאָהרינען
יובילעאום פון אונזער זיידען, לכבוד אונזער אלעמענם יום־טוב,
דעם יום־טוב פון דער אידישער ליטעראטור.

בימים ההם — אין יענער צייט, ואני באדעסא — בין איך
געזעסען אין אדעם אויף א דאטשע, ווייט הינטער דער שטאָדט,
ביי׳ם ברעג פונ׳ם שוואַרצען ים, אויפ׳ן „פאָנטאַן". יאָהרען זענען
געווען גוטע (טאָלמאטשאָוו איז נאָך דעמאָלט ניט געווען בעל־
הבית...) — גוטע, גוטע יאָהרען! עס איז אָפּגענאַנגען נאָר געסט,
ליעבע גוטע געסט. און גאָט האָט מיר געהאָלפען. איך האָב
געהאַט א גאַסט — דער זיידע איז צו מיר געקומען פון שטאָדט.
געקומען צו־גאַסט. דער זיידע מענדעלי מיט זיין נושא־כלים, דעם
פלינעל־אדיוטאַנט, י. ח. רבניצקי.

עס איז שווער זיך פאָרצושטעלען דעם זיידען מענדעלי אין
אדעם אָהן רבניצקי׳ן — פונקט ווי עס איז שווער אייך פאָרצו־
שטעלען זיך, למשל, א לולב אָהן א הדס, אדער א שטאָדט אָהן
א „קאזיאַנע ראבינער", אדער א וואַרשעווער דאזאר אָהן א זוהן
א משומד, אדער א רוסישען פאָרלאַמענט אָהן א פורישקעוויטשען...
לאָז מיר הונדערט מאל מוחל זיין מיין פריינד און מיין חבר
רבניצקי פאר דעם דאָזיגען פערגלייכען. איך האָב נישט געמיינט
איהם, חלילה, פוגע בכבוד זיין. וואָם האָב איך צו איהם? נאָר —
איהר ווייסט דאָך — א שרייבער אז ער האלט אין פערגלייכען,
מאבען פאראלעלען, חאפט ער וואָם עס קומט איהם פריהער אויפ׳ן
זינען.

בקיצור, איך האָב געהאַט געסט: דעם זיידען מענדעלי און
רבניצקי׳ן. אויסגעבאָדען זיך אינ׳ם שוואַרצען ים, וואו דער זיידע

האָט אונז בעוויזען, וואָס הייסט שווימען צו זעבציג יאָהר און וואָס הייסט מאכען קונצען אויפ'ן וואסער, האָבען מיר נעמען די פּיס אין די הענד און נעמאכט א שפּאציער פונ'ם קלייגעם פּאָנטאָן אייפ'ן נרויסען און פונ'ם נרויסען פּאָנטאָן נאָך ווייטער — און בעת מעשה האָט אונז דער זיידע דערצעהלט מעשיות מיט מעשיות, און מיר האָבען נעהערט און נעוואונדערט זיך און נעקוואָלען און נעקליבען נחת, ווי אמת'ע נוטע נעטרייע אייניקלעך. פלוצים שטעלט זיך דער זיידע אָפּ:

— מה נאה אילן זה — וואָס זאָגט איהר אויף דעם בוים?

מיר הויבען אויף די אויגען — א בוים, שוין איין מאָל א בוים! ניט אזוי דער בוים, ווי די בארען. אי, בארען! בער־האמאטען! קייליעביגע, גלע, פעטע זיסע, גלאטע, ווייכע, הענגען־ארָפּ אויף נרָאבע צוגעברוימטע שטעקעלעך, שיקען־ארויס פון זיך א ריח־ניחוח, קוקען אויף אונז פריינדליך, ווינקען צו אונז, בעטען זיך: „פערדיענט א מצוה, אידישע קינדער, מאכט אויף אונז שהחינו"... און הינטער דעם בוים — נאָך א בוים, אין נאָך א בוים, און אלע אָפּנעשאָטען מיט בארען. א ים מיט בארען!

אָהן וועלטער האָט דער זיידע אוועקנעשטעלט אויף אונז זיינע שארפּע קלוגע אויגען דורך די גלאָנצענדיגע בריליען און מיט א מעפיסטאָפעל־שמייכעל אויף די דינע בעזיבערטע ליפּען האָט ער אונז דורכגענומען דורך און דורך, ווי אייגער רעדט: „קינ־דערלעך, איך זעה — איהר זענט בעלנים אויף די דאָזיגע בא־רען?"... און גלייך ווי מיר וואָלטען זיך אויפגערעדט פון פריהער אלע דריי, איז געבליבען ביי אונז דער הסכם, אז מיר נעהען אין נאָרטען אריין נאָך בארען.

אידען האָבען פיינט לאנג טראכטען: וואָס בארען? וועלט בארען? וועמען בארען? — דאָס האָבען מיר נעלאָזט פריי. מסתמא וועט זיך עס מיט דער צייט פערענטפערען. דער עיקר איז: נעפינען א טויער, א נאנג אין נאָרטען אריין, און דאָרט

ווי וועט זיך ניט נעפינען א בעל־הבית, א סטרוש, א נערטנער — פאר נעלד וועלען מיר שוין קריגען בארען.

און כך הוה. מיר האבען נעפונגען א טויער. אויפ'ן טויער א בלעטל. אויפ'ן בלעטל — אנגעשריבען מיט גאלדענע אותיות: „אנאטרא". ווייסען מיר, הייסט עס, אז אנאטרא — דאס איז דער בעל־הבית פונ'ם גארטען.

געהערט האבען מיר, אז אנאטרא איז א גרעק, און א פיעל־פאכער מיליאנער, און א רשע. נאר צי ער פערקויפט בארען — דאס איז קיינער ניט מחויב צו ווייסען. עס קאן זיין, אז ניין, און עס קאן זיין, אז יא. ער מעג זיך זיין א פיעלפאכער מיליאנער, און די בארען פונ'ם גארטען זאל ער דוקא פערקויפען. דער שכל איז דאך מחייב: צו וואס דארף עס איין מענש אזוי פיעל בארען?...

אט אזוי טראכטענדיג, טרעטען מיר אריין פאוואלינקע אין א מחיה'דיגען גארטען, שפאציערען איבער אויסגעפוצטע סטעזשקעס, געפלאסטערט מיט קלייגע ים־שטיינדלעך און בעציערט פון ביידע זייטען מיט אונטערגעשוירענע בוימלעך, אונטער וועלכע עס קוקען ארויס שמעקענדיגע בלומען, וואס שמייכלען צו אונז און גריסען אונז נאר פריינדליך: „ברוכים הבאים! סקאצעל קומט! ווילקאמען!"... און מיר נעהען ווייטער און ווייטער. פלוצים... פון וואנען האט זיך בענומען, מיט איין אימפעט און מיט א הוק, און גלייך אויף אונז — א הונד. אבער א הונד! א קאלב, ניט קיין הונד. א לייב. א לעמפערט! א געלע גלאנצענדיגע פעל. לאפעם ווייכע, קיילעביגע, ווי ביי א טיגער. א מארדע א שווארצע, א נאסע, נאר א חנ'עודיגע. צייהן ווייסע, שארפע. אויגען רויטע, פייעריגע, ווי ביי א גזלן. א פארשוין א הונד, נאר א הונד.

איך וויים ניט, ווי אזוי איהר, נאר איך — איך בין מיך מודה, וואס האב איך מיך דא צו שעמען? — איך האב פאר א

הונד מורא... שיך זאגען מורא? דאָס וואָרט „מורא" איז צו שוואך אויף ארויסצוגעבען אייך דאָס נעפיהל, וואָס רופט ארויס ביי מיר א הונד. אלע חיות אויף דער וועלט האָבּ איך ליעב, ליעב, נאָר אָהן א שום אויסנאהמע. א הונד האָבּ איך אויך ניט פיינד. נאָר וואָס דען? איך בין מיט איהם ניט זיכער. איך, אז איך קום אין א שטוב אריין און דערזעה א הונד (ביי א כריסט, געווענהנליך, וואָרום ביי א אידען איז ניטאָ קיין הונד, און אויב ס'איז דאָ ביי אידען א הונד, איז דאָס ניט קיין הונד), אזוי הער איך שוין ניט, וואָס מע רעדט צו מיר. מיינע געדאנקען זענען דאָרטען, ארום הונד... אז ער נעהט צו מיר צו נאָהענט און שמעקט מיך ארום און לאשטשעט זיך און דרעהט מיט'ן עק, איז מהכתיתי, זעהר פיין, מחותנים — אבי טשעפע מיך ניט. זאָלסט נאָר ניט ארויפלעגען אויף מיר די קאלטע לאפע דיינע און ניט שטופען מיר די נאָסע מאָרדע אין פנים אריין. איך האָבּ דיך ליעב, פערשטעהסט דו מיך, נאָר פון דער ווייטען...

פאר מיין חבר רבניצקי'ן וועל איך אייך ניט זאגען. אפשר האָט ער מורא פאר א הונד נאָך מעהר פון מיר? ער וויל מיך איינרעדען אפילו, אז ער האָט ניט אזוי מורא. וואָס איז די מורא? ער האָט דען ניט קיין שירעם? נאָך א מין שירעם!... איך האָבּ אייך נאָר פערגעסען זאגען, אז מיין פרייַנד רבניצקי געהט נישט ארוים מפתח ביתו אָהן א שירעם, סאי זומער, סאי ווינטער. אז איהר וועט זיין אין אדעם און וועט בענגענען אין נאס א אידען מיט א רויט שיינענדיג פנים, מיט גוטע, א ביסעל פערזאָרגטע אויגען, מיט א פערטראכטען וויסען שטערן און מיט א שירעם אונטער'ן ארעם, חאטש אין דרויסען איז ווינטער און דער פראָסט ברענט, זאָלט איהר וויסען, אז דאָס איז ער, רבניצקי הייסט עס. איך וויים דעם סוד פונ'ם שירעם: ס'איז פאר א הונד. אי, די קשיא: פאר א הונד איז נאָר גוט א שטעקען? — האָט נאָר נישט קיין טבע פרענען קשיות.

הקיצור, מיר ביידע, איך און מיין חבר רבניצקי, אז מיר האָבען דערוועהען דאָס בעשעפענישׂ מיט'ן אָפענעם מויל גלייך אויף אונז, האָבען זיך אונזערע נשמות אָפגענטיילט פונ'ם גוף. אונזער ערשטער געדאנק איז געווען: לויפען! ס'איז אָבער גוט צו לויפען, אז ס'איז דאָ פיס. וואָס וועט איהר טהון, אז די פיס האָט מען ביי אייך אונטערגעהאקט אקוראט ביי די קנעכלעך, און דאָס האַרץ הענגט ביי אייך אויף א פאָדעם, און די האָר שטעהען קאָפויר, און די אויגען — אָט־אָט שפרינגען זיי אייך ארויס פון שטערן? לויבער פרייַנד, איהר האָט אונז ניט וואָס צו מקנא זיין. וואו מיר האָבען ערגיץ א שונא, רבונו של עולם, זאָל ער איבערגעהן אויף דעם שטאַנד, אין וועלכען מיר ביידע האָבען זיך געפונען אין יענער מינוט.

און דער זיידע? — יענעם מאָמענט וועל איך קיינמאָל קיינמאָל ניט פערגעסען. ווי נאָר דער כלב האָט געעפענט דאָס מויל און א וואַרף געגעבען זיך אויף די אומגעבעטענע געסט, אזוי האָט דער זיידע צונויפגעלעגט די העכר אויפ'ן הארצען, צונויפגענומען די ליפען מיט א שמייכעלע, אריינגעקוקט א וויילע דעם הונד גלייך אין די אויגען אריין און אויסגעשאָסען א געלעכטער מיט א הילך — איך מעג שווערען, אז דער כלב האָט פערשטאַנען דאָס געלעכטער. און ניט נאָר פערשטאַנען — ער האָט זיך גע־פונען ווי בעלעדיגט. אקענען א האלבע מינוט זענען זיי אזוי געשטאַנען איינס אקענען דאָס אנדערע און געקוקט זיך גלייך אין די אויגען אריין. און אפשר נאָך ווינציגער ווי א האלבע מינוט. נאָר ביי מיר האָט זיך עס געצויגען איין אייביגקייט. דאָס איז געווען א שווערער, א קריטישער מאָמענט. א מענש און א חיה האָבען זיך בעגעגענט און געמאָסטען איינס דאָס אנדערע מיט'ן קוק, ווער וועט וועמען גובר זיין... נאָכדעם איז דעם הונד, אפנים. נמאס געווארען די נאנצע מעשה, האָט ער אראָפגעלאָזט די פייערינע גזלנ'ישע אויגען זיינע, האָט געגעבען א געהניץ מיט'ן נאנצען מויל, זיך בעלעקט און אויסגעצויגען, אויסגעטרייסעלט

די נעלע גלאנצענדינע פעל, זיך אויסנעקערעוועט צו אונז, נאר אהן א שום דרך־ארץ, מיט'ן הינטען, און שמעקענדינ מיט דער נאז זיינע אייגענע טריט, האט ער זיך געלאזט נעהן זיין וועג.

יענעם טאג האבען מיר נענעסען בארצן. נישט קיין שלעכטע בארצן. נאר דאס זענען נעווען בארצן, וואס מיין ווייב האט נע־ בראכט צו פיהרען פון שטאדט.

אויטא־דא־פע

עראינערונגען לכבוד דעם ליטערארישען יום־טוב פונ׳ם זיידען מענדעלי מוכר ספרים, נעשריבען פון זיין ערשטען אייניקעל.

נעשריבען אין יאהר 1910.

אויטאָ־דאַ־פע

ערגינערונגען לכבוד דעם ליטעראַרישען יום־טוב פון'ם זיידען „מענדעלי מוכר־ספרים", נעשריבען פון זיין ערשטען אייניקעל.*

דער בנוהג־שבעולם איז, אז סע שטאַרבט — ניט דאָ נע־דאַכט, ניט פאַר אייך נעדאַכט, ניט פאַר קיין שום אידען נע־דאַכט — א נרויסער מענש, בעקומט מען איהם ליעב און מע הויבט אָן נאָכצאָגען שבחים נאָך זיין בעט, און מע הויבט זיך אָן דערמאָנען און נאָכדערצעהלען פון איהם מעשיות, עפיזאָדען, אנעקדאָטען, אפאָריזמען, געדאַנקען, ווערטלעך, גלייכווערטלעך, חכמות און נאַרישקייטען — אלץ ניט אהער, אלץ איז א סחורה, אלץ ווערד פערצוקערט. איך נעם מיר די שטאַרקייט צו זאָגען, אז ס'איז א נאַרישער מנהג, און אויב איהר ווילט — טאָקי א שמיקעל עולה אויך. א קוינ נאָכ'ן טויט דערצעהלען שבחים? פאַר וואָם זאָל דער בעטרעפענדער אליין אויך ניט נעניסען פונ'ם כבוד? פאַר וואָם זאָל ער אליין ניט זעהן און ניט הערען די אלע שבחים מיט די מעשיות, וואָם מע דערצעהלט זיך אָן פון איהם, מיט די עפיזאָדען, אנעקדאָטען, אפאָריזמען, געדאַנקען, ווערטלעך, גלייכווערטלעך, חכמות און נאַרישקייטען? אדרבה, איך נעה נאָך ווייטער: איך זאָג נאָר, אז ס'איז מעהר יושר פאַר'ן לעבען אלס נאָכ'ן טויט צו איבערגעבען אויפלכע זאכען, וואָרום טאָמער

---

* איך האב שוין איין מאל מוסר מודעה נעווען פאַר דער נאנצער וועלט, אז דאס בין איך נעווען דער ערשטער, וואס האב אננערופען מענדעלי מוכר־ספרים מיט'ן נאמען „זיידע", און ער מיך — „אייניקעל". פון דעמאלט אן זענען מיט נאס'ם הילף אויסגעוואכסען, קיין עין הרע, א נאנצער דור מיט „אייניקלעך" — כן ירבו!

שלום־עליכם.

חלילה — לא יעלה ולא יבוא — עס מאכט זיך אמאל, איינער איז מגזם, דערצעהלט אויף איהם אזעלכעס, וואס ניט געשטויגען, ניט געפלויגען, קאן ער ארויסטרעטען אין דער עפענטליכקייט, ואין החי יכול להכחיש את החי, און זאגען: „זייט זשע מוחל, רב איד, איהר האט, דאכט זיך, אויסגעטראכט אויף מיר, מחילה, א גרויסען ליגען"...

אויף איינעם א לץ דערצעהלט מען, אז ער האט זיך אוועק־געלאזט למדינת הים, אין א ווייטען וועג ארײן, און האט ארוים־געלאזט א קלאנג, אז דאס שיף איז אונטערגענאנגען און ער איז דערטרונקען געוואָרען. לאחר זמן קומט ער צו פאהרען אהיים און טרעפט מסתמא איין איבערקעהרעניש: דאס ווייב האט צו־גענומען איין אנדערער, די שטוב האט מען פערקויפט, מיט זיין נוטס האבען זיך צעטהיילט זיינע גוטע פריינד — א חורבן! ער גיהט ארום פון שמוני'ן צו בוני'ן: „האט איהר געהערט איין אומגליק, אזא־נ־אומגליק?" „צו וואס האט דאס איהך געטויגט?" „איך האב געוואלט הערען, וואס וועט די וועלט זאגען"...

א יובילאום — דאס האבען שוין א סך חכמים געזאגט — איז נעגליכען, להבדיל, צו א לויה. בדידי הוה עובדא — איך אליין האב איבערגעלעבט פאר א פאר יאהרען אזא מין „לויה", זיך אנגעהערט אויף זיך אזעלכע שבחים, וואס זענען מיר קיינמאל ניט געקומען אין חלום. איין עבירה נאר, וואס דער עולם האט זיך פערגעסען און גיך אנשוויינען געוואָרען... און מחמת איך וויים דעם טעם פון „יובילאום", ווילט זיך מיר מהנה זיין דעם „זיידען", און דעם זיידענ'ס פיעלע פריינד און פערהערר, חאטש מיט איינעם פון די פיעלע, פיעלע עפיזאדען, וואס איך האב וועגען דעם זיידען צו דערצעהלען און צו דערצעהלען.

די מעשה האט זיך נעטראפען אין אדעס, ביי'ם ברעג פונ'ם שוואַרצען ים, אויפ'ן גרויסען פאנטאן, זומער אויף א דאטשע — מיט אלע סימנים, און דער בעסטער סימן וועט זיין דער נאמען

פון דער דאטשע „מאנדראשי" — און לאז דער זיידע זיך דער־מאנען, ואין החי יכול להכחיש את החי!...

אין יענער צייט — א יאהר צוואנציג דאהר שוין זיין אין דעם — בין איך געווען אונטער'ן איינפלוס פונ'ם זיידען און גע־שריבען א גרויסעם אלענארישעם ווערק, טאקי א ראמאן, נאר מיט א פערשטענליש, כמו ווי להבדיל א מין „קליאטשע". און מחמת מיר האט זיך נענלוסט געבען איין אלענארין, דאס הייסט, איך האב נעהאלטען פאר די אויגען ניט דאס ווירקליכע לעבען, נאר די „כנסת ישראל", בין איך מסתמא פערקראכען אין אלף השישי אריין. און, ווי געווענליך, בין איך געווען פערליעבט אין דעם דאזיגען ווערק, ווי א חתן אין זיין כלה אין די געצעהלטע טעג פאר דער חופה, געהאלטען, אז דערמיט ענדיגט זיך שוין די גאנצע וועלט! און עם האט זיך מיר זעהר געוואלט בעווייזען פאר עמיצען מיין נעליעבטע כלה, מיין איך — מיין נייעס ווערק. וועמען זשע בעווייזט מען אזא אבן טוב, אז ניט פאר'ן זיידען? סטייטש, איך האב אזא מבוא: סך הכל איין האלבע שעה פון אדעם, און דאהרט זיצט דער זיידע מענדעלי — ווי זאגט מען: א כשר'ער מאפ מיט א כשר'ען לעפעל... נאר וואם דען? ווי קומט די קאץ איבער'ן וואסער? טריח זיין דעם זיידען צו זיך — עפים נישט קיין דרך־ארץ. פאלט א איד אויף א המצאה: זומער־לעבען, הייסט טעג, מע בעראהף פערבעטען צו זיך אויף דער דאטשע דעם זיידען — נענישען לופט, זיך אפבאדען אין ים, און אביסעל שמועסען. איז אבער אראפברענגען דעם זיידען ניט אזוי גרינג. מע בעראהף האב־בען א שעת־הכושר. נאט האט מיר געהאלפען, עם האט זיך נע־פונען א שעת־הכושר — אראפגעבראכט דעם זיידען. א גאסט אויף א גאנצען מעת־לעת.

די מצוה פון „הכנסת־אורחים" איז, נאך מיין נאריישען שכל, מעהר לוקסוס ווי מצוה, און אויב עס וואלט מיר זיין ערלויבט צו

רעדען נאָך מעהר עפענטליך, וואָלט איך זאָגען, אז ניט דערמיט אליין איז אברהם אָבינו געווען אזוי גרויס, וואָס ער איז נעווען א מכניס־אורח, וואָרום וואָס קאָן זיין מעהר אנגענעהם ווי אויפ־נעמען געסט?

נאָר אויב אויפנעמען געסט בכלל איז א פערנעניגען, איז האָבען פאָר א גאסט דעם זיידען רב מענדעלי — א יום־טוב. מענדעלי מוכר־ספרים אין א נעזעלשאפט איז אזוי פיעל אריגינעל, אייגענארטיג, ווי מענדעלי מוכר־ספרים אין דער ליטעראטור, און אויב איהר ווילט, איז ער אין לעבען נאָך מעהר בולט, ווי אין בוך. אין דער צייט וועלן אז מיר בעגעגענען זיך מיט אנדערע שריפט־שטעלער, טרעפט זיך אמאל, אז מיר האָבען דערנאָך חרטה, למאי מיר האָבען זיי נעזוהען אזוי נאָהענט, איז דער זיידע מענדעלי פונקט דער היפך: ער איבערטרעפט אין א פערזענליכען בעגעג־ניש אלסדינג, וואָס איהר האָט אייך פאָרנעשטעלט פריהער אין אייער פאנטאזיע. נאטירליך, ער איז ניט מיט הערנער — נאָר איהר דערזעהט פאר זיך א פארשוין איין אויסערגעווענליכען. דאָס איז ניט נאָר א זקן שקנה חכמה, דער אמת'ער טיפ פון דעם אידישען תלמיד־חכם; דאָס איז א מענש, וואָס איז פול מיט לעבען, מיט בעווענונג, וואָס דאָס לעבען טריפט ביי איהם אין אלע אָדערען, קוקט־ארויס פון דעם שארפען בליק פון די קלוגע אויגען, פון די טיעפע קנייטשען פון דעם הויכען שטערן, פונ'ם יונגען שמייכעל וואָס אויף די דינע ליפען, און איהר פרעגט זיך: „אָט דאָס איז מענדעלי מוכר־ספרים?"... ביי מעהר נאָהענטע, אינטימע בעקאנטשאפט דערזעהט איהר פאר זיך א אידען א קינד, א זקן א קונדס, וואָס וועט אייך בעווייזען וואָס הייסט מוסקולען, וואָס הייסט געהן גלייך ווי א סטרונע, וואָס הייסט קאָנען שפאנען, קאָנען ליפען, קאָנען שפיעלען זיך מיט קינדער — און איהר וועט פרעגען ביי זיך: „אָט דאָס איז א אידישער מחבר, וואָס מע פייערט זיין פינף־און־זיעבעציג־יאָהריגען יובילעאום?" אין דער נעזעלשאפט פון אזא גאסט הויבט איהר אליין אויך אָן פיהלען

זיך יונגער און פרישער און לעבעדיגער, און איהר פערגעסט מיט איהם, וואו די צייט קומט אהין, וואו דער טאָג נעהט אוועק.

נאָר „שפּיעל, זאָגט מען, דעם חתן וויינענדינגס, ער האָט זיך ויינס אין זינען". ווי גליקליך איך בין ניט געווען מיט'ן טהייערען נאַסט, ווי געשווינד די צייט איז נישט געלאָפען, איז מיר מיין ראָמאַן נישט ארוים פון זינען אפילו אויף איין מינוט. נאָר ווי טרעט מען צו צום עסק? ווי אזוי נעמט מען גלאָט אָט אזוי און מע טהוט א זאָג: „זיידע, איך וועל אייך לייענען מיין ראָ־מאַן?" — האָט אָבער נאָט געטהאָן א נס. דער זיידע אליין האָט מיך א פּרעג געגעבען, אויף דער נאכט איז דאָס געווען, נאָכ'ן עסען: „וואָס הערט זיך? וואָס שרייבט מען עפּיס נייעס?" איך האָב דערפיהלט, ווי דאָס הארץ האָט מיר אָנגעהויבען קלאָפען „טיק־טיק־טאק". דאָנקען גאָט, געקומען די מינוט. און איך האָב מיך אָנגעהאפט מיט בייידע הענד, ארויסגעצויגען מיין ליעבלינג פון שופלאָד, וואו ס'איז געלעגען צונויפגעקאטשעט, וויא הייליגע שריפט, איבערגעבונדען מיט א רויטען פאָדעם־זייד — איך בין שוין גרייט נעווען צוטרעטען צום עסק, שוין געווארט אָנהויבען לייענען, — אָן מיר איז, הייסט עס, ניט געווען קיין שום מניעה, — האָט מיך אָבער דער זיידע אָנגענומען ביי דער האנד: „איצט? ניין. איצט בעדארף מען נעהן מקבל פּנים זיין די לבנה, וואָס נעהט אויף פונ'ם ים".

שען איז דער ים, אז ער צעשפּיעלט זיך מיט אלע זיינע וועלען בייטאָג אויף דער שיין פון דער גינגאלדענער זון. שען איז ער בי'ם אונטערנאַנג פון דעם רויט־פייערינען קוגעל, וואָס לאָזט זיך אראָפּ, פאלט אריין אין אָפּגרונד אריין, און אלץ וועדט ווי מיט פייער בענגאסען. אין א פורפור־מאנטעל וועדט איינגע־וויקעלט דער עק הימעל, און א קיהלע שטילקייט לאָזט זיך אראָפּ און נעוועלטיגט און הערשט אויף דער ערד. טויזענד מאל שענער איז אָבער דער ים בייגאכט, וועו עס שניידט זיך אוים און בעווייזט זיך אויפ'ן הימעל דאָס וווייסע בלאָט פון דער זילבערנער לבנה

און בעווייסט און בעזיַלבערט און בעגיסט מיט ווייסען חן און מיט זיַלבערנעם נאכט־כשוף די שטיַלע וואסערען פון בערוהיגטען ים, וואם קוים־קוים וואם ער ציטערט און שפּיעגעלט אפּ אין זיך די אלפּי אלפּים ורבוא רבבות פינקעלדיגע שטערען. ניין, דער זיידע איז געוועכט. ניט איצט איז די צייט צו לייענען ראמאנען. עס גלוסט זיך אפּילו ניט געהן אין שטוב אריין שלאפען. איין עבירה, איין עבירה אזא נאכט! מיר פּיקט אבער אין קאפּ אלץ דער ראמאן, אלץ דער ראמאן! פון וואם מע זאל ניט רעדען, איך קום אויף מיינעם. איך ווייל איהם חאטש איבערגענעבען די אידעע, איהם בעקענען מיט'ן אינהאלט. „צו וואם? — זאגט דער זיידע. — אותיות מחכימות. מארגען אין דער פריה וועלען מיר זיך אוועק־זעצען אינצווייען און איבערלייענען דעם ראמאן פון מאוועל ביז מאוועל". אך, ווי גוט! אך, ווי גוט!

יענע נאכט איז קיין שלאף ניט געקומען אויף מיינע אויגען. איך האב מיר פּארגעשטעלט, וואם וועט זיין, למשל, אז איך וועל איהם שוין האבען געהאט איבערגעלייענט מיין ווערק אינגאנצען? וואם וועט זאגען דער זיידע? „איך בין ענטציקט"? „איך בין נתפּעל"? „איך בין איבערראשט"? ניין. ער איז ניט אזעלכער, וואם זאל זיך צעגיסען אין סענטימענטען, צוקערדיגע ווערטער („לאקריץ" הייסט דאם אויף זיין לשון). עס וועט זיין נענוג פון זיין זייט, אז ער וועט ארויפלעגען אויף מיר זיין האנד: „נו? יישר כח! שרייבט, שרייבט א סך אזעלכע ווערק, און לאז דער זיידע האבען נחת פון זיין אייניקעל"...

און אפשר קאן זיין, אז ער וועט גאר ניט זאגען. לחלוטין נארנישט. ער וועט ניט האבען קיין ווערטער. און דאם שווייגען זיינס וועט זיין פאר מיר אויך נאנץ נענוג. א „זיידע", וואם דער „אייניקעל" האט איהם אריבערגעשיקט (איך בין זיך מודה, אז דער געדאנק איז אויך געווען), וואם האט ער צו זאגען?... אביסעל האט מיר וועה געטהאן דאם הארץ אויפ'ן זיידען, וואם איך האב

איהם אריבערגעיאָגט. ער איז דאָך עפּעס נישט קיין מאַן־דהוא, עפּעס א מענדעלי מוכר־ספרים! א קליינינקייט?! קומט א יונגעל, א שנעק, א שלום־עליכם, און שרייבט אַן א בוך, וואָס שטעלט אַוועק אזא ריעז אויף א זייט, לאָזט איהם איבער הינטער זיך, — נעבאַך, נעבאַך!...

יענע נאַכט איז דער זיידע אויך ניט געשלאָפֿען, נאָר ניט איבער מיין ראַמאַן — איבער אַיין אַנדער מעשה: דאָס חדר, וואו מיר האָבען בעלעגט דעם נאַסט, איז געווען דאָס צוויייטע פּונ׳ם קינדער־צימער, האָט דאָס קינד (דאָס „קינד" איז שוין איצטער א סטודענט) א נאַנצע נאַכט נעשריען אויף צייהנדלעך, קיין אויג איהם נישט געלאָזט צומאַכען! — „וואָס איז דאָס ביי אייך דאָרט פֿאַר א מין שרייער? — האָט זיך דער זיידע פֿאַר אונז נעקלאָגט אויף מאָרגען אין דער פֿריה. — און איך וואָלט וועלען וויסען, וואו נעמט זיך צו א קינד אזוי פּיעל כח, קיין עין־הרע ניט?"...

נאָך א ביסעל ווערטלעך זיך איבער׳ן „שרייער" און נאָך טיי מרינקען, האָט מיר דער זיידע א וואונק געגעבען:

— נו?...

פון אלע „נו׳ען" איז דאָס נעווען דער סאַמע בעסטער, סאַמע זיסטער „נו". א גן־עדן־באַלזאַם איז זיך צענאַנגען אין אלע מיינע גליעדער, און איך האָב נענומען דעם זיידעז און האָב מיך בעזעצט מיט איהם ביי זיך אין קאַבינעט, צונעמאַכט דאָס פֿענסטער, פֿער־שלאָסען די טירען, ארויסגעצויגען די הויליגע שריפט פון שופלאָד, אויפגעבונדען דעם רויטען פּאָדעם־זייד און...

— איך וועל מיך אַוועקזעצען — זאָגט צו מיר דער זיידע — אָט דאָ ביי׳ם פענסטער אקעגען אייך, און איהר זעצט אייך אַוועק אהער צו מיין לינקען אויער, איך זאָל אייך קאָנען בעסער הערכען. נאָר פֿריהער דערצעהלט מיר, וואָס האָט איהר געוואָלט?

וואָס איך האָב געוואָלט? — דאָס איז געווען פאַר מיר ווי אָפּגענאָמען מיט איין עמער וואַסער. וואָס איז שייך?...

— א שרייבער, אז ער זעצט זיך אַוועק שרייבען א בוך, — גיט מיר דער זיידע צו פערשטעהן — בעדאַרף זיך פריהער פרעגען: „וואָס וויל איך?"

איך בין מיך מודה: פאַר מיר איז דאָס געווען דאָס אמת'ע אמעריקא אויפגעדרעקט. שוין א יאָהר פינף אז איך שרייב, שוין אָנגעשריבען, ברוך השם, אזוי פיעל זאכען, און נאָך איין מאָל ניט געפרענט ביי זיך: וואָס וויל איך? וואָס קאָן א שרייבער וועלען? א שרייבער וויל שרייבען, וואָרום ער זאָל ניט וועלען שרייבען, וואָלט ער דאָך קיין שרייבער ניט געווען... אויסגערעהט האָב איך מיך פון זיינע הענד מיט א תירוץ, אז וויל דאָס, וואָס איך וויל איהם לייענען, איז איין אלענאַריע, וואָס טראָגט אין זיך א פערבאָרגענעם געדאַנק, וויל איך זעהן, צי וועט ער חאפען אליין דעם געדאַנק, איידער איך וועל האָבען געענדינט דאָס גאַנצע ווערק. און איך האָב נענומען לייענען, און עס האָט זיך מיר אויסגעוויזען, אז ניט איך לייען, נאָר איין אַנדערער לייענט. איך האָב נישט דערקענט מיין קול — און דאָס האָט מיך געמאַכט אויפגערעגט, נערוועז. נאָר דאָס אליין וואָלט נאָך געווען א האלבע צרה — האָט זיך סאָמע אין רעכטען פייער צעשריען מיין קריש דער שרייער, חאָטש טהו זיך אָן א מעשה! אוי, וואָלט איך איהם בעוויזען א שרייען! איך בין גרייט געווען אלע מינוט זיך אויפהויבען, אריינ־לויפען צום שרייער אין צימער אריין, איהם פערשטאָפען דאָס מויל מיט וואטע. האָט מיך אָבער דער זיידע ניט אָפּגעלאָזט. ער האָט מיך אָנגענומען ביי א האנד, די אויגען האָט ער געהאלטען צו — דאָס איז א סימן, אז ער הערט מיט קאָפ — און געהייסען מיר, איך זאָל גאָרניט קוקען אויף קיין זאך, איך זאָל נאָר לייענען.

וויפיעל איך האָב אזוי געלייענט — וויים א־ך ניט. אויפ'ן זיינער האָב איך ניט געקוקט. איך האָב געקוקט נאָר אויפ'ן זיידען,

געוואלט זעהן, ווי ווייט ער איז אנטציקט, איז אבער שוועך געווען צו זעהן אויף זיין פנים וואס ער טראכט. א מענש, אז ער זיצט מיט צוגעמאכטע אויגען, וועט איהר קיינמאל ניט טרעפען, וואס ער טראכט. פלוצים עפענט ער אויף די אויגען, נעמט מיך אן ביי דער האנד, קוקט אויף מיר אריבער די בריל־ען מיט א שמייכעל אויף די ליפען און טהוט א מאך מיט דער האנד:

— הערט זשע, איך מוז אייך איבערשלאגען אין מיטען דער מעשה. ווי מיינט איהר, קאכט זיך שוין ביי אייך ווארמעס אין קיך?

— ווארמעס? נעווים. איהר זענט אפשר הונגעריג? וועל איך הייסען עפים געבען.

— הונגעריג? חס ושלום! איך וויל נאר וויסען, אויב עס הייצט זיך דארט ביי אייך אין אויוועז?

— נעווים הייצט זיך אין אויוועז.

— אויב עס הייצט זיך, טא נעמט אוז ווארפט אריין, זייט מוחל, אט דאס גאנצע העפט אין אויוועז אריין אוז פערברענט דאס אויפ'ן פייער, ווארום דאס איז ניט אייער זשאנר. דאס איז... דאס איז — פע!!!

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

מיר האבען נאך דעם ניט איין מאל געוועהען זיך מיט'ן זיידען, אסך מאל געריידט וועגען שרייבען, וועגען דעם, וועלכעם איז מיין זשאנר אוז וועלכעם איז ניט מיין זשאנר, — נאר וועגען יענער מעשה מיט'ן „פע" אוז מיט'ן „אויטא־דא־פע" האבען מיר קיינמאל, קיינמאל נישט נעריידט מעהר, קיינמאל נישט מזכיר געווען אפילו. אוז דעריבער איז מיר ניט אויסגעקומען עך היום הזה ארויסצוזאגען דעם זיידען זאל לעבען, וויפיעל איך בין איהם דאנקבאר! אך, וואלט מען בעראדפט האבען, עס זאל זיך אפט

חייצען ביי אונז אין אויוועז אין דער צייט, ווען מיר האלטען ביי׳ם פערענדיגען א בוך, וואס אונז ווייזט זיך אוים, אז ס׳איז אזוי גוט, וואס בעסער קאן שוין נאָרניט זיין...

נערוויי (איטאליע), ז׳ חנוכה, התרע״א.

מיין בעקאנטשאפט מיט א. ל. לעווינסקי

נעשריבען אין יאהר 1910.

מיין בעקאַנטשאַפט מיט א. ל. לעווינסקי

אונזער ערשטע בעקאַנטשאַפט מיט דעם אַזוי פריה אָפּגע־שטאָרבענעם לעווינסקי איז געווען, נאָטירליך, א ליטעראַרישע, און אָנגענעהמבען האָט זיך עס מיט א יאָהר צוואַנציג צוריק, אין דער צייט פון מיין „יודישע פאָלקסביבליאָטהעק". אויף די בלעטער פונ'ם „המליץ" (עליו השלום) האָבען מיר זיך בענאַגענט, ביידע אָנגעוואָפענט מיט שטאָהלענע פעדערען און מיט איין אַרסענאַל פון מליצות, און האָבען מלחמה געהאַלטען אויף עטליכע נומערען „המליץ", נישט געפאַלען, חלילה, און נישט אונטערגעגעבען זיך איינער דעם אַנדערען, און אָהן א טראָפען בלוט — ווי די אמת'ע גבורי ישראל.

דעם ערשטען פלוצליכען סטראָטעגישען אָנפאַל האָט ער געמאַכט אויף מיר. ער איז ארויס מיט א „מאמר": „סטייטש, שלום־עליכם וויל אָפּ'שמד'ען אַלע בעסטע העברעער, מאַכען זיי פאַר זשארגאָניסטען! שלום־עליכם צאָהלט אין טאָג אַריין! צוואַנציג קאָפּיקעס א שורה זשארגאָן! שמע ישראל!!" און געזאַנגען איז געווען: א. ל. לעווינסקי פון גאַרנאָסטאַיעווסק.

בין איך אָבער אויך ניט קיין מלופים־קינד, האָב איך געגעבען א נעם ארויס מיינע מליצה'דינע קוילען מיט מיינע העברעאישע פייַלען, איינגעטונקען (אין ניפט? חלילה!) אין טינט און — היידא מיט א „מאמר" קענען דעם לעווינסקי'ן פון גאַרנאָסטאַיעווסק. פערשטעהט זיך, אז מעהר פון אַלע האָט בעקומען פון מיר א פאַרציע גאַרנאָסטאַיעווסק. ביי יעדען זאַץ און ביי יעדער

פראזע איז נעווען מיט א ביטערער איראניע: „הסופר מגארנא־סטאיעווקע". מיר צו הילף איז גיך אונטערגעקומען נאך א גבור פון די גבורי־ישראל און נענומען בויקערען דעם גארנאסטאיעווקער אנטיזשארנאניסט פון הינטען און פון פארענט און פון אלע זייטען. דער נאמען פון דעם דאזיגען גבור איז י. ח. רבניצקי. דער גארנא־סטאיעווקער קונדס, אפנים, האט זיך אבער ווינציג־וואס איבער־געשראקען פאר אונז ביידען און האט נענומען שניידען א „מאמר" נאך א „מאמר", און אלע מאל מיט מעהר פייער. און מערק־ווירדיג! וואס שארפער דער דאזיגער פייעריגער אנטיזשארנא־ניסט איז ארויסגעטראטען קעגען אונז, מעהר היימישער איז ער אונז געווארען. עפים האבען מיר אלע געפיהלט, אז דער „שונא" טראגט אויף זיך א פעל פון א טיגער און דארף זיין דערצו א גוט ברודערל, „משלנו"...

און כך הוה. דאס איבערינע דארף איך ניט דערצעהלען. אלע ווייסען, וואס פאר א מין „שונא", וואס פאר א מין „אנטי" א. ל. לעווינסקי איז געווען בכלל, ובפרט צו דער ליטעראטור פונ'ם אידישען פאלק, וועלכע איז איהם געווען נישט ווינצינער טייער ווי זיינע אייגענע קינדער. מיט א בריוט שמייכעל איבער'ן בריי־טען פנים האט ער מיך דאס ערשטע מאל בעגענעט אין אדעס. דאס האט בעדארפט צו זיין אונגעפעהר מיט א יאהר צוועלף צוריק. איהם האט מיר פארגעשטעלט, אויב איך האב קיין טעות, דער „אבי אבות הנוטברודערל־עך", וואס זיין נאמען איז לובארסקי, נאר מעהר בעקאנט אונטער'ן נאמען „אונזער אברהם אליהו", וואס אברהם אליהו איז הוימליכער אלס לובארסקי... דעמאלט איז לעווינסקי שוין נישט מעהר געווען א לעווינסקי פון גארנא־סטאיעווקע, נאר „א. ל. לעווינסקי", „רבי קרוב" — און אך, וואס מיר ביידע האבען זיך אנגעלאכט, דערמאנענדיג זיך אן אונזער דועל אויף די בלעטער פונ'ם „המליץ"! עס האט זיך מיר אויס־געדאכט, אז מיר זענען מיט איהם בעקאנט שוין פון מי יודע ווען, און עפים א מארנע ווייבע וואהרשיינליך האט זיך געפיהלט נעבעך

איהם. נישט נעווען דאָס מאָל, וואָס ער זאָל זיין אין „מיין" שטאָדט (אין קיעוו) און ניט זיין ביי מיר אָון ביי מיין גאַנץ הויזגעזינד א לייבער, א נוטער, א וואַרעמער נאַסט. איך קאָן ניט אָנווייזען פינקטלעך — וועו, פון וואָסער א מאַמענט, עס האָט זיך פערבונדען אונזער נוטפריינדשאַפט. איך וויים נאָר, אז דאָס איז נעווען א ליעבשאַפט א לאַנגאַנעדיגע, איין אַלטע ליעבשאַפט! זיין נעטריישאַפט צו מיר (און מסתמא דאָס זעלבע צו יעדען פון זיינע אינטימע פריינד) איז נעווען כמעט א איבער־נאַטירלעכע. איך וועל נעווים זיין א חוטא פאַר'ן רבונו־של־עולם, אויב איך וועל זאָגען, אז איך האָב אויף גאַט'ס וועלטעל מעהר שונאים ווי גוטע פריינד. אָבער אזא גוטען פריינד, ווי לעווינסקי, וויים איך ניט, אויב איך האָב וועו געהאַט, אָון גאָט וויסט, אויב איך וועל איהם האָבען. איך זאָל, למשל, וועלען זאָגען, אז לע־וינסקי איז מיר נעווען נעטריי, ווי א ברודער, וואָלט דאָס נעווען ניט נאָר באַאַל — דאָס וואָלט זיין א בעלעדיגונג, א פראַפאַנאַציע פאַר'ן נעשטאַרבענעם. אָון איך האָב זעהר מורא, אז דאָס זעלבע, וואָס איהר הערט פון מיין מויל, קאָנט איהר הערען, ווי געזאָגט, פון יעדען אייגיגען פון אונזער ענגען קרייז, פון אונזער ליטע־ראַריש קלייזעל. א גוטען פריינד, זאָגט די וועלט, דערקענט מען אין איין „עת־צרה". מע בעדאַרף לייענען לעווינסקי'ס בריעף צו מיר קיין אויסלאַנד אינ'ם בעריהמטען יאָהר 1905, בעת איך האָב פערלאָזט דאָס „פאַטערלאַנד" אָון בין אַוועק מיט'ן וואַנדערשטעקען קיין אַמעריקא.

„איך האָב צו אַמעריקא גאָר ניט, — אזוי אונגעפעהר שרייבט צו מיר לעווינסקי קיין לעמבערג — נאָר איך פערגין ניט אַמעריקא „אונזער שלום־עליכם'ן!" „דו פאַהרסט אַוועק פון אונז, — שרייבט ער ווייטער — נאָר נעדענקען זאָלסט דו, — מאָל וואָס סע מאַכט זיך — אז ס'איז דאָ א שטאָדט אַדעס, אָון דאָרטען האָסט דו פריינד, וואָס ליעבען דיך אָון וואָס וועלען דיך קיינמאָל ניט פערלאָזען!"... אָון זיין גדולה, זיין פרייד ביי מיין צוריק־

קומען „אהיים“? דאָס האָט ער מיך אויסגעשריבען נאָך פון דער שוויץ קיין אָדעס אויפ'ן ליטעראַרישען אָבענד לטובת האלמנה שטיינבערג מיט א גאַנץ בינטעל שרייבערס. אך! ווער עס האָט ניט געזעהען לעווינסקי'ן אין יענער צייט, דער האָט גאָר קיין שענס ניט געזעהען. איך לאָז דאָס איבער פאַר מיינע קאַלעגען: ביאַליק, פרוג, רבניצקי, שלום אש און דער זיידע רב מענדעלי זאָל מאריך ימים זיין. זיי וועלען דאָס בעסער בעשרייבען. איך וויל ברענגען דאָ מעהר נישט אז איין עפיזאָד.

דעם גאַנצען טאָג האָט מען לעווינסקי'ן אין ערגיץ נישט געקאָנט געפינען. אויסגעזוכט גאַנץ אָדעס — ניטאָ לעווינסקי! וואו איז לעווינסקי? ער איז פערנומען מיט'ן קאָנצערט לטובת האלמנה שטיינבערג. מיר, די אויבען אויסגערעכענטע, דארפען זיך אָבער זעהר נויטיג מיט איהם זעהען. איז געבליבען, מיר זאָלען זיך מטריח זיין צו איהם אלע, בנערינו ובזקנינו, אויף דער דאטשע. דאָכט זיך, אויפ'ן „פאָנטאַן“. געקומען אויפ'ן פאָנטאַן — א נעכטיגער טאָג. שוין באלד נאָכט — נישטאָ לעווינסקי! דאָס ווייב קלאָגט זיך; ער האָט נאָך בעדארפט קומען צו ווארעמעס. ערשט ארום נאָך מעריב־צייט — ער איז דא. א פערטראַגענער, א פערטראַסקעטער, איין אויסגעמאַטערטער, א פערשוויצטער. אלץ מיט'ן קאָנצערט געווען פער'עסק'ט: „פראַגראַם... טאָלמאַטשאַוו... אַווינאַוויצקי“... „גוט. האָסט עפים געגעסען?“ „הא? ניין, גאָר פארגעסען!“

ער האָט פערגעסען עסען! — א וואונדער אביסעל, אז אזא מענש חאפט א אינפלוענצא און שטארבט אוועק פלוצים אין מיטען דרינען?

נאָך מעהר בולט קומט ארויס ביי מיר לעווינסקי'ס פיזיאָנאָמיע אין זיינע פיעלע צעהנדליגער בריף בשעת מיין קראַנק ווערען. זיינע העכסט פריינדליכע, ריהרענדיגע בריף צו מיר

קיין נערווי, קיין סאנטבלאזיען און קיין לוגאנא אטעמען מיט אזוי פיעל איבערגעבענהייט, וואָס נאָר א פאטער צו א ליעבען קראנקען קינד איז פעהיג אזוי צו שרייבען. איטליכם ברוועל הויבט זיך אָן מיט א „חביבי יקירי!" און לאָזט זיך אויס: „והעיקר כל העיקרים היה בריא, היה בריא וחזק! * נאָך גאָר ניט לאַנג, היינטיגען ערב סוכות איז דאָס געווען, ווען דער מלאך־המות איז שוין געשטאַנען הינטער זיינע פליציצים, שרייבט ער צו מיר פאָלגענדעס (וויל דאָס איז איינס פון זיינע לעצטע בריוולעך, אויב ניט דאָס לעצטע שבלעצטע, גיב איך עס איבער דאָ כמעט אינגאַנצען, ככתבו וכלשונו ממש):

„. . . ראשית כל ולפני כל: גמר חתימה טובה וכו'. . . אלא בחפצי אשר לגמר חתימה טובה עוד יוסיפו לך מלתא זוטרתא: שתזכה בגורל הגדול 200,000. חושב אנכי, אשר לגבי דקודשא בריך הוא, כמו להבריל אצל בראַדצקי מיעהופיץ, אינו ולא כלום, ולגבי יהודי כמוך יהיה זה ענין. ומה דעתך? וזאת עוד, אשר באם יעלה הדבר בידי להיות בחוץ לארץ בחודש הבא, אשתדל להתראות עמך, אם רק תהיה עדיין בלוגאנא. ואנחנו, חביבי, חכינו ממך „מאומה" לגליון של ראש־השנה או לכל הפחות לסוכות. ואתה, גזלן, החשית. צרה עינך באדעסא שלנו. ומה יהיה גורל „נוטמאַרגנו" אינני יודע; אפשר שיגוע בלא עתו מחסרון כיס או מחסרון דם... ואתה מתרחק ממנו. וכאשר יבנה המקדש תצטרך להביא חטאת שמנה! והעיקר מה שבדעתי עכשיו לכתוב לך הוא ברבר „הפתגמים" שלך. כמו שאתה רואה קבצתי לאחד אחד את כל הגלייכווערטלעך וסתם ווערטלעך שלך ובדעתי להדפיס אותם בחוברת אחת יפה מאד, עם הקדמה שלי או של אחר מאנשי שלומנו, הקדמה קצרה אבל מפורשת ומבוארת, ולמכור אותה במחיר נמוך מאד. ואתה, יקירי, נקבה שברך, כמה שתמצא לנכון, באשר

* דער עיקר פון אלע עיקרים — זיי געזונד, זיי געזונד אוו שטארק.

חפץ אנכי לקנות אותה, אם לא לצמיתות, אבל לעשרים שנה (!?) או פחות מעט... זהו, ידידי היקר, מה שמצאתי נחוץ לכתוב לך עתה. את המחברת גופא אנכי שולח לך מחר. וחדשות, ידידי, אצלנו רק מעט. רבניצקי איז נאך נעל' ווי נעזונק, ווערט אפילו אביסעלע גרויליך, אבער נאך אלץ נעל, אין שווייגט. ביאליק איז נאך אלץ ביאליק, דאס הייסט, ער שרייבט ווי נ צ י ג ע ר שירים און לאכט פ י ע ל, און דער „זיידע" זיצט נאך אין ווילנא... וכו'

בכל הברכות שלך

א. ל. לעווינסקי."

[פון דיי ארויסגעבער: מיר גיבען דא פאר די לעזער די איבערועצונג פון דעם בריעף אויף אידיש: עדשטענס און פריהער פון אלץ — א גמר חתימה טובה... נאר איך וויל, אז צו דעם „גמר חתימה טובה" זאל מען דיר צולענגן נאך עפיס א קלייניקייט: דו זאלסט אויסנעמען דאס גרויסע נעזונט פון צוויי הונדערט טויזענד. איך מיין, אז ביי דעם אויבע־שטען, ווי, להבדיל, ביי ברַאדסקי'ן, איז דאס פון די קלייניע זאכען; ביי אזא אידען אבער ווי דו וועט דאס זיין א ענין. ווי מיינסט דו? און ווייטער — אויב מיר וועט זיך אייגנעבען צו זיין נעכטעדן מאנאט אין אויסלאנד, וועל איך זיך סטארען צו זעהען מיט דיר, אויב דו וועסט נאך דעמאלט זיין אין לונאנא. און מיר, מיין מייערער, האבען ערווארט פון דיר „עפיס" פאר'ן ראש־השנה־נומער, אדער, לכל הפחות, איף סוכות, און דו, גזלן, האסט נעשווינגן. דו פער־גינסט ניט אונזער אדעם. און וואס וועט זיין מיט אונזער „גוט־מארגען" * ווייס איך ניט. אפשר וועט ער אוועקשטארבען פאר דער צייט פון נעלד־מאנגעל, אדער פון בלוט־מאנגעל... און דו דערווייטערסט זיך פון איהם. או דער בית־המקדש וועט אויף־נעבויט ווערען, וועסט דו דארפען ברענגען א פעטען „קרבן־חטאת"!

* א סענליכע צייטונג איז אדעס, פון וועלכער דער פערשטארבענער לעווינסקי איז נעווען דער רעדאקטאר־אריינגעבער.

און דער עיקר, וואס איך וויל דיר אצינד שרייבען, איז וועגן דיינע „שפריכווערטער". * ווי דו זעהסט, האב איך צונויפגעזאמלט איניגס צו אייגס אלע דיינע גלייכווערטלעך און גלאט ווערטלעך און איך האב בדעה זיי לאזען דרוקען אין א זעהר שענעם ביכל, מיט א הקדמה פון מיר אדער פון איינעם פון אונזערע לייט, א קורצע הקדמה, נאר איין אויספיהרליכע, און פערקויפען עס פאר זעהר א נידעריגען פריז. און דו, מיין טהייערער, בעשטים דיין לוין, וויפיעל דו וועסט געפינען פאר נויטיג, וויל איך וויל דאס אווקקויפען, אויב ניט אוף אייביג, איז אוף צוואנציג יאהר (!?), אדער אוף אביסעל וועניגער פון דעם... אט דאס איז, מיין טייערער פריינד, וואס איך האב געפונען פאר נויטיג דיר צו שרייבען אצינד. דאס העפט גופא שיק איך דיר מארגען. און נייעס, מיין טייערער, איז ביי אונז נאר וועניג...]

שפעטער מיט א טאג צוויי־דריי האב איך ערהאלטען פון אים דאס העפטעל. אין דעם זעלבען טאג האב איך געלייענט אין די צייטונגען, אז לעווינסקי איז געפעהרליך קראנק. אויף מיין אנפראג־דעפעשע: וואס מאכט לעווינסקי? האב איך בעקומען פון מיינע פריינד פון אדעס א קורצע תשובה:

דאראנאי לעווינסקי סקאנטשאלסיא.

סך הכל דריי ווערטער, נאר די דריי ווערטער האבען צונעמען דריי יאהר פון מיינע נישט פיעלע יאהרען, וואס מיר איז נאך נעבליבען זיך נאריש צו מאכען אוף דער דאזיגער נארישער וועלט...

ביי'ם סוף פון מיינע פערבייגלויפענדיגע רשימות גלוסט זיך

---

* א. ל. לעווינסקי האט זיך א נעוויסע צייט אפגענעבען מיט'ן צונויפזאמלען אלע שפריכווערטער און גלייכווערטלעך פון שלום־עליכם'ס ווערק — סאי די אריגינעלע, שלום־עליכם'דינע, סאי די פאלקס־ווערטלעך, וואס שלום־עליכם האט בעארבייט אוף זיין שטיינער — און האט דאס געזאלט ארויסגעבען איז א בעזונדער ביכעל. — דאס מאנוסקריפט מיט די ווערטלעך געפינט זיך ביי שלום־עליכם'ס פאמיליע צווישען שלום־עליכם'ס נאכגעבליבענע שריפטען.

מיר פֿארשטעלען אין זכרון לעווינסקי׳ס פֿאַרטרעט מיט קורצע שטריכען, ווייל איך שרייב דאָס זעהר בחפזון׳דיג און נאָך לינגעדיג דערצו: א גרויסער איד, א בריימער, מיט בריימטע פּלייצעס, מיט א בריים שמייכעל אויפֿן בריימטען פּנים און מיט בריימטע הענד, וואָס וואָלטען וועלען אַרומנעמען דאָס נאָנצע בינטעל אידישע שרייבערס מיט׳ן נאַנצען אידישען פּאָלק און אַריבערחאָפּען זיך אויף א ווייטע קיין ארץ־ישראל — אינ׳ם אידישען לאַנד — און דאָרטען געבען א לעב־אונטער, אַבער טאַקי וואָס לעבען הייסט, דהיינו: א גלעזעל כרמל־ווין, א גרויסען העברַאישען זשורנאַל, א גרויסע אידישע אקאדעמיע, א שפּאַציער מיט אידישע טעכטער אויפֿן הר־הכרמל, און א פּאָהר אויך די אייגענע אידישע באַהנען, אומעדום מיט אייגענע אידישע בופעטען, מיט אידישע קיאָסקען, וואו עס פערקויפט זיך כל ספרי מענדעלי מוכר ספרים מיט כל שירי ביאַליק — חי נעלעבט, אַדנים סלאָוואָם!...

„אַדנים סלאָוואָם" — דאָס איז געווען לעווינסקי׳ס פּלוג־ווארט, מיט וועלכען ער פּלעגט אויסלאָזען יעדען שמועס און מיט וועלכען עס גלוסט זיך מיר פערענדיגען אויך די דאָזיגע שורות.

נערווי (איטאַליע), ו׳ מרחשון, התרע״א.

די אנמערקונגען איז דעם דאָזיגען ארטיקעל, ווי אויך די איבערזעצונג פון׳ם העברַעאישען בריף, זענען געמאַכט פון די ארויסגעבער.

מ. מ. וואַרשאַווסקי און זיינע ליעדער

געשריבען אין יאָהרען 1914—1900.

מ. מ. וואַרשאַווסקי אוו זיינע ליעדער

א.

אַ פּאָר וועדטער צו וואַרשאַווסקי'ס ליעדער.

וואונדערבאר איז די געשיכטע פון אונזער פּאָלק ישראל. וואונדערליך איז אונזער אידישע ליטעראטור. נאָר נאָך מעהר וואונדערליך איז די ביאָגראפיע פון אונזערע שרייבער, פּאָעטען און משוררים. אייגענטליך, איז ביי אונז, אידען, נישטאָ קיין שרייבער, ווי ביי לייטען, דאָס הייסט, נישטאָ ביי אונז אזעלכע, וואָס זאָלען זיך אָפּגעבען נאָר מיט שרייבערייַ אליין; מע קאָן זאָגען, אז ביי אונז איז כמעט נישטאָ קיין אייגציגער שרייבער, וואָס זאָל לעבען פון דער פּען. ביי אונז שרייבט יעדער ווער עס וויל, ניט דער וואָס קען, וואָרום דער וואָס קען — יענער קאָן ניט שרייבען, מחמת ער איז פערטראָגען נאָר אין עפּים אנדערש, אין דאנות־פּרנסה, ער זוכט א שטיקעל ברויט... דעריבער וואָלנערען זיך ביי אונז אָפּטמאָל טאַלאנטען, וואָס נעהען לאיבוד, ווערען פערפאַלען. מע בעראַרף נישט מיינען פון דעסטוועגען, אז ביי אונז שרייבט מען חלילה ווינציגער, ווי ביי אַלע אנדערע פעלקער; אדרבה, צווישען אידען געפינט איהר א סך, א סך אזעלכע, וואָס שרייבען אוו שרייבען אוו הערען ניט אויף צו שרייבען, פערגיסען טייכען טינט, פיהרען־איבער פּאָפּיער אוו פּענעם אומברחמנות, אוו דרוקען ביכער אוו ביכלעך איז די טויזענדער. נאָר

נישט פון דעם מין שרייבער ווי׳ל איך רעדען אצינד. איך רעד פון די אמת׳ע מאלאנטן, וואס ליגען אין דער פערבאָרגענהיט, וואס יאגען נים ארויסבעווייזען זיך אויף דער אידישער וועלט און וואס מע בעדארף זיי זוכען אין נעפינען.

איינער פון די דאזיגע מאלאנטן איז דער פערפאסער פון „אידישע פאלקס־ליעדער", מ. מ. וואַרשאווסקי. דאס איז א נייער פארשיין, א נאסט אין אונזער פאלקסליטעראטור, אין פערדינסט, מע זאל זאגען איבער איהם אין איבער זייגע ליעדער עטליכע ווערטער.

מ. מ. וואַרשאווסקי איז, ווי דאס ריב פון אונזערע שרייבער, א מענש א פערנומענער (ער איז א יודיסט), וואס האט נישט קיין צייט אפצוגעבען זיך מיט ליטעראטור; נאר אז ער האט א פרייע מינוט, זינגט ער זיך א אידיש ליעדעל, זיין אייגענע ארבייט, מיט א אידישער מעלאדיע, וואס ווערד ביי איהם בעשאפען אינאייגעם מיט די ווערטער. ער האט נישט אין זינען נעהאט ארויסגעבען זייגע אידישע ליעדער פאר׳ן פאלק, אין אפילו אנשרייבען זיי אויף אפציר, ביז עס האט זיך נעמאכט, אז נאר אומגעריכט, צוריק מיט א יאהר דריי־פיער, האבען אייניגע פון זייגע בעקאנטע (אין איך אויך בתוכם) דערהערט איהם זינגען אין שפיעלען זייגע אידישע ליעדער — אין מיר זענען אלע נעזיצן אנטציקט. מיר האבען דערהערט א ניי מין נעזאנג, מיר האבען דערפיהלט א פריש מין נעשמאק, א בעזונדער מין זיכקייט, כאי אין די ווערטער, סאי אין דער מעלאדיע, אין מיר האבען זיך צונעזעצט צו איהם, ער זאל זיי ארויפשרייבען אויף אפציר. — אין פון יענער צייט אן קאן מען שוין הערען וואַרשאווסקי׳ס ליעדער זינגען אין א סך אידישע הייזער דא אין קיעוו, אין אויך אין אנדערע שטעדט, וואס אין אונזער נעגענד. מע זאל פערשטעהן אקוראט וואַרשאווסקי׳ס ליעדער, מוז מען זיי הערען זינגען, וואהרם דאס זענען נישט גלאט אזוי שירים, וואס נראמען זיך — שטראם־נראם; דאס זענען ליעדער, אין ליעדער פאר׳ן פאלק: דאס זענען אזעלכע ליעדער, וואס

אין זיי שפיגעלט זיך אפ, ווי אין א לויטער וואסער, דאס גאנצע לעבען פונ׳ם אידישען פאלק מיט אלע אידישע פרייד־ען און ליידען, אידישע צרות, דער אידישער דלות, אידישע טרערען... ווארשאווסקי׳ס ליעדער זענען נישט נאר קינות, קלאגליעדער אליין; אדרבה, מהרסטענטהיל פון זיי זענען דוקא פרייליכע, לעבעדינע ליעדער, ווען אפילו אז זיי הויבען זיך אן טרויעריג, מיט איין אומעטיגען מאטיוו, לאזען זיי זיך אפטמאל אויס מיט א נע־לעכטער:

אז מע צאפט פון מיר דאס בלוט ארוים
און מע מוטשעט מיך פאמעליך,
לאך איך מיך גוט פון מיינע שונאים אוים
און גיעה מיר נאר א פרייליך!...

נאר אז אך און וועה איז צום געלעכטער! אין דער גאנצער פרייליכקייט הערט זיך א געוויין, אין זיין געלעכטער הערט מען טרערען... נאר ווארשאווסקי׳ס העלדען האבען פיינט בעקלאגען זיך:

ווי פאר׳ן עמוד
זינגען זיי תמיד...

זיי זענען, צום מיינסטען, טאקי גרויסע ארעמע לייט, נעבאך קבצנים, נאר פרייליכע קבצנים:

חאטש איך בין מיר ארעם אידעל
און עס דארט מיר גוט דער מוח,
שמחת־תורה זינג איך א ליעדעל
און מאך א גוטע כוסה אויך!...

זיי זענען, צום מיינסטען, גרויסע בעלי־בטחון, זיי גלויבען אין גאט און זענען מקבל באהבה אויף זיך אלע צרות, סאי די וואס פונ׳ם אויבערשטען, סאי די וואס פון מענשען, סאי פון פרעמדע, סאי פון אייגענע... זעלטען חאפט זיך ארויס ביי איהם א קלאג, או:

ביי יעדען איז א יום־טוב דאָס שטיקעלע לעבען —
ביי מיר איז דאָס לעבען שווערץ ווי די ערד...

זעלטען־זעלטען חאפט זיך ארויס ביי איהם א נעוויין: „עס זינגט זיך ניט, עס זינגט זיך ניט!"... פערקעהרט, ביי יעדען אומגליק, ביי יעדער צרה שלא תבוא, פערענטפערט ער דעם רבונו־של־עולם און זאָגט דעם נעוויסען „גם זו לטובה":

איך בין קראַנק, איך שפיי מיט בלוט,
אין בקור־חולים נעמט מען מיך ניט...
איך שטאַרב, איך געה־אוים, ווי א לעכט, —
שא! בריידער, גאָט איז גערעכט...

ער רעדט זיך אויס דאָס האַרץ, אז אמאָל, ניט היינט געדאַכט, איז געווען א סך — א סך ערגער, און ער טראָגט נישט קיין שנאה, קיין פערדראָס אויף זיינע שונאים; אדרבה, ער וואָלט טרינקען מיט זיי „ברודערשאפט":

טהייערע מלכה,
געזונד זאָלסט דו זיין!
פאַר וועמען זאָל איך טרינקען
דעם דאָזיגען וויין? —
— — — — — — — —
איך וואָלט טרינקען פאַר מיינע שונאים,
נאָר זאָג זיי ניט אוים!
— — — — — — — —

ווארשאווסקי'ס העלד איז א גרויסער מאַמין, און חאָטש די נאַכט איז לאַנג, חאָטש די נאַכט איז פינסטער, גלויבט ער פון דעסטוועגען, אז אָט־אָט געהט־אויף די זון אין ציון; ער זעהט איהר שיין פון דער ווייטען, ער הערט הימעלשע געזאַנגען פון פייגעל, וואָס פליהען דאָ און דאָרט:

די הענד שוין אויפגעבונדען,
צעבראַכען ליגט די קייט...
דער גלות אי, פערשוואונדען,
פערשוואונדען צער און לייד!...

וויבאַלד אַזוי, איז ער דאָך נערעכט, אַז ער זינגט:

וואָס זשע דאַרף מען, ברידער, אומעטיג זיין?
ס'איז איין עבירה, כלעבען, א גרויסע —
אַמעהר, טראַגט אַריין איין עמער ווייַן,
לאַמיר מאַכען בעסער א כוסה! —
זיך מוטשען און זינגען ליעדער,
פליעסקעט, פליעסקעט, ברידער!...

וואָס נאָך פאר א סוד ליגט אין וואַרשאַווסקי'ס ליעדער? — וואָס זיי זענען פראַסט און עכט אידיש, נישט נע'מלאַכה'ט — און דאָס איז אמת'ע פאַעזיע. וועמען פון אונז איז נישט בעקאַנט דאָס בילד פון'ם אידישען חדר:

אויפ'ן פריפעטשיק ברענט א פייערל
און אין שטוב איז היים,
און דער רבי לעהרענט קליינע קינדערלעך
דעם אלף־בית...

אַדער ווי נעפעלען אייך, אשטייגער, „שרה און רבקה", די צוויי שוועסטער פון „ראחמעסטריווקע"? און דאָס בריוועל פון אמעריקא, וואָס א זוהן שרייבט צו זיין מאַמע און גיט איהר אַפּ א גרוס פון יעדען בעזונדער: פון לאה'נין און פון דבורה'לען, וואָס ווייזט מיט'ן גרויסען פינגער אויף דער באבענוי'ס פאטרעט:

און מיין שענער יונג מיין סאני
ארבייט, גאַלדענע האַט ער הענט!
משה'לע זאָגט שוין „מודה אני",
רחל'ען וואַלסט דו ניט דערקענט...

אט אזוי זינגען זיך אידישע, באמת אידישע פאָלקסליעדער! אויך די שפּראַך פון ווארשאווסקי׳ס ליעדער איז די אמת׳ע פאָלקס־שפּראַך, א פּראָסטע אידישע קאָפּאָטע, נישט געקינצעלט, נישט פערדרייטשערט. פונקט אזוי ווי מע רעדט ביי אונז אין אונזער געגענד.* איך בין רעכט איבערצייגט, אז עס וועט נאָר נישט לאַנג געדויערן און ווארשאווסקי׳ס „אידישע פאָלקסליעדער" וועלען ווערן ביי אונז באמת פאָלקסליעדער, ווען מע וועט זיי קאָנען הערען זינגען אומעדום, אין יעדער אידישער שטוב, דאָרט וואו מע הערט נאָך אמאל א אידיש וואָרט, דאָרט וואו מע שעמט זיך נישט מיט אונזער אָרעמער אידישער פאָלקסשפּראַך, ווען מע רופט זי „זשארגאָן"...

אויגוסט 1900, קיעוו.

---

* מיר בעטען ביי די, ווען די אויסשפּראַך איז ביי זיי א ליטוויש, זיי זאלען מוחל זיין ווארשאווסקי׳ן די גראמען: „וואונדער — קינדער, מוטער — ביטער, בלוט — ניט, צו — פריה, זיס — פוס", וכדומה אזעלכע פערזען, ווען פאר׳ן ליטווישען לעזער קומען זיי אוים פריקרע. דערפאר זענען מיר מוחל די ליטווישע שרייבער זייערע גראמען: „שונאים — פנים", ווייל „פנים" לייענט זיך ביי זיי ווי ביי אונז „שונאים", אדער די גראמען: „אויך — ניך", ווייל „אויך" לייענט זיך ביי זיי „עך" און „ניך" — „נעך"... אויך די מאָס פון די פערזען איז ביי ווארשאווסקי׳ן נישט אויסגעהאלטען אומעדום גלייך, ווייל ער גהט מיט דעם נאנג, אז אין ליעדער איז נישט די מאָס דער עיקר; ער בויעט זיינע ליעדער אויף דער ארט, ווי עס האָט געשריבען נאלדפאדען, וועלכען ער שעצט נאכץ הויך אלס פאלקסדיכטער און האלט זיין שרייבען פאר א מוסטער ביי׳ם צונויפלענען פאלקסליעדער אין זשארגאן.

ב.

די געשיכטע פון ווארשאווסקי'ס ליעדער.

(צו דער צווייטער אויפלאגע).

דאס איז געווען מיט א יאהר פיערצעהן־פופצעהן צוריק. אין א געשפרעך מיט א געשוואוירענעם אדוואקאט אין קיעוו (מ. מ—ר) דערצעהלט מיר דער דאזיגער אדוואקאט א מעשה, אז יענע וואך איז ער געפאהרען מיט זיינעם א קאלעגא, אויך א געשוואוירענער אדוואקאט, מ. מ. וואַרשאווסקי, פון קיעוו קיין ווא־סילקאוו אין גערויכט אריין, האט איהם אט דער וואַרשאווסקי דעם גאנצען וועג געזונגען אידישע לידלעך אין „זשארגאן", נאר אזעלכע, וואס צענעהען זיך ממש אין אלע איברים. בעוונדער איז איהם פערבליבען אין טעם א ליעדעל, וואס הויבט זיך אן מיט די ווערטער:

„אוי, מאכט חאנצי בולקעם!
אוי, באקט זי בייגעל!"...

— וועמענ'ס ליעדלעך זענען דאס? וואו קריגט מען זיי אזוי וואו זענען זיי געדרוקט?

— זיינע אייגענע ליעדלעך, אין ערגיץ ניט געדרוקט. ער צליין מאכט די ליעדער, ער אליין בעשאפט די מוזיק צו זיי אזוי ער אליין זינגט זיי — אלסדינג אליין.

— סטייטש, וואס־זשע שווייגט איהר? ניט איהם אהערצוצו, אט דעם פויגעל!

אזוי ס'איז געבליבען, אז אין א פריען טאג ברענגט ער מיר איהם צו פיהרען.

דער נאַמען ווארשאַווסקי איז מיר נעווען בעקאַנט פון לאַנג אין קיעוו. דאָס איז נעווען א נעשוואירענער אדוואָקאַט, א טיפ פון יענעם מין נעשוואירענע אדוואָקאַטן, וואָס חאפען ניט קיין שטערען, קנאַקען ניט, לאָזען זיך ניט הערען אויף דער וועלט, זיצען זיך שטיל אין זייער קאַבינעט, קוקען לאַנג־לאַנג ארויס אויף א קליענט, נאָר אז דער קליענט איז נעקומען, איז ער שוין זיכער, אז ער האָט נעטראַפען ניט צו קיין אדוואָקאַט, וואָס קוקט איהם אין דער האַנד אריין און שאַצט איהם די קעשענע, נאָר צו א פרייַנד, צו א ברודער, וואָס וועט איהם אויסהערען ווי א פרייַנד און בעהאַנדלען ווי א ברודער.

פערשטעהט זיך, אז אזעלכע מענשען פלאַנען זיך זייער נאַנץ לעבען, פיהרען א ביטערע מלחמה, קומען קוים־קוים אויס מיט'ן שטיקעל ברויט און ווערען נעעלטערט פאר דער צייט.

אויף ווארשאַווסקי'ן איז דאָס אָבער נעווען שווער צו דערקענען. דאָס איז נעווען א פארשוין א לעבעריגער, איין אמת'ער כתריליק — איין אַרעמס און א פרייליכס, און צווישען חברה נעשוואירענע אדוואָקאַטען — די נשמה. קיין אָבענד, קיין יום־טוב, קיין קערמעשעל איז זיך ניט בענאַנגען אָהן מאַרק מאַרקאַוויטשען. ווארום מאַרק מאַרקאַוויטש ווארשאַווסקי האָט נעהאַט א בעזונדערען טאַלאַנט אויף צו פרייליך מאַכען דעם עולם מיט זיינע אויסנעצייכענטע הומאָריסטישע עקספראָמטען אין ריימען, וואָס ער האָט אייך געקאַנט, וועג איהר וועלט, צוטראַכטען צו יעדען אייניגען נאָמען, און מיט דער בעסטער כאראקטעריסטיק אָפשיילדערען אייך א מענשען אין דריי־פיער ווערטער.

קופערוויק מיט זיינע גלענצענדע רעדעם און ווארשאַווסקי מיט זיינע עקספראָמטען־קופלעטען האָבען נע'שמ'ט אין שטאַדט, און ביידע זענען נעווען געליעבט אין אַלע אינטעליגענטישע קרייזען פון קיעווער ראיאן. נאָר אז דער זעלביגער ווארשאַווסקי קאָן אויך אידישע ליעדלעך מאַכען אין „זשארגאָן" — דאָס איז מיר

אפילו אויף די נעדאנקען נישט נעקומען. מע קאן זיך דעריבער פאַרשטעלען, מיט וואָס פאר א נייגיערישקייט איך האָב ארויסגענומען אויף ווארשאווסקי'ן מיט זיינע ליעדלעך.

די עטליכע טעג זענען אריבער — מע האָט מיר נעבראכט דעם פויגעל.

א מענש פון אריבער פופציג, קורצען וואוכס מיט קורצזיכטיגע, נאָר שמייכלענדיגע און א סך רעדענדיגע אויגען, גוט געפאקט, איין אפגעטראגען רעקל מיט א ביסל אויסגעריבענע עלנבויגענס, איין אלטגעזעסענער שניפס, א ניט גענגעל, א שען קול און א שטארק הילכיגער געלעבטער — אט דאָס איז ווארשאווסקי'ס פאַרטרעט.

דער נאסט האָט זיך לאנג נישט געלאזט בעטען, זיך אוועקגעזעצט צום פאַרטעפיאן און נענומען זינגען און זיך אליין אקאמפאַנירען זיינע שענע ליעדער מיט אזוי פיעל הומאָר און געפיהל און מיט אזא שענער, הארציגער שטימע, אז איך האָב איהם פשוט ארומגעהאפט קושען:

— גזלן! פאר וואָס לאזט איהר ניט אפדרוקען די דאזיגע ליעדער? ווען איך זאל ניט וויסען, אז דאָס זענען אייערע אייגענע, וואָלט איך נעמענט שווערען, אז איך האָב זיי אמאל געהערט זינגען פון מיין מאמען!

אזוי פיעל פאלקסטהימליכקייט האָט זיך געפונען אין די ווערטער און אזוי פיעל פראסטקייט אין זייערע מעלאָדיעס!

דער געדאנק פון לאזען דרוקען די ליעדער איז אבער נעווען פון ווארשאווסקי'ן אזוי ווייט, אז ער האָט גארניט געוואלט הערען רערפון. און דערצו האָט ער זיך מיר מודה געווען, אז חאטש ער האָט אמאל געשטודיערט אין דער ראבינער־שולע (איז זשיטאמיר), האָט ער אידישקייט געלערנט אזוי ווינציג און פערגעסען אזוי

פיעל, אז ס'איז איהם שווער אפילו אנצושרייבען זיינע ליעדער אויף פאפיער.

קענען דעם האָט זיך אבער געפונען א מיטעל — און מיר האבען איהם געגומען אטאקירען פון אלע זייטען אזוי לאנג, ביז מע האָט ביי איהם גע'פועל'ט, ער זאל מיר דיקטירען דעם טעקסט, און פאר א מוזיקער — די נאָטען, און דער ערשטער באנד וואר־שאווסקי'ס ליעדער איז למזל צונויפגעשטעלט געוואָרען, און מע האָט זיך גענומען זיי ארויסגעבען על חשבון החברה פון קיעוו.

יענע צייט איז געווען די צייט פון „ציוניזם": ציוניסטישע אבענדען, פערזאמלונגען און דיסקוסיעס. און אזוי ווי די פער־זאמלונגען זענען בעשטאנען פון סאמע הייסע דעבאטען און טרו־קענע — אָפטמאל אביסעל צו טרוקענע — רעדעס, האָט מען זיך שטארק געגויטיגט אין א פערביסעלטס, אין א מין קאָמפאָט — „פאור לא באן באוש", ווי דער פראנצויז דריקט זיך אויס.

דער דאזיגער קאָמפאָט איז געווען די ערשטע צייט שלום־עליכם'ס „מעשיות", און דערנאָך איז צוגעקומען אויך ווארשאוו־סקי'ס ליעדער.

ס'איז כמעט ניט אוועקגענאנגען איין אבענד, איין ציוניס־טישע פערזאמלונג, מע זאל אונז ניט שלעפען פון „קרעשטשאטיק" אויף „פאדאל" און פון „פאדאל" אויף „קרעשטשאטיק". איך האָב געמוזט עפים פאַרלייענען, און ווארשאווסקי האָט געמוזט עפים זינגען — און ניט „עפים" זינגען, נאָר טאקי א סך זינגען! אלסדינג, וויפיעל ער האָט פערמאָגט, האָט ער געמוזט אויסזינגען, נאָר אהן א שום תירוץ, — חאָטש נישט מיין לייענען, נישט וואר־שאווסקי'ס געזאנג האבען זיך אנגעקאהרט מיט'ן ציוניזם. ס'איז שוין אבער געווארען אזא רגילות — פערפאלען! אנגערעדט זיך ווי די פויקען און אנגעגעסען זיך מיט דעבאטען, האָט מען אוועק־געשטעלט א טישעל, צונויפגערוקט די בענקלעך, אוועקגעזעצט שלום־עליכמ'ען אויבענאן, און די ערנסטע פער'עסק'טע פניס'ער

האבען שוין בעציטענס, אויף קרעדיט, נעשענקט א שמייכעל, אין ס'איז ארויס אויף דער סצענע כתריעווקע, און דער עולם האט זיך נעפיהלט נאנץ יום־טוב'דיג.

נאר דער אמת'ער יום־טוב האט זיך אנגעהויבען ערשט דעמאלט, אז ווארשאווסקי האט זיך אוועקגעזעצט ביי'ם ראיאל. באלד נאך די ערשטע צוויי־דריי ליעדער האבען אנגעהויבען פליהען בעשטעלונגען פון אלע זייטען, ווי פון נעבעטענע בעלי־בתים אויף א חתונה:

— „טייערע מאמע"!

— „א גוט מארגען, יענקעלע"!

— „תנחום דער טרובאטש"!

— „די מיזינקע"! „די מיזינקע"!

— „שמחת־תורה"! „שמחת־תורה"!

און דער גוטער ווארשאווסקי, וואס האט ניט געוואוסט וואס הייסט אפזאגען, אז יענער ווייל, האט אויסגעהערט אלע בעלי־בתים און מיט פערגעניגען נעגעבען יעדען בעל־הבית, וואס ער פערלאנגט, נעבאך גוט געשווויצט, גלייך ווי מע וואלט איהם גע־צאהלט דערפאר מי יודע וויפיעל!

נישט איין מאל, געהענדיג פון די אסיפות ביינאכט צו־פוס (אויף צו בעשטעלען פאר די אומזיסטע „ארטיסטען" א פאיעטאן — דערוויף איז קיינער ניט געפאלען), האט ער מיר מיט זיין הילכיגען גוטמוטהיגען נעלעכטער איבערגענעבען און בעוויזען, אז דאס חעמד איז אויף איהם „פיטש־נאס".

— חאטש אויסצודרעהען, א רוח אין זייער פאטער און מוטער ארויין, חא־חא־חא!

נאר אט איז געקומען די ציים, ער זאל שוין אמאל דערלעבען נחת אויף. עס איז ארויס מיט גאט'ס הילף דער באנד מיט ליעדער (לערך מיט א יאהר צעהן צוריק), געדרוקט אין קיעוו

בהשתדלות פון פריינד און ציוניסטען. און מחמת די לייִדער זענען שוין נעווען בעקאנט פון א סך פריהער, האָט מען די ערשטע טויזענד ביכלעך צעהאפט ווי מצה־וואסער, נישט איבערגעלאזט אפילו אויף א רפואה.

מאהלט אייך, קיין גרויסע גליקען האָט דער מחבר ביי דעם נעשעפט ניט נעקאנט מאכען. ער איז נעווען גליקליך, וואָס זיינע פריינד האָבען נעדאקט די קאסטען. א בעלן אויף ארויסצוגעבען די צווייטע אויפלאגע האָט זיך עפּיס ניט געפונען. א קונה, וואָס זאל בעצאהלען דערפאר דעם „מחבר" עטליכע הונדערטער במזומן — אודאי ניט (פאר זשארנאלישע לייִדלעך מזומן נעלט?). אלייִן ארויסנעבען דאָס ביכעל — האָט וואַרשאווסקי ניט פערמאגט קיינמאל אזא גרויסען קאפיטאל. סיידען מיט דער צייט, אז דער אויבערשטער וועט רחמנות האָבען?... נאָט, אז ער וויל, קאן ער!...

דערפאר האָט ער אָבער נעהאָט כבוד — א יובילי!

איך מאך ניט קיין שפאס: מיר האָבען איהם נעפראווט א יובילי.

אזוי האָט דאָס טאקי נעהייסען: „דער אנדערהאלבען־יאהריגער יובל פון וואַרשאווסקי'ס לייִדער".

דאָס האָט בעדארפט הייסען: אזוי ווי אנדערהאלבען יאהר האָבען זיך וואַרשאווסקי'ס לייִדער בהשתדלות פון פריינד און ציוניסטען נעדרוקט און זענען מיט נאָט'ס הילף אין א גוטער שעה ארויס פון דרוק — איז א גוט יום־טוב אייך, אידען!

דעם יובל האָט מען „געפייערט" טאקי ביי מיר אין שטוב. פורים איז דאָס געווען (אויב איך האָב קיין טעות ניט), נאָך דער סעודה.

א יום־טוב איז דאָס געווען דוקא א פרייליכער, מיט טאָסטען און מיט רעדעם.

סאמע אין מיטען יום־טוב האָבען זיך אריינגעריסען א בינטעל קיעווער סטודענטען, יונגע לייט וואַרעמע, היציגע, אידיש בלוט,

און מע האָט נעמאכט א כוסה, און מע האָט געהויבען א טאָסט, און מע האָט נערעדט א רעדעניש, און מע האָט געלויבט דעם מחבר אין טאָג אריין, געבענשט איהם מיט'ן נאָמען: „דער אידישער בעראַנזשע", און מע האָט געחאפט א רקוד'ע מיט'ן בעל־היובל און מיט'ן בעל־הבית, און מע האָט געטאַנצט און מע האָט געזונגען — חי־געלעבט!

ווי נאָר ס'איז אויספערקויפט געוואָרען דאָס ביכעל, איז דער נאָמען פון ווארשאווסקי'ס ליעדער גיך געוואָרען מפורסם נישט נאָר אין קיעוו און ארום קיעוו, נאָר וויט־וויט איבער'ן גאַנצען לאַנד איז כמעט נישט געווען די אידישע שטוב, ווואו מע זאָל ניט ווייסען צו זינגען דעם „אלף־בית". און דער קול, אז דער פערפאַסער אַליין זינגט זיינע ליעדער פאר'ן עולם אין קיעוו, האָט דערגרייכט אויך אין אַנדערע שטעדט, און מיר האָבען ביידע אָנגענהויבען בעקומען זעהר פריינדליכע איינלאַדונגען פון א סך גרויסע און קליינע שטעדט, מיר זאָלען קומען לוסטיג מאכען דעם עולם — איך מיט מיינע „מעשיות", ווארשאווסקי מיט זיינע „ליעדלעך"... אז דאָס לעבען איז ליעב, איז די וועלט הפקר!

דאָס איז געווען די גליקליכסטע צייט, קאָן מען זאָגען, דער פאַמע פריהלינג פון ווארשאווסקי'ס לעבען. איך געדענק אזוי ווי היינט דעם חשבון, ווען ער האָט מיר געמאכט פון אונזער ערשטען טורנע איבער'ן לאַנד.

— צו למ"ד אלפים! — האָט ער מיר געזאָגט מיט זיין הילכיגען געלעכטער. — צו למ"ד אלפים דארף אונז איבערבלייבען ריינע, א רוח אין זייער פאַטער און מוטער אריין!

— און דערנאָך וועלען מיר אריבערשווימען דעם ים — האָט ער געענטפאַזיערען ווייטער — און מאכען א רייזע איבער אמעריקא, און דאַרטען וועלען מיר איבערקאָהרען די וועלט!...

נאָר דער וועלט איז, אפנים, בעשערט געווען, זי זאָל ניט איבערגעקאָהרט ווערען. ווארום פון אונזער גאַנצער נסיעה און

נאָך אַלע איינלאָדונגען זענען מיר דערווייַלע נעווען נאָר אין צוויי סאָמע נאָהענטע שטעדט: אין ביעלאָצערקאָוו און בארדיטשעוו — און וועהווועה, וואָס ס'האָט זיך געטהאָן! עס האָבען געשווויצט די וועגן! עס האָט געקאָפּעט פון דער סטעליע! א דערשטיקענישׂ!

אמת, צו למ"ד אלפים איז נאָך נעווען נענוג וווייט („למד" איז נעווען, נאָר די „אלפים" האָבען נעפעהלט). מיר האָבען אָבער נעהאָט פּאָר זיך א גאנצע וועלט. שוין נעווען צוגענרייט פּאָר אונז איין אָבענד אין יעקאָטערינאָסלאָוו, און פון דאָרטען האָבען מיר בעראָפּט פערפּאָהרען קיין אָדעס, און וווייטער, און נאָך וווייטער. האָט זיך נאָט אריינגעמישט און ס'האָט זיך געטראָפּען א מעשה:

געקומען קיין יעקאָטערינאָסלאָוו, האָב איך געפונען א דעפּעש בסך־הכל פון דריי וועלטער:

„וואַרשאָווסקי געפעהרליך קראַנק"...

און וועז טרעפט זיך אזא זאך? וועט איהר האָרכען, ס'איז כדאי צו וויסען.

כל ימיו האָט זיך וואַרשאָווסקי נעבאָך גערָאַנגעלט מיט'ן דלות, ווי איין אמת'ער העלד, חלילה ניט ארויסבעוויזען קיינעם, אז ער און זיין פאַמיליע (א ווייב און א טאָכטער) לייַדען נויט. נאָר גראָד אויף דער עלטער, שוין צו עטליכע און פופציג יאָהר, געפעלט עפּעס אין אייזען־קאָמפּאַניע פון דאָנער באָסטיין, חלילה ניט קיין אידען, נאָר בעלגיער, כריסטען, מע זאָל אַראָפּברענגען צו זיך אין דער קאָנטאָר, אין יעקאָטערינאָסלאָוער גובערניע, אלס פּראָקוריסט, איין אנשטענדיגען, איין ארענטליכען יוריסט פון קיעוו, ער מעג זיין א איד. און וואו קאָן מען קריגען א מעהר אנשטענדיגען און מעהר ארענטליכען מאָן, ווי מ. מ. וואַרשאָווסקי?

און אט אזוי איז אונזער וואַרשאָווסקי פלוצים מיט א מאָל נתגדל נעוואָרען, בעקומען א שטעלע פון שענע עטליכע טויזענד

רובע׳ א יאָהר געהאַלט, מיט א דירה, מיט אַלעם גרייטען, מיט א פאַיעטאַן און מיט פערד — אז מע שמועסט פון כל טוב!

וואָס טהוט נאָט? זאָגט ער, אז אָנשטענדיגע און עהרליכע לייט דאַרף ער אַליין האָבען. און וואַרשאַווסקי לעגט זיך אַוועק, מוטשעט זיך פריהער אָפּ העכער א יאָהר אין אונמענשליכע לייִדען — און דער אידישער בעראַנזשע שטאַרבט אַוועק עלענד און פערגעסען פון דער נאַנצער וועלט און לאָזט איבער א פאַמיליע אָהן שום מיטלען צום לעבען.

— —

וואַרשאַווסקי איז געשטאַרבען, און זיינע ליעדער האָבען אָנגעהויבען ווערען וואָס ווייטער אַלץ מעהר פאָפולער אינ׳ם אידישען פאָלק, ביי אונז, אין דער „טשערטא", און אויך ווייט־ווייט, הינטער דער „טשערטא". נישט נאָר ביי אונז, נאָר אין אויסלאַנד, אין אַמעריקא און נאָך ווייטער פון אַמריקא אויך.

אויך אַלע אידישע קאָנצערטען טרעטען־ארויס קינסטלער, וואָס זינגען אויסנעצייכענט וואַרשאַווסקי׳ס ליעדער, נאָר דער אַנטיק דערביי איז, וואָס ביי די ליעדער און אויך די אפישען ווערד זעהר זעלטען (כמעט קיינמאָל ניט) דערמאָנט דער נאָמען וואַרשאַווסקי.

נאָך מעהר: נישט לאַנג איז מיינער א חבר, א אידישער שרייבער פון וואַרשא, געווען אין אַדעס אויך א אידישען קאָנצערט און איז נתפעל געוואָרען, ווי אזוי איי ארטיסטין האָט געזונגען א אידיש „פאָלקסליעד":

שטאַרקער! שטאַרקער!
רייסט די סטרונעס, רייסט אויך צוויי —
די מיזינקע אויסגעגעבען!"

ביי דעם אידישען שרייבער איז וואַרשאַווסקי׳ס ליעד א „פאָלקסליעד". און דער נאָמען וואַרשאַווסקי איז ניט דערמאָנט ביי איהם!

וער ווייסט? אפשר איז דאָס א מעלה? אפשר איז דאָס א אידעאל, וואָס יעדער פערפאָסער מעג זיך ווינשען אזא פאָפולאַריטעט צו דערגרייכען?

מע זאָגט, אז דאָס ליעד „לאַרעלייי", וואָס אלע קענען, ווייסען ניט אלע, אז ער מחבר פון דעם איז היינע.

דער נאָמען פון יענעם פראָנצויז, וואָס האָט בעשאפען די „מארסעליעזע", ווייסט אודאי איינער פון טויזענד, אָדער פון צעהנטויזענד, אז ער איז רוזשע דע־ליל.

אָדער א סך ציוניסטען ווייסען נפתלי הערץ אימבער, דעם, וואָס האָט געמאכט דעם „עוד לא אבדה תקותנו"?

בעת איך האָב געשריבען מיין הקדמה צו דער ערשטער אויפלאָגע פון ווארשאווסקי'ס ליעדער, האָט זיך מיר פערוואָלט זאָגען נביאות, אז ס'וועט ניט נעמען קיין סך צייט און ווארשאווסקי'ס ליעדער וועלען ווערען עכטע פאָלקס־מאָטיוון, געזונגען פון פאָלק בכל תפוצות ישראל.

איך האָב ניט געוואוסט, אז מיין נביאות וועט גרייכען אזוי ווייט, אז די דאָזיגע ליעדער וועלען ווערען אזוי פאָלקסטהימליך, אז זיי וועלען טאקי קענען אלע, לאַנג־לאַנג, כל זמן עס וועט געזונגען ווערען א אידיש ליעד, נאָר דעם פערפאָסער וועלען ניט אלע קענען, און דער נאָמען ווארשאווסקי וועט פערגעסען ווערען, גלייך ווי ס'איז נאָר קיינמאָל אויף דער וועלט קיין ווארשאווסקי ניט געווען...

נערווי, 20טן פעברואר, 1914.

א ווארַ מיט י. ל. פרץ

נעשריבען אין יאָהר 1915.

אַ וואָך מיט י. ל. פּרץ

פּאַראַאָהרען פּסח איז דאָס געווען.

נאָך א שווערער שלאַפקייט און נאָך א לאַנגער קוראַציע אין די וואַרעמע לענדער, בין איך געקומען קיין וואַרשא. א סך פּרייַנד און גוטע פּרייַנד האָבען מיך אָפּגעוואַרט אויפֿן באַהנהויף, און צווישען אַלע פּרץ און דינעזאָהן.

וואַר עס האָט געקענט פּרצ'ען, האָט זיך גאָרנישט געקענט פּאַרשטעלען פּרצ'ען אָהן דינעזאָהנ'ען. א ריהרענדע חברׂשאפט! א מאַרנע לייבשאפט! און ניט פון נעכטען איז דאָס געווען, און ניט פון פּאַראַאָהרען. נאָך מיט אכט און צוואַנציג יאָהר צוריק, אז איך האָב געהאַלטען ביי אַרויסגעבען מיין ערשטעס יאָהרבוך „די אידישע פּאָלקסביבליאָטהעק" און פּרץ האָט מיר צוגעשיקט קיין קיעוו זיין באַלאַדע „מאַניש", איז תיכף נאָך פּרצ'עס בריף אָננעלאָפּען א בריוועל פון וואַרשא, פון דינעזאָהן, וואו ער פּרענט זיך נאָך אויף דעם „אויפגעהענדען שטערן", און אז איך האָב איהם געענטפּערט, אז איך בין פון דער באַלאַדע ענטציקט און אז דער אויטאָר שיינט צו זיין א גרויסער טאַלאַנט, איז קיין מעהר נלויכליכער פון דעם דינעזאָהן אויף דער וועלט ניט געווען. ער, דינעזאָהן, ניט פּרץ, האָט מיר שוין צוגעשיקט נאָכדעם א גאַנצע „טעטראַד" מיט קלייַנע ערצעהלונגען פון י. ל. פּרץ, פון וועלכע ס'איז גרינג געווען אויסצוקלויבען און אָפּצודרוקען אזעלכע זאַכען, ווי דער „חעלעמער מלמד", „וועגנוס און שולמית" און דעסגלייכען. פון דעמאָלט אָן און ווייטער איז אַלץ, וואָס פּרץ האָט אַרויסגע־וואַרפען (איך וועל שפּעטער זאָגען פּאַר וואָס איך בענוץ דאָס וואָרט „אַרויסגעוואַרפען"), איז דאָס געגאַנגען דורך דינעזאָהנ'ס הענד.

אז דינעזאָהן איז געווען זיין ביזנעס־סעקרעטער, ווי עס הייסט ביי אייך, אָדער פינאַנץ־מיניסטער, ווי מיר האָבען איהם, בדרך

ליצנות, נערופען — פון דעם איז אָפּגערעדט, וואָרום אין געלד־זאכען איז פּרץ נעווען, לויט דינעזאָהנ'ס אָפּשאַצונג, ערגער פון א קינד, א קינד, וואָס דאַרף האָבען א מאמע. און אין דינעזאָהנ'ען האָט פּרץ געפּונען א מאמע, א געטרייע, איבערגעבענע מאמע, וואָס איז גרייט נעווען זיך מוסר־נפש זיין פּאַר איהם אַלע מינוט. און גאָט זאָל אייך היטען זאָגען א שלעכט וואָרט וועגען פּרצ'ען אין דינעזאָהנ'ס געגענווארט! און ניט נאָר זאָגען — טראַכטען שלעכטס וועגען פּרצ'ען האָט שוין געהייסען א בעלעריגונג, א פּערוועכונג. די וואַרשאַווער לצים אפילו האָבען זיך געוויצעלט איבער דעם, און דינעזאָהן האָט געוואוסט, אז לצים וויצלען זיך, און האָט זיך נשמאכט דערפון: „דערויף זענען זיי לצים, זיי זאָלען זיך וויצלען". ער האָט געטהאָן זיין זאך באמונה, נישט געלאָזט קיין שטויב זאָל אויף איהם פאלען. און טאָמער האָט ער געזעהען ביי עמיצען א שענס, און טאָמער האָט איהר איהם דערצעהלט עפּים א נוטע זאך, האָט ער זיך באלד דערמאנט, אז ביי פּרצ'ען איז א סך בעסער. עס איז דערגאנגען אזוי ווייט, אז בשעת פּרץ איז פערגאנגען מיט א נייער זאך, האָט מען דאָס נעקאָנט ארוים־זעהן אויף דינעזאָהנ'ס פּנים, און אז פּרץ האָט די נייע זאך אָנ־געשריבען, האָט דינעזאָהנ'ס פּנים געשוויגט ווי די זון.

די בעסטע אילוסטראציע דערצו איז א בריף פון פּאר־צוויי־יאָהרען. די ערשטע העלפּט איז פון י. ל. פּרץ, די אנדערע העלפּט פון יעקב דינעזאָהן, וואָס קוועלט אָן פון זיין לייבען, טייערען פּרץ, און, ווי א פערליבטע מוטער, האָט ער איבערגעצעהלט אפילו די שורות — נאָנצע זעכס שורות מיט א האלבע — „א גבורה פון א אידען!"...

אָט האָט איהר דעם בריף:

„1912—1. 1913.

„ליעבער, ליעבער שלום־עליכם,

איך בין בטבע א פּיינד פון בריף־שרייבען. אָבער דיין צו־שריפט צו דינעזאָהנ'ס בריף האָט מיך שרעקליך נעריהרט. וואָס

זאל איך דיר אבער שרייבען? איך לעז אלץ וואס דו שרייבסט, אפילו וועגען אונזער בעקאנטען פ... איך לעז און בעוואונדער... און וואלט זעהר געוואלט, דו זאלסט געזונד ווערען. זיי געזונד!

דיין, י. ל. פרץ".

„וואס זאגט איהר, אפשר ניט א גבורה פון א אידען? גאנצע זעכס א האלב שורות אויפשרייבען, שוין מיט דער אונטערשריפט! און גלויבט מיר, ליעבער שלום עליכם, ווער עס קען פרצ'ען ווייסט, אז דאס איז באמת זיך אנגענטהאן א כח פון זיין זייט. נעדענקט זשע, זעהט וואס גיכער פאלקאם געזונד צו ווערען. האפט און ווילט אין גיכען צו אונז אין ווארשא צו קומען. עס האלט ביי'ם געבוירען ווערען ביי מיר א פלאן. מיר, דאס איז טייטש: איהר, פרץ און איך, זאלען מיר פאהרען קיין ארץ־ישראל, א קוק טהון, א טראכט טהון און א דערצעהל טהון פון דארט אלץ, וואס מיר וועלען מיט אונזערע אויגען דארט זעהען בחוש און מיט'ן הארצען דורכפיהלען, טרעטענדיג אויף די ערד, פון וועלכער מיר שטאמען, אין וועלכער עס זענען בעהאלטען אלע אונזערע גייסטיגע וואהרצלען, און צו וועלכער אונזערע תפילות און האפנונגען זענען געווענדט.

איך בעט אייך, ווערט באלד געזונד! חוץ אלץ וויל איך גלאט אזוי אויך ניט, איהר זאלט קראנק זיין — טא זייט־זשע בעסער געזונד, חאטש מיר און פרצ'ען צוליעב. אונז טהוט ווה, אז איהר שרייט נעבאך פון יסורים. אונז קלעהמט דאס הארץ, אז מיר דערמאנען זיך, ווי איהר פיהלט אייך אצינד, דעריבער ווילען מיר, דעריבער בעטען מיר אייך, טהוט אונז צוליעב און ווערט טאקי באלד באמת געזונד און שטארק.

דאס הארץ אונזערס בעט אויך גאט א רפואה שלמה פאר אייך, פאר אייער פרוי און ליעבע טהייערע קינדער. צום גיכען זעהען זיך געזונדערהייט,

אייער י. דינעזאהן."

ווי איהר זעהט פון׳ם בריעף, איז נאָר איין וואונש נעווען ביי זיי בײדע — איך זאָל זיין געזונד. דאָס פאָהרען מיט זיי אין דרייען אין ארץ־ישראל — דאָס, דאַרף מען פערשטעהן, איז נעווען מעהר ניט אז א לעקאָכעל, ווי ומע זאָגט צו א קראַנק קינד. דער עיקר — איך זאָל געזונד ווערען — „חאָטש מיר און פרצ׳ען צולעב״... און איך האָב זיי צולעב געטהאָן — און בין געזונד נעוואָרען און געקומען צו פאָהרען אויף די אנדערע טעג פסח קיין ווארשא און אריינגעפאָלען אין די בריטע געזונדע אָרעמס פון דעם ריעז י. ל. פרץ און אין די קליינע דאַרע הענטלעך פון׳ם קלייני־טשיקען גוטינקען אייבינ־פערלעבטען יעקב דינעזאָהן — און מיט די צוויי האָבען מיר זיך שוין ניט געשיידט א וואָך כסדר. ווי ארום א ציטערינ קינד, זענען זיי די נאַנצע צייט ארומגענאַנגען ארום מיר, נעהיט, איך זאָל מיך, חס ושלום, ניט פערקיהלען. אזוי ווייט, אז אויפ׳ן רעסטפּשאָן, וואָס דער „הזמיר״ האָט מיר געגעבען (פרץ איז געווען דער פרעזידענט פון „הזמיר״), האָט פרץ ניט געלאָזט מיך זיצען מעהר ווי עטליכע מינוט, חאָטש ער אליין איז געווען דער רעדנער פון מיין כבוד וועגען, — און וועל־כער רעדנער וויל עס ניט, מע זאָל איהם הערען?... ס׳איז אָבער געווען ענג און היים. „און דער איז ביי אונז א ציטערינער, איין אפגעשרינענער״ — אזוי האָט נע׳טענה׳ט פרץ, אָנווייזענדיג אויף מיר מיט אמת׳ער ליעב־שאפט פון איין עלטערען ברודער.

איך שטרייך־אונטער די דאָזיגע ווערטער מיט א בעזונדער כונה, וויל ווער עס האָט נעקענט פרצ׳ען פערזענלעך, דער ווייסט, אז ער איז געווען ווייט פון סענטימענטען, פונקט דער היפּך פון זיין מאמע דינעזאָהן, וועלכער איז א מאמע צו אלע שריפטשטעלער, צו די עלטערע ווי צו די איננערע. פרץ איז געווען צייטענווייז קאלט ווי אייז, שטרענג ווי א רבי און שנייידנד ווי א מעסער. „שטיוועל פוצען!״ — האָט ער געקאָנט געבען א שנייד־אָפּ א יונג א גראמענמאכער, וואָס איז געקומען צו איהם מיט א „בינטעל

פּאָעזיע", אזוי אז יענער האָט נישט נעוואוסט וואו א טהיר עפענט זיך. און צוריק, האָט ער אָנגעשמעקט, אז ח'איז דאָ א טאָלאָנט — האָט ער איהם אויפגעהויבען ביז צום הימעל און האָט אָנגעזאָגט דורך דינעזאָהנען א בשורה אין שטאָרט, אז ס'איז געבוירען געוואָרען ביי אידען א שעקספּיער, א ישעיה הנביא, א משיח! משיח!... איך מיין, אז איך האָב קיין טעות ניט, אז דאָס ערשטע וועָרק, וואָס שלום אש האָט אָנגעשריבען, איז דורכגענאַנגען פערביי פּרצ'עס אויגען, און אז פּרץ איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט געזאָגט אויף שלום אש, אז ער איז ש ל ו ם א ש...

דאָס אייגענע איז געווען אויך מיט אַנדערע, מיט די יונגערע. און פערשטעהט זיך, אז ער האָט אָפטמאָל געהאַט א מיאוס'ען טעות אויך. נישט אַלע פּורים איז יום טוב, און נישט אַלע תמיד וועָרד געבוירען א שלום אש. פּרץ האָט זיך אָבער וויניציג־וואָס נעקימערט פון אזעלכע זאכען — אויסגעלאכט זיך אוז פערגעסען. פּרץ איז בכלל געווען א נאטור, וואָס האָט פיינט געהאַט קליינליכקייטען. א בריוו וואָרעם האַרץ, א קאָלאָסאַלער קאָפּ, א מענש א ריזע — אָט דאָס איז געווען דער איינדרוק, וואָס ער האָט געמאַכט; און דער עיקר — א פּקח, מיט אויגען פון א תלמיד־חכם, טיעפע, בליצענדיגע, גרויסע אויגען, א בריוטער בליצענדיגער קוק און א מויל, וואָס פערעלט, געדאַנקען, וואָס ברויזען, זעצען ווי פון א קוואַל, און וועָרטער אזעלכע שענע און אזעלכע געפלאָגענע, אז ס'איז נאָר געווען א וואונדער, פון וואַנען נעמען זיך צו אונזער אזוי־גערופענער „ארעמער שפּראַך" אזוי פיעל פיינע קיילעכיגע פערעלדיגע וועָרטער?

איך האָב געקענט פּרצ'ען א סך מיט יאָהרען, נאָר איך האָב איהם קיינמאָל ניט געזעהן אזוי פריש און בליהענד און גלענצענד, ווי פאַר־א־יאָהרען פּסח, אין דער וואָך, וואָס מיר האָבען פערבראַכט אינאייניגם. גלייך ווי דאָס האַרץ האָט איהם געזאָגט, אז דאָס איז אונזער לעצטע וואָך, האָט ער זיך צו מיר בעזונדערס צוגעלאָזט, געמומען א בעזונדערען אינטערעס אין מיר און אנט־

פּלעקט פּאר מיר זיין האַרץ, די קדשי־קדשים פון זיין נשמה, נע־ רעדט פון נייע שאַפונגען... וואָס מיך האָט איבערראשט — איז די גלייכגילטיגקייט, מיט וועלכער ער האָט אויסגעהערט מיין קריטיק איבער זיינע מיסטישע פּאָעמען אין דער לעצטער צייט. איך האָב איהם גאָנץ אויפריכטיג ארויסגעזאָגט מיין מיינונג וועגען דער „גאָלדענער קייט"; איך האָב איהם געזאָגט, אז איך וועל אוועקגעבען צוהן „גאָלדענע קייטען" פּאר איין מעשה'לע פון זיינע „פּאָלקסטהימליכע געשיכטען". האָט ער זיך אויפגעחאפט מיט א געשמאקען הילכיגען געלעכטער: „חא־חא־חא — דינעזאָהן זאָגט אויך דאָס אייגענע!"

דאָס איז די „גאָלדענע קייט", וועלכע פּרץ האָט עטליכע מאָל איבערגעניצעוועט — גארנישט פּרצ'עם טבע. פּרץ האָט פיינט געהאַט, ווי, למשל, דער זיידע מענדעלי, זאָל מאריך ימים זיין, אז ער שרייבט־אַן א זאַך, צאצקעט ער זיך מיט דעם, פיילט דאָס און פּוצט דאָס איבער עטליכע מאָל, איידער ער לאָזט דאָס ארויס פון האַנד, און אז ער לאָזט דאָס ארויס, ציטערט ער איבער דעם, ווי איבער א טייער קינד, שפּיעגעלט זיך אין דעם, זוכט חסרונות, גלעט דאָס אויס נאָך א מאָל — אזוי שאפט דער זיידע מענדעלי און אזוי שאפען אייניגע פון זיינע אייניקלעך... נאָר ניט אזוי האָט געשאפען פּרץ. מיט איין אונגעהויערער שנעלינקייט, אבי ס'איז איהם נאָר געקומען דער רוח־הקודש, האָט ער ארויסגעוואָרפען איין נאָווועלע נאָך דער אנדערער, און צום ערשטען זענען זיי, פערשטעהט זיך, דורכגעליינט געוואָרען פּאר יעקב דינעזאָהן, און יעקב דינעזאָהן האָט געפונען, אז אזעלכעס איז גאָך נישט דא געווען. דאָס האָט ער שוין פערשפּארט זאָגען. דאָס האָט מען שוין געקאָנט זעהן אין זיינע אויגען.

גארנישט קוקענדיג דערויף, וואָס איך האָב מיך אזוי וואָכערדיג אויסגעדריקט וועגען זיין ליעבלינג די „גאָלדענע קייט", האָט זיך פּרץ גאָנץ אפענהערציג מודה געווען פּאר מיר, אז ער האַלט, אז דאָס איז די בעסטע פון אלע זיינע שאפונגען. אוז אז ער וועט

דאָס, מיר און דינעזאָהנען אויף־צו־להכעיס, איבעראַרבייטען נאָך א מאָל, ביז עס וועט אַרויס א כלי שלמה. און תוך־כדי־דבור איז ער אריבערגעשפרונגען אויף מיר און אויף מיינע ארבייט מיט אזוי פיעל וואַרעמקייט און אינטערעס, גלייך ווי ער וואָלט געוואַרט פון זייגע אייגענע ארבייט, און מיט פרייד געוואַרט וועגען מיין ערפאָלג, גלייך ווי וועגען זיין אייגענעם ערפאָלג.

איך ווייל דענקען, אז דעם אייגענעם אינטערעס האָט פרץ געהאט אין אנדערע שריפטשטעלער, וועלכע זענען געווען נאָהענט צו זיין האַרצען. און עס קאָן גאָר אנדערש ניט זיין, וואָרום אויב מיר, שריפטשטעלער, זענען א משפחה, וואָס בעשטעהט פון טאטע און מאמע, שוועסטער און ברידער, פאַר וואָס זאָלען מיר זיין ערגער פון אלע אנדערע משפחות? וואו שטעהט עס, אז מיר, שריפטשטעלער, בעדאַרפען זיין ענגהערציג, קוקען אייגנס אויף דאָס אנדערע, ווי אויף „קאָנקורענטען" פון פערשיעדענע לאַגערען?... אָט האָט איהר נאָך א בריעף פון פרצ'ען, פון וועלכען ס'איז צו זעהן, ווי א שריפטשטעלער אינטערעסירט זיך מיט די ווערק פון א צווייטען און וויל, אז יענעמ'ס שריפטען זאָלען ערשיינען וואָס שענער (עס האָט זיך אונטערהאַנדלט וועגען איין אויסגאבע פון אלע מיינע ווערק אין אילוסטראציעס):

„ליעבער שלום־עליכם.

איך האָב נעהערט, אז איהר ווילט ארויסגעבען אייערע זאכען אילוסטרירט, און אז מען פראָפייניערט אייך דעם יונגען קראטקע צו דער ארבייט. און אזוי ווי איך וואָלט זעהר נעוואָלט זעהן אייערע זאכען אילוסטרירט און האָב דערביי אמונה אינ'ם טאלאנט פון יונגען קראטקע, על כן שרייב איך אייך מיין דעה און עצה, אז איהר זאָלט מיט קראטקע ענדיגען.

אייער י. ל. פרץ."

מע דארף נישט פערגעסען, אז פרץ האָט צו יענער צייט אליין נעהאט אזעלכע צוועלף בענדער פון זיינע ווערק, און דאָך

האָט איהם געפרעהט צו זעהן דעם ערפאָלג פון זיין חבר'ס ווערק, אוֹן מיט'ן נאכצען הארצען געווינשט, אז דער ערפאָלג זאָל זיין נאָך בעסער, נאָר נישט מורא געהאט פאר קאָנקורענץ... „דיין ערפאָלג איז אונזער אלעמענ'ס שטאָלץ" — האָט ער צו מיר געזאָגט אין א מינוט פון השתפכות־הנפש. אין אזעלכע מינוטען האָט פּרץ ליעב געהאט, ווי איהר זעהט פון זיין ערשטען בריעף, אריבערצו־נעהן פון „איהר" אויף „דו". דאָס זענען געווען די בעסטע מינוטען ביי פּרצ'ען...

די וואָך פון פּסח איז אוועקגענאנגען, ווי עס געהען אוועק אלע וואכען פון א נאנץ יאָהר, און טאקי וויעדער א מאָל, ווי דאָס הארץ האָט איהם געזאָגט, איז פּרץ נישט אָפּגעטראָטען פון מיר און צוזאמען מיט דינעזאָהנען האָבען מיר אויסגעמאָסטען וואָרשא אין דער לענג און אין דער בריים, זיך אינדריינען געפאָטאָגראָפּירט, געחלוֹמט פון אידיש טהעאָטער, פון ליטעראָטור, געבויעט פּלענער אוֹן לופט־שלעסער, ווי נאָר אין די יונגע יאָהרען — וועט האָט דעמאָלט געקאָנט זאָגען, אז דאָס וועט זיין ביי מיר די לעצטע וואָך מיט פּרצ'ען?...

וועגען פרישמאן׳ס יובילעאום

נעשריבען אין יאהר 1913.

וועגען פרישמאן׳ס יובילעאום

מע זיצט זיך אין דעם שענעם פרייען שווייצערלאנד, אונטער די בלויע הימלען, אויף די הויכע מיט שניי־בעדעקטע אלפענבערג, ווייט פון דער ליעבער היים, אפגעריסען פון איינענע און פון היימישע, און מע הערט נישט א אידיש וואָרט. נאָר דער גוטער נאָט פערלאָזט נישט און גוטע מענשען פערגעסען נישט און שיקען צו צייטונגען פון גאָר דער וועלט און פון כל המינים; לייענט מען זיך אָן און מע הערט זיך אָן צרות פון דער היים, צרות צרורות אויף אידען, מיט גזירות רעות, מיט רדיפות, מיט אנגסטען, מיט באָיקאָט, מיט געוווינען, וועלכע קיינער וויל ניט הערען, מיט טרערען, וועלכע קיינער וויל ניט זעהען — און פלוצים לייען איך א נייעס: א יובילעאום! אין וואַרשא, ווי אויך אין אנדערע שטעדט, קלויבט מען זיך צו פייערען א יובילעאום פון איינעם פון אונזערע גרעסטע און פון אונזערע בעסטע און פון אונזערע שענסטע — פון דוד פרישמאן — און עס ווערד אויף א ווייל ליכטיג אין די אויגען, פריי אויף דער נשמה, גרינג אויפ׳ן האַרצען.

און אָט פאר וואָס: מיר זענען דאָך עפּים אידען אויף דער וועלט, און אידען זענען דאָך עפּים אנדערש פון אלע פעלקער. אלסדינג, וואָס אלע פעלקער האָבען, האָבען מיר, ברוך־השם, ניט. האָבען מיר נישט קיין באָדען, קאָנען מיר ניט שטעלען קיין דענק־מאָלען אונזערע גדולים. נישטאָ וואו. האָבען מיר נישט קיין מעצענאָטען, קיין ליעבהאָבער מיט פולע קעשענים, קיין אייגענע נאָבעלם, קאָנען מיר נישט ארויסקוקען, אז עמיצער פון אונזערע בעסטע זאָל בעהרט ווערען אמאָל מיט א בכבוד׳ען פרייען. האָבען

מיר נישט קיין אקאדעמיע פון אונשטערבליכע, קאנען מיר נישט ערוואַרטען, אז עמיצער זאל ביי אונז פרעטענדירען אויף אונ־שטערבליכקייט. דאָס איינציגע, וואָס ביי אונז איז נאָך דאָ, איז — א יובילעאום. א יובילעאום איז, להבדיל, א מפטיר. נישטאָ קיין אנדערע כבודים פאר אידען. נישטאָ קיין עמטליכע אויסצייכע־נישען, קיין ארויפשטייגענישען, קיין אויפהויבענישען, קיין מע־דאַליען, קיין אייבלען — איז פערבליבען ביי אונז מפטיר אין שוהל, אדער דער ערשטער פסוק פון „אתה הראית", אדער סנדקא אויף א ברית, און פאר אונז אידישע שריפטשטעלער — א יובי־לעאום. עס קאָן זיין, אז פילאָזאָפיש גענומען, אויפ'ן שטייגער פון קהלת, איז אלסדינג בלאָטע שבבלאָטע, נאָר כל־זמן א מענש לעבט — און לעבט נישט צוליעב דעם, וואָס ער עסט און וועט נאָך עסען און עסען, — איז אונזער חוב, מיט וואָס מיר קאָנען און ווי ווייט מיר קאָנען, ארויסבעווייזען אזא מענשען, און דוקא ביי זיין לעבען, נישט נאכ'ן טוידט, אז מיר אנערקענען, אז ער האָט געלעבט ניט אומזיסט. און ארויסבעווייזען קאָנען מיר עס נאָר — דורך א יובילעאום.

דאָס איז, וואָס ס'איז שייך צום יובילאר אליין. א יובילעאום האָט אָבער נאָך א בעריטונג פאר אונז גופא, אפשר נאָך מעהר ווי פאר'ן בעל־היובל. איך רעד ניט פון חברים שריפטשטעלער (קנאת סופרים תרבה חכמה), איך רעד פון גרויסען פובליקום. פונ'ם לעזער רעד איך. אז מיר פייערען עמיצענ'ס א יובילעאום, עפענען מיר אויף זיין ספר־הזכרונות, פיהרען־אונטער א סך־הכל צו אלם־דינג, וואָס ער האָט געטאָן, נערעדט אדער געשריבען, צעגליע־דערען עס און שאצען עס אָפּ נאָך אונזער אויג און פערשטאנד, און דערמיט בעקאנען מיר א וועלט נישט נאָר מיט די ווערק פון דעם און דעם שריפטשטעלער אליין, נאָר מיט זיין פיזיאָנאָמיע אלם מענש און אלם שרייבער, נישט וואַרטענדיג ביז ער וועט אמאל צומאכען איין אויג און מיר וועלען זיך צעגיסען דערנאָך אין הספדים און נעקראָלאָגען, וועלכע זענען שטענדיג, פון זינט די

וועלט שטעהט, שטאַרק איבערטריבען, אז פלוני בן פלוני איז געווען אזוינער און אזוינער... אָט דאָס איז, נאָך מיין מיינונג, די בעדייטונג פון א יובילעאום. און אויב עמיצער פון אונזערע בעריהמטע האָט פערדיענט א יובילעאום, האָט דאָס אָם מעהרסטען און אָם כשר'סטען פערדיענט — דוד פרישמאן.

דוד פרישמאן איז איין אָריגינעלע פּערזענליכקייט אין אונזער ליטעראַטור. אָריגינעל איז ער דערמיט, וואָס אומעדום און אלע מאָל, אין יעדער עפּאָכע, וועו ער האָט זיך בעוויזען, האָט ער זיך בעוויזען מיט עפּעס אזעלכעס, וואָס איז נייַ און אייגענאַרטיג און וואָס מאכט א רושם און וואָס טראָגט אויף זיך, וואָלט איך זאָגען, דאָס שטעמפּעל „פרישמאן". שוין דער ערשטער אַרויסטריט זיינער אין דער העברעאישער ליטעראַטור, גאָר אין דער יונגענד, אלס קריטיקער מיט זיין „תהו ובהו", איז געווען א דונער־קלאַפּ פאר א גאַנצען דור פון מחברים. דאָס איז ניט געווען קיין געוועהנלעכע בעל־הבתישע קריטיק, ווי עס פלעגט זיך פיהרען פאַרצייטען, נאָר א קאַנאַנאַרע פון א יונגען לעבעדיגען אָפּיצער, וואָס האָט אָנגעגורט די לענדען און האָט זיך אַרויסגעריסען מלחמה־האלטען מיט שווא־כינקע, קלייניגקע, נישט בעוואָפּענטע מענשעלעך, וואָס זענען גע־פאלען תחת חרב, ממש ווי די פליעגען נעבאָך, — עס איז געווען א גאַט'ס רחמנות צו קוקען.

פערשטעהט זיך, אז פרישמאן, וועלכער צעהלט שוין איצט מסתמא ניט איין גרויע האָר, קוקט איצט אודאי מיט א פערכיסען שמייכעל אויף דעם דאָזיגען ביכעלע, ווי אויף א פראָדוקט פון די יונגע יאָהרען, ווי אויף א קונדס'עריי. דאָס דאָזיגע קונדס'עריי אבער — איך זאָג עס נאָך מיין אייגענעם ערפאָהרען — האָט געמאכט א שטאַרקען אייַנדרוק נישט נאָר אויף די מחברים, נאָר אויך אויף דעם „קהל הקוראים", און נעהאט א בעזונדערע ווירקונג אויף אונז, דעמאָלט נאָך נאָר יונגע, קינפטיגע שרייבער.

די דאָזיגע ווירקונג האָט פרישמאן נישט אויפגעהערט צו פערשפּרייטען אויך שפּעטער אויפ'י יונגען דור מיט זיין אויסגע־

צייכענטער געשליפענער שפראך, איך וואלט זאגען, פרישמאנ׳ס העברעאישער שפראך. פרישמאנ׳ס העברעאישע שפראך איז איין אויגענטימלעך העברעאיש. די „נאטור־געשיכטע" פון בערנשטיין, למשל, אין פרישמאנ׳ס איבערזעצונג, איז א מייסטערווערק, אויף וועלכע א סך יונגע־לייט האבען זיך געלערענט — אויסער וויסענ־שאפט — שרייבען העברעאיש. א גאנצע רייהע פון פרישמאנ׳ס פעליעטאנען אין דעם העברעאישען „היום" און אין אנדערע העב־רעאישע צייטונגען האבען בעשאפען א בעזונדערען סטיל, פרישמאנ׳ס סטיל. און נישט נאר אין דער שפראך און אינ׳ם סטיל איז פרישמאן געווען ניי. ער איז געווען ניי אויך אינ׳ם שאפען. מיט זיינע „אותיות פורחות" האט ער געוויזען א נייעם דרך, אז מע דארף ניט שרייבען דוקא קיין לאנגע מעשיות, וואס זאלען זיך ציהען ווי דער גלות, און אז מע קען אין קורצינקע, גאר קור־צינקע מעשה׳לעך און נאוועלען זאגען אמאל מעהר, ווי אין א גרויסער לאנגווייליגער געשיכטע. און אויב פרישמאנ׳ס פראזע איז ניי, אייגענארטיג, אויסגעפיינט און אפגעקירצט, איז זיין פאעזיע אויסגעהאקט פון שטיין, פון איידעלשטיינער, געפיילט און געשליפען מיסטעריש. עפים פיהלט זיך א ענגיטע האנד פון א ענגיטען מיסטער נאך גאר אין די ערשטע זיינע דיכטונגען. און מיר דאכט, אז פרישמאן איז געווען דער ערשטער, וואס האט אפגעזאגט זיך פון די י״א תנועות און אריינגעטראגען די נייע מעטריק אין דער פאעזיע פון אונזער ליטעראטור. (דער גרויסער ביאליק איז אודאי נאך דעמאלט געווען אין דער ישיבה און נאך געשליפט זיך דעם קאפ איבער א שטיקעל מהרש״א).

אט די אלע אייגענשאפטען, די פיינקייט פון דער שפראך, די אריגינאליטעט פונ׳ם סטיל, הן אין פראזע והן אין פאעזיע, האט פרישמאן אריבערגעטראגען פון דער העברעאישער אין אונזער אידישער פאלקס־ליטעראטור, אין אונזער אידיש לשון. און דאס איז געווען מיט א יאהר פינף־און־צוואנציג צוריק, און איך האב מורא, אויב נישט איך בין געווען דער ערשטער, וואס האט מטמא

געווען פרישמאַנ׳ען דעם העברעאיסט, אַרויפגעפיהרט, ער זאָל איינטונקען די פעדער אין אונזער אידיש טינטורעל אוּן פֿרובען נעבען א שרייב, ווי מע האָט דאָס נאָך דעמאָלט גערופען, „אויף זשארנאַן". אוּן פרישמאַן האָט איינגעטונקט די פעדער אוּן גענעבען א שרייב „אויף זשארנאַן" — אוּן ס׳איז אַרויס די בעריהמטע פאָעמא „אופיר" (איכ׳ם ערשטען בוך פוּן דער „אידישער פאָלקס־ביבליאָטעק", אַרויסגעגעבען פוּן מיר אין קיעוו אין די יאָהרען 1887 אוּן 1888). אַנגעהויבען שרייבען אויף אידיש, איז פרישמאַן צוגעטראָטען צו דעם נישט ווי יענע מיוחסים די העברעאישע שרייבערס, וואָס האָבען געטהאַן דער וועלט א טובה אוּן האָבען זיך אַראָפגעלאָזט צו דער שפּחה, צו דער דיענסט־מויד (ווי די מיינסטע פוּן זיי האָבען דעמאָלט אָנגערופען דעם „זשארגאַן"), נאָר ווי איין אמת׳ער אריסטאָקראַט האָט ער צוגעצויגען צו זיך דאָס פאָלק אוּן געגומען רעדען מיט איהם א פיין, נאָר א פערשטענדליך, אידיש, א ריינע, איינפאַכע, נאָר א פערעלדיגע שפּראַך.

פוּן דעמאָלט אָן איז אָפּגעלאָפען א סך וואַסערען. דער „זשארגאַן" איז געוואָרען אויס זשארגאַן, נאָר „אידיש", אוּן ס׳איז אויסגעוואַכסען א אידישע ליטעראַטור, אין וועלכער פרישמאַן פערנעמט, דאָנקען גאָט, זעהר א בכבוד׳יג אָרט, גאָנץ אויבען־אָן, אלס דיכטער, קריטיקער, אלס זשורנאַליסט אוּן אלס פעליעטאָניסט, — נאָר פוּן יענעם מין פעליעטאָניסט, וואָס יעדער זשורנאַל האָלט זיי לכבוד שבת אוּן לכבוד יום־טוב. וואָרום פרישמאַן אלס פעליעטאָניסט איז נישט דער לץ, דער פלוידערזאק, וואָס קומט אלע טאָג א קיצעל טהון דעם עולם. פרישמאַנ׳ס פעליעטאָן איז דער פראָדוקט פוּנ׳ם איראָפּאישען געשמאק, פוּן דער איראָפּאישער עסטעטיק, דורכגעזייט דורך אידישען געלעכטער אוּן אידישע טרערען — דער עכטער אידישער הומאָר. פרישמאַנ׳ס וויטץ איז ווייט פוּן בית־המדרש, נאָר עכט אידיש, טיף, שארף אוּן שטעכעדיג. נאָר פיין; בייסענדיג, נאָר איידעל; שניידענדיג, נאָר מיט כבוד...

פרישמאנ׳ס א פעליעטאן לכבוד שבת איז אליין א שטיק שבת. פרישמאנ׳ס א ליער איז א „זמר לכבוד יום־טוב". אלסדינג איז דורכגעוועבט מיט אידישער פילאזאפיע. אלסדינג איז דורכגע־קנעטען מיט אידישע טרערען און מיט אידישען געלעבטער, און אויף אלץ שוועבט דער אידישער גייסט. אלץ איז עכט נאציא־נאליסטיש, און אלץ איז שטענדיג אייגענארטיג, טיפיש, איך וואלט געזאגט פרישמאניש. פרישמאן איז פון דעם מין פעליעטאניסטען, וואס אז איהר בעקומט דאס ערב־שבת׳דינג בלאט, קעהרט איהר איבער די ערשטע זייט, חאפט א קוק פון אונטען אויף דער צוויי־טער זייט, אויף דער דריטער זייט, דערזעהט איהר איין אונטער־שריפט: ד. פרישמאן — ווייסט איהר שוין פריהער, אז איהר וועט דאַרטען געפינען אי דעם וויטץ, אי דאס לעצטע וואָרט פון דער צייט, אי דעם אידישען קרעכץ, אי דעם אידישען איינפאל, — און דאס אלסדינג איז דער אייגענארטיגער פרישמאנ׳ס לייכטער, גלאטער, פייגער שפראך, וואס ליינט זיך ווי א וואסער. איהר זענט זיכער, אז איהר וועט דאַרטען געפינען וואס צום דענקען און וואס צום לאכען, און חאטש דאס וועט זיך בייסען און חאטש דאס וועט אייך אפשר אנריהרען, אלס מענש און אלס איד, סאמע דאַרט, וואו סע טהוט וועה, נאר איהר וועט הנאה האבען און איהר וועט וועלען ליינענען נאך און נאך. אט דאס איז דוד פרישמאן. אט דאס איז דער כח פון דעם, וואס איז צו גלייכער צייט א טאלענט און א דיכטער און א עסטעט און א הומאריסט, א אייראפעאיש געבילדעטער מאן און דערצו נאך א תלמיד־חכם, פאר וועלכען א איד האט פון תמיד אן דרך־ארץ.

איך בין איבערצייגט, אז פרישמאנ׳ס יובילעאום וועט זיין א יום־טוב נישט נאר פאר דער אינטעליגענץ, נאר אויך פאר די ברייטע מאסען פון אונזער פאלק, וועלכע האבען שוין אנגעהויבען צו אונטערשיידען פון א שרייבער צו א שרייבער, אין וועלכער עם האט זיך אנגעהויבען אויסארבייטען א ליטעראריישער נע־שמאק — און דאס איז דער פערדיענסט פון אזעלכע שריפט־

שטעלער, ווי פרישמאן, און אין דעם פערדיענסט האט פרישמאן אויב נישט דעם גרעסטען חלק. איך בין איבערצייגט, אז ניט נאר אין די גרויסע צענטרען, נאר אין אלע אידישע שטעדט און שטעדטלעך, וואו א אידיש וואָרט ווערד געלייענט און אפגעשאצט, וועט פרישמאן'ס יובילעאום ארויסרופען א גרויסען אינטערעס און וועט איבערגעהן אומעדום פייערליך און גלענצענד, נישט קוקענדיג דערויף, וואס מיר לעבען איבער א שטיקעל ביטערע צייט. איך בין איבערצייגט, אז די אינטעליגענץ און דאס פאלק וועלען זעהען דעם טאג פון'ם דאזיגען יובילעאום אויסצייכענען אויפ'ן פיינסטען ארט, ווי עס פאסט פאר אזא פערדיענטען און בעליעבטען יובילאר, ווי דור פרישמאן. איך בין איבערצייגט אויך אין דעם, אז דער גרויסער סקעפטיקער, דער בעל־היובל אליין, שמייכעלט דאָרט ערגיץ אין דער שטיל, מאכט זיך דערפון: „אידישע יובילעאומס.... אידישער כבוד"... הערט איהם ניט! נעמט איהם, דעם חתן דנן, זעצט איהם אוועק אויבען־אן, און פייערט איהם א יובילעאום, א גרויסאַרטיגען, א וואַרעמען יובילעאום, ווי ער האט דאס כשר פערדיענט! פייערט איהם א יובילעאום, ס'זאל רעש'ען, ס'זאל זיך לאזען הערען אויף דער וועלט און ס'זאל זיין א כבוד סאי פאר'ן שריפטשטעלער, סאי פאר די לעזער!

לאזאנא (שווייץ), ערב 1913.

פרישמאן צו־גאסט ביי שלום־עליכם

א פצר עפיזאדלעד.

געשריבען אין יאהר 1914.

פרישמאן צו־גאַסט ביי שלום־עליכם

דאָס איז געווען שוין לאַנג, גאַנץ לאַנג: מיר בויידע, ניט איך, ניט פרישמאן, האָבען נאָך אפילו נישט גע'חלומ'ט פון יובי־לֶעאומס...

פערזענליך האָבען מיר זיך נישט געקענט. נאָר גוטע פריינד זענען מיר געווען, אוהבים נאמנים, געשריבען זיך איינס דאָס אנדערע בריוולעך, „ידידי־יקירי־בריוולעך", און געצויגען, געצויגען איינס צו דאָס אנדערע, ווי ס'איז גאַנץ נאַטירליך ביי יונגע שרייבערס.

נאָר ווי קומט די קאַץ איבער'ן וואַסער, אז מען איז צעריסען — איינער אין קיעוו, דער אַנדערער אין ווארשא — א פאַלג מיך א גאַנג!

נאָר ס'איז א תירוץ? — אוהבים נאמנים!...

בקיצור — פרישמאן איז געקומען קיין קיעוו צו־גאַסט צו שלום־עליכם'ען.

נעקומען פרישמאן!

פערשטעהט זיך, ארויסגעפאָהרען אויפ'ן וואָקזאל בעגעגענען פרישמאנען, נעבראַכט פרישמאנען גליך צו זיך אהיים, איהם אָפּגעטראָטען א גאַנצען אָפּארטאָמענט — גוטע צייטען געווען, זיי וועלען זיך שוין ניט אומקעהרען מעהר...

ווי אזוי מע האָט פערבראכט די צייט — בערארפט איהר נישט פרענען. ביידע געווען יונג, ביידע פרוש, ביידע פרייליך און ביידען האָט געשפּאַרט — לאכען האָט זיך געוואלט, לאכען!

איך וועל ניט דערצעהלען פון די געלעכטערען, וואָס זענען געווען אין שטוב, אין גאס, אין טהעאטער. דאָס זענען געווען אפּשניצלעך פון צווייי קונדסים, וואָס האבען זיך לאנג־לאנג געצויגען אויפן צו דאָס אגדערע, און גאָט האָט זיי געהאָלפען — חברה האבען זיך „צונויפגעסקאמפּאניעט". ער האָט געשריבען פּאראָדיעס אויף זיך אלייו אינ'ם געשטאלט פון „אופיר":

„גאָלד און זילבער און בארליאנטען" — און מע האָט געלאכט. מען איז געגאנגען אין גאס און מע האָט געקאָפירט בעקאנטע פּארשוינען — געווייניטליך, ליטעראטען — און מע האָט געלאכט.

מען איז געקומען אין טהעאטער, אין דער אָפּערא, גאנץ אויבען־אָן אין א לאָזשע־בענואר, האָט זיך דער נאסט אוועקגעזעצט דוקא מיט'ן פנים צו דער טיר און אָפּגעזעסען אזוי אלע פיער אקטען — און מע האָט געלאכט.

געווען גוטע יאָהרען — זיי וועלען זיך שוין ניט אומקעהרען מעהר, און ניט פון דעם וויל איך אייך דערצעהלען.

איך וועל אייך דערצעהלען נאָר א פּאָר עפּיזאָדלעך פון יענער צייט.

עפּיזאָדעל נומער איינס.

ווי באלד פּרישמאן איז געקומען, נאָך אוים'ן וואקזאל, האָט ער אויסגענומען מיט מיר א תנאי: אינקאָגניטא — די „חכמי קיעוו" דארפען נישט וויסען, אז ער איז פּרישמאן.

די „חכמי קיעוו" — דאָס איז געווען א בינטעל אידישע שרויבער, צוויישען זיי גאנץ בעריהמטע; צוויישען זיי אויך גאנץ קליינישקע.

דאָרט זענען געווען: משה אהרן שאצקעס, יהל"ל, יצחק יעקב ווייסבערג, דובזעוויטש, דאַרעווסקי — און נאָך גאָר־גאָר קליניטשקע.

דער גרעסטער טייל פון זיי פלעגען זיין ביי מיר אָפטע געסט, און פון זיי האָט זיך עס פרישמאן דווקא געוואָלט אויסבעהאַלטען.

וואָס זשע טהוט גאָט? — טראָגט עס אָן אייגעם פון זיי צו מיר אקוראט דעמאָלט, וועג פרישמאן זיצט, און עס ווערד א שמועס — געווייגטליך, וועגען ליטעראטור, און, געווייגטליך, וועגען קריטיקער, „אונזערע קריטיקער"; און אונזערע קריטיקער — דאָס איז געווען פרישמאן, און נאָך א מאָל פרישמאן, און וויעדער א מאָל פרישמאן.

איך נעדענק שוין ניט אקוראט, צי פרישמאן האָט שטארק אָנגעריהרט ערגיץ אין א פעלייטאָן אָט דעם נפש, צי ניט שטארק, צי גלאָט אין א בריף איהם אָנגעריהרט דעם כבוד, — נאָר וואָס דער פּאַרשוין האָט אויסגערעדט אויף דעם פרישמאנען! אש האָט ער פון איהם געמאכט! עפר ואפר! מיט דער בלאָטע גלייך! נאָר ניט שייך צו זאָגען! פרישמאן האָט זיך נאָכגעפרעגט אויף פרישמאנען, און יענער האָט ניט אויפגעהערט צו שיטען פּעך און שוועבעל אויף פרישמאנען!

נאָך מעהר קונץ: מיר דאכט, אז אָט דער איר האָט מיט א קורצער צייט פריהער פאר דעם, אדער אין דער זעלביגער צייט מאקי, געהאט געשריבען צום זעלביגען פרישמאנען „לכבוד־בריוו־לעך" מיט אזעלכע טיטלען און מיט אזוינע קאמפלימענטען, אז ביי'ם גרעסטען עניו קאָן זיך דער קאָפּ פערדרעהען!... די גע־לעכטערען, וואָס זענען דעמאָלט געווען אין קיעוו נאָכדעם, ווי דער נפש איז אוועק, האָט מען בעראַרפט הערען, מיין איך, אין וואַרשא!

נאָר איך האָב מורא, אז נאָך אזא שוויץ־באָר איז דאָס געווען פרישמאן'ס לעצטער „אינקאָגניטא"...

עפיזאדעל נומער צוויי.

„מחברים" פלענען אפט, זעהר אפט קומען צו מיר אין שטוב. איך רעד פון דעם מין „מחברים", וואס שרייבען און שרייבען אן קיינער דרוקט זיי ניט.

איינער אזא מחבר האט זיך מיר אמאל געקלאגט אויף צערעדטקייט: „וואס איז דאס פאר א מין רעדאקטאר, אט דער צערבוים? וואס איך שרייב איהם און שרייב, און ער דרוקט ניט! איך שרייב — און ער דרוקט ניט!"...

א ראמאן האט ער געבראכט צו פיהרען. פון א קליין שטעטעל אין פאלטאווער גובערניע, און ווי צוויי זאכען: ערשטענס, מיר ביידע, איך און פרישמאן, זאלען איהם איבערלייענען פון אנהויב ביז'ן סוף.

דאס הייסט, ניט חלילה מיר זאלען לייענען. ניין! לייענען וועט ער, און מיר'ן איהם הארכען.

איז איין מאל אוועק. והשנית — מיר זאלען איהם דרוקען. דאס הייסט, ניט דעם מחבר — דעם ראמאן זאלען מיר דרוקען.

ווי אזוי מיר ווילען — אין א צייטונג, א זשורנאל, א בוך — ס'אהרט איהם ניט וואו, אבי דרוקען.

ער ווי זעהר, אז זיין ראמאן זאל זיין געדרוקט.

הכל, וואס טהוט מען דא? דארף מען זיך אוועקזעצען, הייסט עס, און הארכען, ווי ער וועט לייענען.

פערזויכערט צו צינארען, אוועקגעזעצט זיך גאנץ בעקוועם אין ווייג־שטוהלען, דעם מחבר — אויבען־אן ביי'ם טיש מיט'ן פעקעל כתבים — א חיבש פעקעל: דריי גרויסע גראבע געריכטע „טעטראדען", ביכער!

ניין, איך וועל אייך ניט דערצעהלען וואס דער מחבר האט אונז געלייענט.

דאס איז געווען א ראמאן „אין דרײַ ט·ילען", אויפ'ן שניט פון שמ"ר, בעזאלצען מיט הומאר און בעפעפערט מיט „סאטיריקא"...

נאר דער גאנצער אנטיק האט געשטעקט אין דעם, ווי אזוי דער מחבר האט געלייענט זיין ווערק, ווי אזוי ער האט בעטאנט, געקוועטשט, בע'טעמ'ט איטלעכס ווארט בעזונדער, געמאכט מיט די הענד און מיט אלע איברים, אנגעקוואלען, געשעפט תענוג, ממש געואכטען פאר נחת, אליין געלעקט פון זיך די פינגער, ווי אזוי א מענש קאן נעמען און אזעלכעס אנשרייבען מיט א פראסטער פען, מיט שוואַרצער טינט אויף וויים פאפיער!...

בעראַרף מען אייך נאך דערצעהלען, וואס פון אונז ביידען איז געוואָרען, אז מיר האבען נאך די ערשטע עטליכע פראזען נענעבען א קוק אייגס אויף דאס אנדערע? ברוין און בלוי און אלערליי קאליִרען — נאך א מינוט, און מיר וואלטען געוועז אדער דערשטיקט געוואָרען אויפ'ן אָרט, אדער געפלאצט אויף שטיקשטעך!

א גליק, וואס דער נעלעכטער, וועלכען מיר האבען א היבש צייט נעהאלטען פערשטיקט אין זיך, האט זיך דורכגעשלאגען א וועג דורך דער נאז און איז ארויס לאויר העולם.

דער ערשטער האט געפלאצט פרישמאן — און אוי־וועה, וויִ איך האב נעציטערט פאר אים, טאמער דערזעהט דער מחבר, א קשיא אויף א מעשה, און חאפט א „טעטראד" פון זיינע „טעטראדען" און גיט אים איבער'ן קאפ און פלעט פרישמאנ'ען דעם מח! א גראשען איז ביי מיר גיט ווערטה נעווען דעמאלט פרישמאנ'ס לעבען!

און שטעלט אייך פאר א הצלחה פון א מענשען! — דער מחבר האט אונז דערזעהען לאכען, האט ער זיך אליין אויך צעלאכט!

ער איז געווען זיכער, אז דאָס האָט אויף אונז געווירקט די זאַלץ פון זיין הומאָר און דער פעפער פון זיין „סאַטיריקאָן".

פלוצים האָפּט זיך אויף פרישמאַן:

— גענוג!

מע דאַרף ניט לייענען מעהר. ס'איז אַזוי גוט, אז מע פער־שפּאַרט שוין גאָר לייענען ווייטער.

— אַלזאָ, יונגערמאַן, וואָס ווילט איהר?

— איך ווייל, מיין ראַמאַן זאָל זיין געדרוקט, און ווייטער גאָר נישט... און געלט — איז וויפיעל איהר וועט זאָגען...

דערזעהען, אז דער יונגערמאַן בענוגענט זיך ניט מיט כבוד אַליין — ער ווייל נאָך געלד אויך, האָט אונז אָנגענומען א חשק, נעמען דעם יונגענמאַן צו דער ארבייט.

תחילת — דאָס איז געווען פרישמאַנ'ס איינפאַל (איין אייג־פאַל פון א גאון!) — בעראַרף מען וויסען די וועדטה פונ'ם ווערק — און דאָס לאָזט זיך ניט אָפּשאַצען, סיידען מע זאָל וויסען די וואָג, וויפיעל עס וועגט.

און דאָס איז ניט שווער צו דערגעהן. מע נעמט און מע לעגט דאָס אַוועק אויף א וואָג, דאָס הייסט (און דאָס איז אויך געווען פרישמאַנ'ס זשעניאַלער איינפאַל!), מע לעגט אַוועק אויף איין שאָל דאָס ווערק און אויף דער אַנדערער לעגט מען אַוועק נע־וויכט, וועט מען דעמאָלט וויסען אַקוראַט.

און מע האָט זיך ניט געפוילט און מען איז געאַנגען אין א קלייט, וואו ס'איז דאָ א וואָג, און מע האָט אָפּגעוועגען דאָס ווערק: דריי פונט מיט דריי פערטעל — קיין עין הרע ניט!

אַצינד איז געבליבען נאָר איין זאַך: דער מקח?

— מה יקר? ווי טייער זאָל מען רעכענען א פונט?

ווי׳ל דער יונגערמאן בשום אופן ניט זאנען וויפיע׳ל.

— וויפיע׳ל איהר׳ט זאנען, אזוי וועט זיין גוט.

איז געבליבען ביי אונז, אז צווייי הונדערט רובע׳ל דער פונט.

— געגונ ?

דער יונגערמאן, וואס איז שוין בלאו הכי נעוועז אויפ׳ן זיעבעטען הימע׳ל, האט א זאג געגעבען :

— עס מעג זיין הונדערט רובע׳ל א פונט, איז אויך געגונ.

האט זיך אבער פרישמאן אוועקגעשטעלט איין מא׳ל פאר אלע מאל : צוויי הונדערט רובע׳ל — ס׳איז וועדטה מעהר !

דער מחבר אונזערער איז שיער ניט צעשמאלצען געוואָרען פאר תענוג :

— שא ! מילא ! אז איהר האט זיך איינגעשפארט צוויי הונדערט, זא׳ל זיין צוויי הונדערט.

— וויפיע׳ל זשע, הייסט עס, חאפט דאס אוים ארום און ארום ?

און פרישמאן האט אננעזאטעלט די נאז מיט׳ן פענסנע מיט גרויס מאטערניש (עס האלט זיך ניט אויף פרישמאנ׳ס נאז קיין פענסנע !), און אלע דריי האבען געגומען אריינקוקען אין חשבון אריין — עס טרעפט אן אקוראט 750 רובע׳ל, ווי א גראשען א בייגע׳ל !

דער יונגערמאן האט זיך שוין געגומען גלעטען דאס בערדע׳ל און וואָרטען.

מיר האבען אויך געוואָרט.

— נו ?...

— נו־נו ?...

— אדרבה ?...

— אדרבה ואדרבה ?...

און אָט דאָ האָט זיך אַרויסבעוויזען דער גאַנצער טעות: דער יונגערמאַן האָט געמיינט, אז מיר דאַרפען איהם צאָהלען צווויי הונדערטער פאַר א פונט, און מיר האָבען געמיינט, אז דער יונגערמאַן זאָל אונז צאָהלען די צווויי הונדערטער א פונט!

איז דער יונגערמאַן געפאָלען אויף א המצאה:

— ווייסט איהר גאָר וואָס? איכ'ל אייך ניט צאָהלען, איהר'ט מיר ניט צאָהלען — נאָט אייך מיין ווערק און דרוקט עס אָפעט!

האָבען מיר זיך אָבער אַוועקגעשטעלט: ניין! דאָס וועט ניט גענן! פון זינט די וועלט שטעהט איז א מנהג, אז פאַר א ווערק אַדער מע צאָהלט דעם מחבר, אַדער דער מחבר צאָהלט — אַנדערש געהט עס ניט!

פונ'ם נעשעפט איז ניט געווָארען גאָר נישט ניט.

נאַרישע, יונגעלשע, נאָר גוטע, גליקליכע יאָהרען — זיי וועלען זיך שוין ניט אומקעהרען מעהר!...

נערווי, 1 מארט, 1914.

מיין בעקאנטשאפט מיט ח. נ. ביאליק

נעשריבען אין יאהר 1916.

מיין בעקאַנטשאַפט מיט ח. נ. ביאַליק

א.

יאָהרען־לאַנג בין איך נעשטאַנען אין פערבינדונג מיט ביאַ־ליקן און ניט זוכה געווען פערזענלעך זיך צו בעקענען מיט'ן גרעסטען פון אונזערע פּאָעטן, ווייל מיר זענען געווען ווייט איינס פון דאָס אַנדערע. ער האָט געוואָהנט אין אַדעס און איך — אין קיעוו. דערנאָך זענען געקומען די נלות־יאָהרען פון נאָך דער רוסישער קאָנסטיטוציע. האָט דאָס מיך פערוואָרפען קיין אויסלאַנד — שווייץ — און פון דאָרטען, איבער'ן אטלאַנ־טישען ים, קיין אַמעריקא, און אָט אזוי האָב איך שוין כמעט אינגאַנצען אויפגענעבען מיין האָפענונג צו בענעגנען זיך וועז ס'ניט איז מיט'ן ריעז פון די ריעזען. וואָס טהוט נאָט? פאָהרען זיך צונויף די ציוניסטען אויפ'ן קאָנגרעס אינ'ם יאָהר 1907 אין האאג, און די אַמעריקאַנער ציוניסטען קלויבען מיך אויס פאַר א דעלעגאַט, און איך קום צו פאָהרען קיין האאג, אין האָלאַנד.

ערב קאָנגרעס איז א קאָנפערענץ פון העברעאיסטען. איך קום אריין. דער זאל איז פול. דער טשערמאַן איז א. ל. לעווינ־סקי. קלאָפט מיט'ן האַמער אין טיש. דער עולם איז אויפגע־רעגט. און מעהר פון אלע אַנדערע קאָכט זיך עפּים א יונגער מאַנטשיק. ווייזט אויס, א „בורזשוק"; ביי אונז אין דערהיים הייסט ער א „קופּטשיק". איך בעטראַכט דעם יונגענמאַנטשיק

און בעשלים, אז דאָס מוז זיין מסתמא אָדער א יונגערמאן א משכיל, וואָס איז נאָר־וואָס אראָפּ פון קעסט, אָדער איין איידעם, וואָס זיצט נאָך אויף קעסט. און וויל ער איז א משכיל און זיין שוועהר איז א איד א בעל־הבית, האָבען די ציונים־טען פון זיין שטעדטעל איהם אויסגעקלויבען פאר א דעלענאט, וואָס פאָהרט מסתמא אויף זיינע אייגענע הוצאות קיין האאג. און איך מיין, אז איך האָב קיין טעות ניט, וואָרום איך בין דאָך א שרייבער, און וועלכער שרייבער איז דאָס ניט קיין פיזיאָנאָמיסט? איך לאָז ניט אראָפּ קיין אויג פון קופטשיק, און דער קופטשיק שפּרינגט אלע מאל אויף. רעדען רעדען אלע אויף העברעאיש, און ער אויך. אלע מאל טהוט ער א שים־אויס:

— אדרבה!... לא! אין אני מסכים! — ער איז ניט מסכים! ער איז ניט איינפערשטאנען!...

דער טשערמאן (לעווינסקי) קלאָפּט מיט'ן האמער. די קאָנ־פערענץ איז צו ענדע. דער עולם קאָכט זיך נאָך. דער טשער־מאן שטעהט אויף פון טיש. מיר צעקושען זיך. איך וויל גענן. דער טשערמאן האלט מיך אָפּ א מינוט.

— וואַרט אויס א וויילע. איך וויל אייך בעקאנט מאכען ירויהער מיט אונזער ביאליקען.

— ביאליק איז דענן אויך דא? וואו איז ער?

— אט איז ער דאָך.

און ער שטעלט מיר פאר דעם בורזשוק.

אט־א־דער קליינער בורזשוק איז דאָס נעווען דער גרויסער ביאליק. די משמעות, אז איך בין ניט אזא שארפער פיזיאָנא־מיסט...

ב.

אין האאג האָב איך קיין סך ניט פערבראכט. נאָר די נאנצע צייט כמעט זענען מיר מיט ביאליקען נעווען ניט צעשיידט. אויפ'ן בריטען וויים־זאמדיגען ברעג פונ'ם וויים־זיל־בערנעם ים האָבען

מיר שעה'ן־לאנג שפאציערט און געפיהרט אינטימע געשפרעכען. עפּים גלייך ווי מיר וואלטען געוואנט בעקאנט פון יאהרען און יאה־רען, עפּים גלייך ווי מיר האבען זיך אין אונזער וווייטער קינדהייט צעשוידט און איצטער וויעדער א מאל צונויפגעקומען זיך. איט־ליכער פון אונז האט געהאט צו דערצעהלען און צו דערצעהלען פון דער פערגאנגענהייט און פאנטאזיערען פון דער צוקונפט — און די צייט איז אזוי קורץ! ביאליק האט מיר דאס וואוירט געגעבען, אז אויפ'ן צוריק־וועגם שטעלט ער זיך אפּ ביי מיר אין נענף, וואס אין דער שווייץ. און ער האט געהאלטען וואוירט. נאך א קורצער נסיעה איבער איטאליע איז ער אויף ראש־השנה אראפּגעפאהרען צו מיר קיין נענף.

ג.

אין יענער צייט האט אפּגערעכט גלות אין דער שווייץ אויך דער זיידע, מענדעלי מוכר־ספרים, און אויך בן־עמי, וועלכער איז א תושב אין נענף ער היום הזה. עס איז זעלבסטפערשטענדליך, אז יעדער פון אונז דריי האט געוואלט דעם כבוד און דעם פער־נעניגען צו האבען ביי זיך דעם גרויסען גאסט. נאר אזוי ווי די אידעע איז געווען מיינע, דעריבער איז דער גאסט פערפאהרען גלייך צו מיר. פאר מיינע קאלעגען האב איך עס געהאלטען דער־ווייל בסוד, געוואלט זיי מאכען א סורפריז. אויף מארגען, ראש־השנה אין דער פריה, האב איך געגומען דעם גאסט און בין מיט איהם אוועק אין שוהל אריין. דארט זענען שוין געווען דער זיידע און בן־עמי. דער זיידע האט איהם אפּגענעבען א ברייטען שלום־עליכם. בן־עמי ניט. דער איז געווען אש־להבה, פאר וואס ער איז פערפאהרען צו מיר, ניט צו איהם, צו בן־עמי'ן. ווער עס קען בן־עמי'ן, דער וועט פערשטעהן זיין אייפערזיכטיגקייט... אז ס'איז געקומען צו „אויסנעהמענעם" און מיר זענען ארויס פון שוהל אויפ'ן הויף, האט זיך בן־עמי ניט געקאנט איינהאלטען

און האָט פירנעהאַלטען דעם גאַסט, למאי ער האָט זיך ניט אָפּגע־
שטעלט ביי איהם. נישט געהאַט קיין אנדער תירוץ אויף ארויס־
צודרעהען זיך, האָט ביאַליק זיך געוואָלט פערענטפערען פאַר בן־
עמי'ן, אז ער האָט עס נישט געקאָנט טהון, ווייל ער איז נאָר־וואָס
געקומען פון באהן.

— וועז? היינט? היינט, דעם ערשטען טאָג ראש־השנה?!
דער גרעסטער אידישער דיכטער איז געפאָהרען אום ראש־
השנה???!! און פון וועמען הערט ער עס? — פון ביאַליקען
אליין?! שומו שמים!!! — היימל עפען זיך!!...

און וואָס מעהר בן־עמי האָט זיך געקאָכט, אַלץ מעהר האָט
ביאַליק געלאַכט. און וואָס מעהר ביאַליק האָט געלאַכט, האָט
זיך בן־עמי געקאָכט. עס האָט אָנגעהויבען ווערען שטאַרק לע־
בעדיג. עס איז געוואָרען ארום אונז א „רעדעל". עס איז אָנ־
געקומען דער זיידע. דערזעהען, ווי די אייניקלעך קאָכען זיך,
ווי אייגער בייזערט זיך, די איבעריגע לאָכען, האָט ער מקיים פסק
נעווען בן־עמי'ן אויפ'ן אָרט. ער האָט איהם אויסגעלאַכט, ווי
דער זיידע קאָן:

— וואָס זענט איהר עס גאָט'ס סטראָפטשע אין דער שווייץ
אָנצונעמען זיך גאָט'ס קריוודע אין די ימים נוראים? פערלאָזט
אייך אויף דעם רבונו של עולם — ער קאָן אַליין בעשטעהן זיין
שטערטעל — האָט איהר געהערט א מעשה!

ווער עס קען בן־עמי'ס היציגען טעמפעראַמענט, ווען פער־
שטעהן, אז לאַנג האָט ער נישט געקאָכט זיין ברוגז. און איבער־
הויפט — אויף ביאַליקען. קאָן מען דענן זיין לאַנג ברוגז אויף
א קונדס, אויף א ליעבען קונדס, וואָס לאַכט אזוי הארצעדיג און
מאַכט אייך לאַכענדיג? מיר האָבען באַלד אויפ'ן אָרט געמאַכט
א פשרה, אז ס'איז פארפאַלען. סטאַנציע האַלט דער דיכטער
טאַקי ביי מיר. נאָר עסען זאָל ער אמאָל דאָ און אמאָל דאָרט —
אזוי אז ער זאָל זיין אונזער אַלעמענ'ס אורח. און אָט אזוי
האָבען מיר פערבראַכט מיט'ן נרויסען גאַסט א גוטע וואָך. א

אונפערנעמליכע וואך. אלע זאלבעפערט האבען כ.. זיך געלאזט פאטאגראפירען, לויט דאם בילד וואם לינט דערביי, אונטער דעם שענעם בלויען הימעל, ביי דער גענפער שטילער זעע, אקעגען די הויכע, מיט אייבינגען שניי בערעקטע, שווייצער־אלפען. אוף מעשיות זענען דערצאהלט געוואָרען אייגציגווייז, מערקווירדיגע פאסירונגען, וואם יערען האט זיך געטראפען אין זיין לעבען. איניגע פון די דאזיגע מעשיות האב איך דערנאך בעשריבען און ארויסגענעבען בעזונדער אין א ביכעל אונטער'ן נאמען: „פיער זענען מיר געזעסען". מיט איינעם וואָרט, דאם איז געווען א וואך פון ביאליק. און נאך א מאל ביאליק. און וויעדער א מאל ביאליק.

ד.

אוועקגענאנגען די טומעלדיגע וואך, אוועקגענאהרען דער גאסט — אוים ביאליק. שטיל איז געוואָרען אין דער שוויץ. די הויכע, מיט'ן אייבינגען שניי בערעקטע, בערג האבען זיך חנ'עוודיג אפגעשפיגעלט אינאיינעם מיט'ן בלויען הימעל אין דער שענער שטילער גענפער זעע. עם איז אבער בעשערט געווען, אז ביאליק'ס נאמען זאל צווישען אונז נאך אביסעל וועגטילירט ווערען צוליעב א נייעם אינצידענט, צוליעב א נייע קונדס'עריי.

אין א שענעם פריהמארגען בעקום איך א בריוועלע פון ביאליקען. אין בריוועלע לאזט מיך דער גרויסער דיכטער הערען, אז ער האט פערגעסען ערגיץ אין וושג א פאר שטעקשיך, בעט ער מיך, איך זאל זיך מטריח זיין א קוס טהון אונטער'ן בעט, וואו ער איז נעשלאפען, און אויב איך וועל געפינען זיינע שטעקשיך, זאל איך זיי איהם איבערשיקען. געשריבען איז דאם בריוועלע אין ביאליק'ס סטיל מיט מגלה־טמירין־לשון: „הטשעקשיך שלי"... און עם האט זיך אנגעהויבען א חתונה מיט שטעקשיך. עם זענען געלאפען בריעף נאך בריעף, וואו דאם וואָרט „שטעק־

שיך" וועלן דערמאנט און איבערגע'חזר'ט און איבערגעקייעט אפשר א מאל הונדערט. אינ'ם ערשטען בריוועל שרייב איך איהם, אז איך האב געזוכט די שטעקשיך אונטער'ן בעט, וואו ער, ביא־ליק, איז געשלאפען, נאר איך וויים ניט פאר געווים, אויב די שטעקשיך זענען זיינע שטעקשיך, אדער גלאט א פאר שטעקשיך? און בכדי עס זאל ניט ארויס חס־ושלום קיין שום טעות, האב איך געבראכט א פאטאגראפישען אפאראט און האב אראפגענומען א בילד פון די שטעקשיך, און איך שיק איהם ארויס רצוף פה דאם בילד פון די שטעקשיך, ער זאל זיך צוקוקען צו די שטעקשיך און זאל מיר באלד מודיע זיין דורך א בריוועל, אויב די שטעקשיך זענען זיינע שטעקשיך? קומט מיר אן א בריוועל פון ביאליקען, אזוי ווי ער האט זיך גוט איינגעקוקט אינ'ם בילד פון די שטעקשיך און האט דערקענט אין זיי זיינע שטעקשיך, אזוי אז ער קאן שוועהרען בנקיטת חפץ, אז די שטעקשיך זענען זיינע שטעקשיך, לכן דעריבער זאל איך, למען השם, איהם ארויסשיקען זיינע שטעק־שיך! ענטפער איך איהם מיט א בריוועל, אז ער זאל מוחל זיין מיר צושיקען א קבלה אויף די שטעקשיך, וועל איך איהם דעמאלט ארויסשיקען די שטעקשיך... קומט מיר אן א בריוועל פון ביא־ליקען מיט א גוואלד: היתכן? הישמע כזאת? ווי קאן ער מיר שיקען א קבלה אויף די שטעקשיך איידער ער האט בעקומען די שטעקשיך? ענטפער איך איהם, אז ס'איז דא איין עצה: איך שיק איהם דערווייל ארויס איין שוך פון זיינע שטעקשיך, וועט ער מיר צושיקען א קבלה אויף די שטעקשיך. און אז איכ'ל בעקומען די קבלה אויף די שטעקשיך, וועל איך איהם דעמאלט ארויסשיקען דעם אנדערען שוך פון די שטעקשיך. אין צום ארויסגעשיקטען שוך האב איך צוגעלעגט א צעטל: „המשך יבוא" — פארטזעצונג פאלגט...

אזוי האט מען געקונדסט און ארויסגעווארפען שטיקלעך, און צווישען רעצטען קונדסעריי האט מען געטהאן ערנסטע ליטע־ראריש ארבייט אויך — מע האט געשריבען און איבערגעזעצט

זאכען פון אידיש אויף העברעאיש, ארויסגענעבען גאנצע בענדער מעשיות פאר אידישע קינדער, געפֿלאַנעוועט ארויסצוגעבען נאָך מעהרערע זאכען — ביז דער גאָט פון נקמה האָט זיך צעבייזערט און ער האָט אָנגעשיקט א בלוטיגען מבול אויף דער זינדיגער ערד... מיך האָט דער שטראָם אויפגעהאפט און פערטראָגען אזש אהער, קיין אמעריקא. ביאַליק איז פערבליבען דאָרט ביי די ברענעם פונ׳ם שוואַרצען ים, ווייט פון די, וואָס האָבען זיך נעוואַרעמט אינ׳ם שפּיענעלט אין זיין נשמה, וואָס האָבען זיך נעוואַרעמט אינ׳ם ברען פון זיין טאַלאַנט, וואָס האָבען איהם ליעב געהאט אָהן א ברעג און האָבען איהם ליעב ער היום הזה.

ניריארק, ניסן, 1916.

פיער זענען מיר געזעסען

נעשריבען אין יאהר 1908.

פיער זענען מיר געזעסען

פערזאנען:

מענדעלי מוכר־ספרים — א שענער זקן, רעדט צוקערזיס.
ביאליק — א פּאעט, א בעל־מחשבות.
בן־עמי — א איד, וואס קאכט זיך.
שלום־עליכם — איין אלטער בעקאנטער, וואס הערט זיך צו אזוי שרייבט אלסדינג ארויין אין א ביכעל.

אלע מיינען, אז בערג, למשל, שטעהען אויף איין ארט. און איך זאג אייך, אז בערג געהען, און נאך ווי אזוי! זיי לויפען! ווען בין איך דערגאנגען דעם ראזינען שבל? אין דער צייט, ווען מיר, דריי אידישע שריפטשטעלער און אייגער א פּאעט, האבען געמאכט די ערשטע עקסקורסיע צו די בעריהמטע, מיט אייביגען שניי בערעקטע, אלפענבערג.

ארויסגעגאנגען א פּאר מייל פון שטאדט ארוים, האט זיך אונז אויסגעדאכט: אט־אט זענען מיר ביי די בערג, אט־אט נעם ציהן אוים א האנד — גיט איהר זיי אפּ שלום. נאר וואס ווייטער מיר געהען צו זיי, אלץ ווייטער געהען זיי אוועק, אנטלויפען פון אונז. מיר הויבען אן געהן אביסעל גיכער, שטארק גיך, — בלאטע! זיי לויפען נאך גיכער.

— זיי רייצען זיך מיט אונז? — רופ איך מיך אן צום איבעריגען עולם.

— ווער?

— די בערג.

— איך וויים נאָר ניט וואָס דאָס איז! — רופט זיך אָן מיין קאָלעגע מיט'ן הייסען טעמפּעראַמענט, וועלכער איז קלאָר אין די אַפּענבערג, ווי א איד אין אשרי. — ס'איז קיינמאָל ניט געווען אזוי וויים, ווי איצטינס מאָל. איהר זאָלט מיך פּאָלגען, וואָלטען מיר נעגאַנגען אביסעל גיכער.

און אָט אזוי האָט ער אונז אונטערגענעבען אלע מאָל מעהר היץ, מיר זאָלען נעהן גיכער, מעהר פון אלעמען זיך איינגעמיעדט און מחמת דעם איז ער נעווארען בייז, גערעדט מיט גאָל, געשאָטען מיט פייער, אויסגעלאָזט כל חמתו אויף פאַני־גנב מיט זיין רעווא־לוציע און מיט זיין קאַנסטיטוציע.

— שאָט! איך וויל אייך עפּים פרענען! — אזוי האָט זיך אָנגערופען צו אונז אלעמען דער זיידע רב מענדעלי, און מיר אלע האָבען זיך אויפגעשטעלט אויף א וויילע. — איך וויל, איהר זאָלט מיר זאָגען, יערער בעזונדער, ווי אזוי פיהלט איהר זיך אין דער מינוט?

אפּנים, אז מיין קאָלעגע מיט'ן הייסען טעמפּעראַמענט האָט דער ערשטער פערשטאַנען דעם זיידענ'ס פראַגע, מחמת ער האָט זיך געאויילט ענטפערען דער ערשטער, וווישענדיג מיט די פאָלעס דעם שוויים פונ'ם נאָסען שטערן.

— איך פיהל מיך אזוי גרינג, אז איך וואָלט געפלויגען, ווי איין אָדלער, נישט ארומגעקוקט זיך צוריק אפילו אויף א מינוט.

— און איך — מאכט דער יונגער פאָעט ביאליק, איינגע־קוקט זיך אויף מיר — איך פיהל מיך ניט שלעכט, נאָר פליהען ווי איין אָדלער — וויים איך ניט, אויב איך וואָלט געפלויגען.

אצינד איז נעקומען די צייט, איך זאָל אויך עפּים ענטפערען. און איך האָב נעזאָגט:

— איך פיהל, אז עס וואָלט מיר צוגעקומען א שטיק געזונד, וועט מיר זעצען זיך אט־דא, למשל, אויפ'ן גראָז...

מיין קאָלעגע מיט'ן הייסען טעמפּעראַמענט איז נעווארען אָנגעצונדען. ער האָט נעזאָגט, אז אויב מיר וועלען אט אזוי נעהן,

וועלען מיר שבת האלטען אונטער'ן בארג. מיך האָט ער געמאכט אויסצודרעהען. ער האָט ניט פערשטאנען, ווי אזוי נעמט זיך אונטער אזא מענש ווי איך געהן, אז איך ווייס, אז איך קאָן ניט געהן?

פון דעסטוועגען האָט דאָס איהם גאָרנישט געשטעהרט, ער זאָל צוגוויפלעגען דעם שירם, פערקאָטשען די פּאָלעס און גלייך מיט אונז אלע זיך א וואָרף טהון אין גרינעם פרישען שמעקעדינגען גראָז אריין און געניסען טעם גן־ערדן פון רוהען אין מיטען פּעלד, אונטער נאָט'ס הימעל, און הערען דעם זיידען דערצעהלען א מעשה.

* * *

בעשרייבען א מעשה און דערצעהלען א מעשה — דאָס איז זיך צווייי בעזונדערע זאכען. פּארהאן מענשען, וואָס וועלען אייך בעשרייבען א זאך אויסגעצייכענט, און לאָזען זיי אייך עפּים נעמען דערצעהלען, צעברעקלען זיי דאָס און צעקייען עס אייך אזוי, אז עס שלאָגט צו דער נאָז. און פּארהאן מענשען, וואָס וועלען אייך דערצעהלען א מעשה טשאָקענדיג, אויסגעטאָקט און אויסגעפּוצט, מחיה נפשות, — און פּרובט, לאָזען זיי דאָס וועלען איבערגעבען אויף פּאָפּיער — איהר זאָלט זיי ארויפּנעמען דעם קאָפּ! פּארהאן נאָך א קאָטענאָריע גליקליכע מענשען, וואָס זענען ווייט פון ביידע זאכען, ניט דערצעהלען, ניט בעשרייבען; נאָר פון זיי רעדען מיר נישט. מיר רעדען פון די, וואָס די נאטור האָט זיי געבענשט מיט ביידע טאלאָנטען. דער זיידע רב מענדעלי מוכר־ספרים בעזיצט ביידע מתנות פון זיין ליעבען נאָמען אויפ'ן העכסטען שטיינער. ער, אז ער דערצעהלט א מעשה, מאָהלט ער א בילד, און איהר זיצט און הערט און זעהט, און עס דאכט זיך אייך, אז איהר לעזט דאָס פון א בוך, — ניין! וואָס זאָג איך? עס דאכט זיך אייך, אז דאָס לעבט, אז דאָס רעדט, אז דאָס קומט־פּאָר פּאָר אייערע אויגען, און עס ווילט זיך אייך אייביג אזוי זיצען און הערען, און הערען, און הערען...

דער שמועס, וואָס ביי אונז האָט זיך געקייטעלט, האָט זיך אָנגעהויבען, געווײנטלעך, פון פאָליטיק, פון דער אידישער לאגע אינ׳ם אומגליקליכען לאנד, און מען איז אריבער אויף דעם, וואָס אונז, שריפטשטעלער, איז מעהר נאָהענט צום הארצען, — אויף דער ליטעראטור. די גאנצע צייט איז אָבער דער זיידע געזעסען פערחמורעט, מיט א ביטער שמייכעלע אויף די ליפּען, ווי איינער רעדט: „נארָאנים האָבען געפונען פון וואָס צו רעדען!"... מיין קאָלעגא מיט׳ן הייסען טעמפּעראמענט האָט געוואָלט מאכען די אונטערהאלטונג מעהר אינטערעסאנט, האָט ער אריפּגעפיהרט דעם שמועס אויף „נאציאָנאליזם", און האָט געזומען איינטיילען די רעוואָלוציאָנערען מיט די בונדיסטען מיט די אריסטאָקראטען פון איין זייט, און די ציוניסטען מיט די טעריטאריאליסטען פון דער אנדערער זייט, — אלע האָבען זיך פון איהם ניט געוואָרט! עס האָט אָבער קיינעם נישט געזומען. דער גאנצער פולווער מיט אלע קוילען זענען איצטיגם מאל געווען ארויסגעוואָרפען. דער זיידע האָט זיך אויפגעהויבען מיט א קאָפּ העכער פון דער גאנצער וועלט און האָט געזאָגט, אז כל זמן עס וועט לעבען די „אונערבארעמליכקייט פון עקזיסטענץ" („אכזריות הקיום"), וועט איהם נישט נעמען נישט דאָס „שלעכטע" נישט דאָס „גוטע", וואָרום עס איז נישטא אויף דער ערד נישט „שלעכטעס" נישט „גוטעס" — עס איז נאָר דאָ דאָס, וואָס עס איז... און ער האָט אויסגעלאָזט זיין פילאָזאָפישע טעאָריע מיט א בקשה צו אונז, זיינע אינטיקלעך, אז מיר זאָלען איצטיגם מאל ארָאָפּוואָרפען פון זיך די שריפטשטעלערישע קאָפּאָטע, פערגעסען, אז ס׳איז דאָ אויף דער וועלט א קולטור מיט א ליטעראטור מיט בוכדרוקערייען מיט מוכרי־ספרים און פערלענער און ארויסגעבער און צייטשריפטען און גאזעטען, מיט מענשען־רשעים און מענשען־צדיקים, מיט פאני, מיט, להבדיל, אידען, מיט נאָך אזעלכע זאכען, און מיר זאָלען געדענקען, אז איצט, אין דעם דאָזיגען טאָג, זענען מיר גלאט מענשען — טוריסטען, וואָס האָבען נעמאכט איין עקסקורסיע אין די אלפּענבערג. עלעהיי ענגלענ־

דער! און מחמת מיר זענען אביסעל מיעד, האָבען מיר זיך אני־דערגעזעצט אָט דאָ אביסעל רוהען, און לאָמיר בעסער רעדען, דערצעהלען גלאָט אזוי אין דער וועלט אריין.

— מעשיות! מעשיות! — האָבען אויסגעשריען מיר, אלע דריי אייניקלעך. — דערצעהלט אונז עפּיס א מעשה, זיידעניו, א מעשה!

— א מעשה? וואָס פאַר א מעשה זאל איך אייך דער־צעהלען?

— דערצעהלט אונז, זיידעניו, א מעשה פון זיך אליין, פון אייער אייגענעם לעבען, פון פּארצייטען!

— גוט, איך וועל אייך דערצעהלען א מעשה מיט א פערטעל עוף, נאָר מיט א תנאי...

— אז מע זאל אייך ניט איבערשלאָגען אין מיטען? ניט פערלויפען אויף צו־פריהער? ניט אריינפאָהרען מיט א וואָגען אין שליטען אריין?

— אָט־אָט־אָט! גוט, וואָס איהר וויסט מיין טבע און וואָס איהר קענט זיך אליין.

אזוי האָט אונז נעזאָגט דער זיידע, זיך נענומען צום מדרש, וואָס ער האָט מיטגענומען אין וועג אריין צירה לדרך, פערריסען די בריללען ארויף אויפ'ן שטערן, נעגעבען א קוק־אריין, פערמאכט דעם מדרש, אראָפגעלאָזט די בריללען צוריק אויף דער נאָז און אָנגעהויבען מיט א ניגון פון דער גמרא:

א.

א מעשה מיט א פערטעל עוף

— הערט זשע, אָמר רבי יוחנן — האָט רבי יוחנן נעזאָגט: איבער קמצא ובר־קמצא איז חרוב נעווארען ירושלים; איבער א

הוהן מיט א האהן איז חרוב געוואָרען די שטאָרט ביתר; איבער א פלעקעל פון א וואָגען איז חרוב געוואָרען טור־מלכא. ערלויבט מיר צוצוזעצען: איבער א פערטעל עוף איז פון אבראמאָוויטש געוואָרען מענדעלי מוכר־ספרים. הערט א מעשה!...

מיר רוקען זיך צונויף אלע דריי נאָך נעהענטער צום זיידען, און דער זיידע הויבט־אָן צו דערצעהלען בזה הלשון:

— שטעלט אייך פאָר א גרויסען פיערעקעכיגען פלאַץ, פער־בויט פון אַיין זייט מיט א ברייטען מויער, א פאַלאַץ, פון דער אַנדערער זייט — מיט א שענעם בית־המדרש, ביי דער זייט, להבדיל, א מרחץ, א גרויסע קיך, ברייטע שטאהלען און קאמערס מיט קעמערלעך — דאָס איז דער „הויף". וועמען'ס הויף — דאָס וועט איהר וויסען שפעטער. אין בית־המדרש זיצען יומם ולילה צעהן אידען לומדים און לערנען. נאָר אז מע זאָגט אייך צעהן אידען לומדים זיצען און לערנען, שטעלט איהר זיך שוין פאָר אין דער פאנטאזיע די געוויסע „עשרה בטלנים", דאָס הייסט: פער־שמירטע, אָפּגערסענע, ארעמע לעריג־געהער. האָט צייט! דאָס זענען געווען צעהן שענע זויבער־געקליידטע פאַרשוינען, מיט ליכ־טיגע פנימ'ער, געקליבענע לומדים פון דער ליטא, וואָס יעדער פון זיי וואָלט געמעגט זיין א רב בכל תפוצות ישראל. א זכיה האָט געהאט דער, וואָס איז צוגעלאָזט געוואָרען צו הערען פון זיי א וואָרט. אלע פריה און פארנאכט האָט מען דאָרט געדאַוועט — דאָס איז זעלבסטפערשטענדליך. האָט איהר אייך דעם בית־המדרש. אצינד וועלען מיר זיך דורכגעהן מיט אייך אין קיך אריין. נאָר אז איך זאָג אייך א קיך, זאָלט איהר ניט מיינען, אז איך רעד פון סתם א קיך מיט אַיין אויוועז, מיט אַיין אונטערן־אויוועז, מיט אַיין אויפ'ן־אויוועז און מיט א קאץ. ניין, דאָס מיין איך א גאנצען רעסטאָראן מיט לאנגע געדעקטע טישען, און אויף די טישען — פון כל טוב: פיש און פלייש און ביער און פירות אלערליי, און כל דכפין — פראנק און פריי פאר דער גאנ־צער וועלט, מיט צוויי טיהרען, פון אַיין טיהר אריין. פון דער

אנדערער ארוים, אויף און אַפּ, ווי אויף א יאריד! און די קאַ־
מערען מיט די קעמערלעך זענען געפֿאקט מיט פּראַוויזיע אויפֿן
נאַנצען יאָהר, און משרתים, דיענערס און דיענסטען און משגיחים,
דרעהען זיך ארום הין און הער, און עס קאָכט ווי אין א קעסעל.
ווער עס קאָכט, ווער עס באקט, ווער עס דערלאַנגט עסען, ווער
עס וואַשט, ווער עס פֿרעסט, ווער עס הייצט דאָס באָד, ווער עס
לעשט די ליכט אום שבת, — דערויף איז פֿארהאַן אין הויף א
בעזונדערער פֿארשוין, א שבת־גוי מיט'ן נאָמען פֿאַוולאָ, וואָס פון
איהם האָב איך אייך גאָר א בעזונדערע מעשה. איהר קאָכט פער־
שטעהן, ווער דער פֿאַוולאָ איז — אז ס'זענען געווען מענשען, וואָס
פֿלעגען ביי דעם פֿאַוולאָ זיך נאָכפֿרעגען, ווען איז ראש־חודש אדר
ווען איז דער מולד... נאָר מיר לאָזען פֿאַרלויפֿיג פֿאַוולאָ צו־רוה,
און מיר קעהרען זיך אום צוריק אין „הויף" אריין. דאָס הָאט
איהר אייך דעם פֿרוזדור, דעם אריינטריט. אצינד וועלען מיר
זיך מטריח זיין מיט אייך אין טרקלין, אין פֿאַלאַץ אריין, זיך
בעקענען מיט'ן אייגענטהימער פּוֹנ"ם „הויף".

שטעלט אייך פֿאָר א בילדשענעם מענשען, האַלב־אידיש,
האַלב־איראָפּעאיש געקליידט, מיט אונטערגעבויגענע פּאות, מיט
א ווייסען קאַלנער, מיט א ליכטיג שטרענגען פּנים, מיט מאַניערען
פון א פירסט. דער גאַנצער „הויף" שטעהט פֿאר איהם ווי פֿאר
א מלך. אין שטוב איז ריין, זויבער, רייך, נאָר אויפֿאַך און
שטרענג, און זעלטען ווער עס האָט די עהרע אהער אריינצוטרעטען,
א חוץ שבת; און קומט שבת, ווערד געדעקט א לאַנגע רייהע
פון טישען, און א חוץ דער פֿאַמיליע ווערען אויפֿגעלאַדען אויך
געסט פון די פֿאַרנעמסטע אורחים. איך האָב אייך פֿערגעסען
מיטצוטיילען, אום איהר זאָלט האָבען א ריכטיגען בעגריף פון
דעם „הויף", אז אין שטוב דרעהט זיך ארום אויך א גלוח. דאָס
איז א דייטש, א לעהרער צו די קינדער, וואָס לעהרענט מיט זיי
„שפּראַך". אויבענאָן, אויף א הויכען שטוהל, זיצט דער בעל־
הבית, דער אייגענטהימער אליין, און אלע אויגען זענען צו איהם.

ווייסט איהר, ווער דאָס איז? דאָס איז א ליטווישער נביר, א איד א סוחר, רב יונה סלוצקער, און די מעשה קומט־פאָר נישט אין קיין אַנדער שטאָדט, נאָר טאַקי אין סלוצק.

אַצינד לאָזען מיר איבער דעם בן־מלך און נעמען זיך צו דעם בת־מלכה, דאָס מיין איך — צו רב יונה סלוצקער'ס טאָכטער, וואָס איהר נאָמען איז געווען פייגעל און גערופען האָט מען זי די „קלייניע אויגעלעך", נישט בלשון סגי־נהור, ווייל זי האָט געהאַט גרויסע אויגען, נאָר טאַקי דערפאָר, ווייל זי האָט געהאַט זעהר קלייניע אויגעלעך, און מחמת רב יונה סלוצקער איז געווען א איד א גביר און די טאָכטער האָט געהאַט קלייניע אויגעלעך, האָט מען איהר געזוכט א חתן איין אָרעם בחור, נאָר א מושלם, א צאַצקע, אזעלכען, וואָס זאָל זיין אייניער ביי גאָט דער אַנדערער ביי איהם, — און גאָט האָט איהם געבראַכט די מציאה אין שטוב אַריין.

איהר שטויסט זיך שוין אודאי, אז דאָ וויל איך אייך דערצאָהלען שוין פון זיך. אַלזאָ, מוז איך אייך דערקלערען, ווער בין איך געווען און וואָס בין איך געווען צו יענער צייט. מיך האָט גאָט געבענטשט מיט דריי טיטלען מיט א מאָל. איך בין געווען א „יתום", א „יורש" און א „נשרף". א יתום בין איך געווען פון טאַטע־מאַמע אין א קליין שטעדטעל אין דער ליטא, אין קאָפּוליע. א יורש בין איך געווען אויף א חלק פון דער דירה, וואָס איז געבליבען אונז בירושה — געווינטליך, ניט אויף א גרויסען חלק: דעם גרעסטען חלק האָט געהאַט מיין עלטערער ברודער, דער בכור; אויף מיין חלק האָט זיך אָנגענומען סך־הכל א „זיבעטעל", וואָס אז מע זאָל געווען די דירה צו יענער צייט פערקויפען, וואָלט זיך אָנגענומען אויף מיין חלק אודאי א קערבעלעך דרייסיג, און געווים זענען געווען א סך אזעלכע, וואָס האָבען מיר מקנא געווען. נאָר אזוי ווי מע האָט די דירה בעצייטענס ניט פערקויפט, — און שולדיג זענען אין דעם געווען טאַקי די יורשים

אַליין — איז זי אין דער גרויסער שרפה, וואָס עס איז געווען ביי אונז אין קאָפּוליע, אָפּגעברענט געוואָרען, און צו מיינע צוויי טיטלען, „דער יתום" און „דער יורש", איז צוגעזעצט געוואָרען א דריטער טיטל: „דער נשרף", וועלכער האָט אייגנעשלונגען יענע ערשטע צוויי טיטלען, ווי די זיבען מאָגערע קיה פון מצרים, וואָס האָבען אזוי בריה'ש אייגנעשלונגען אין זיך די זיבען פעטע קיה, אזוי אז קיינער האָט ניט דערקענט, וואָס פאַר א גוטען אָנבייסען זיי האָבען געהאַט...

מילא, דערצאָהלען אייך וואָס אין קאָפּוליע האָט זיך אָפּגעטהאָן בשעת פּונ'ם „יתום" מיט'ן „יורש" איז געוואָרען א „נשרף" — וויל איך נישט. דאָס לאָז איך איבער אויף איין אנדערש מאָל. איך וויל אייך נאָר מודיע זיין, אז עס האָבען זיך געפונען גוטע בארעמהערציגע מענשען, וואָס האָבען רחמנות געהאַט אויפ'ן „יתום" דעם „נשרף" (דער טיטל „יורש" איז אַוועק, וואו דער ליעבער שבת־קודש געהט אַוועק) און האָבען איהם אָפּגעפיהרט פון קאָפּוליע קיין סלוצק צו רב יונה סלוצקער אין בית־המדרש אריין — לערנען.

מיין איבערראשונג, אז איך בין אָנגעקומען צו רב יונה סלוצקער אין „הויף" אריין, לאָזט זיך ניט בעשרייבען. איך בין זיכער, אז קיין תלמיד פון דער ישיבה און קיין סטודענט פון אוניווערסיטעט האָט אזוי פליסיג נישט געלערנט און אזוי פיעל הנאה געהאַט פון דעם לערנען, ווי דער „יתום" פון קאָפּוליע האָט געהאַט ביי רב יונה סלוצקער אין בית־המדרש. אייביג וועל איך ניט פערגעסען די לאַנגע ווינטער־נעכט אינ'ם העל־בעלייכטען גוטאָנגענהייצטען בית־המדרש, אויף די גלאַטע בענק מיט די געפּאָלירטע סטענדערם, וואו דאָס קול קלינגט זיך אָפּ מיט א זעלטענער זיסקייט, וואָס צוגעהט זיך ממש אין די ביינער. נאָכדעם — דאָס געשמאקע דאוונען מיט'ן ערשטען מנין פּאַרטאָג, אז דער רבונו־של־עולם אליין שלאָפט נאָך, און נאָכ'ן דאוונען — דאָס הייסט

גלעזעל טיי מיט זודינע מילך מיט פרישע געבעקס, נאָר־וואָס פונ׳ם אויוון. און ועל כולם — פרייטאָג אין באָד אריין מיט די פראכטפולע שטיינערנע בענק, ריינע שעפלעך, מחיה׳דינע שפּרי־צערס, ריינע באָסיינס אויף צו שווימען — איין אמת׳ער גן־עדן! איך זאָג אייך דעם אמת: איך וואָלט וועלען אייביג זיין א „יתום" א „נשרף" און זיצען ביי רב יונה סלוצקער אין „הויף", אלס אָרעם־בחור, און לערנען. איז דאָך אָבער דאָ א שטן מקטרג אויף דער וועלט, געהט ער און רעדט אָן די לומדים, וואָס האָבען מיט מיר געלערנט אין בית־המדרש, אז זיי זאָלען רעדען מיט רב יונה סלוצקער וועגען דעם קאָפולייער אָרעם־בחור, און רב יונה סלוצקער גיט ארויס א בעפויל, אז שבת זאָל מען מיך ברענגען צום „טיש". פונ׳ם שמועס, וואָס די עשרה בטלנים האָבען געהאט צווישען זיך, האָב איך פערשטאַנען, אום וואָס דאָ האָנדעלט זיך. קיין גרויסער חכם דערצו האָט מען ניט בעדארפט זיין, וואָרום זיי האָבען מיר גלייך ארויסגעזאָגט, אז איך בין א גרויסער בר־מזל, און האָבען שוין געקוקט אויף מיר ווי אויף א פרינץ, ווי אויף רב יונה סלוצקער׳ס טאָכטער׳ס חתן.

וואָס איך האָב איבערגעלעבט יענעם טאָג, וועז איך האָב בעדארפט צום ערשטען מאָל נעהן צום „טיש" — בעדארף איך אייך נישט דערצעהלען. דער כח הדמיון האָט מיך געהאָפט אויף די פלינלען און האָט מיך אוועקגעטראָגען צו אלדי שוואַרצע יאָהר, ערגיץ הינטער די הרי־חושך, און איך האָב מיך דערזעהן זיצען אויבענאָן אויף א גאָלדענעם שטוהל, אָנגעטאָן אין סאָמע זיידענע מלבושים, און דער גאנצער „הויף" מיט די עשרה בטלנים מיט, להבדיל, פאָוולאָ דעם שבת־גוי קניהען און בוקען צו מיר, און איך שאף מיך מיט זיי, זיי זאָלען מיר דערלאָנגען די גמרא... און פלוצים, איך טהו א קוק — עס פליהט א קארעטע מיט געגילטע רעדער און מיט ברענענדיגע פערד, און אין קארעטע, זעה איך, זיצט צעלענט א גראף — דער „יתום", דער „יורש", דער „נשרף" פון קאָפולייע, און וויל נאָרנישט א קוק טהון אויף מיר...

— וואָס נעמסט דו זיך איבער אַזוי? — שענה איך צו איהם. — דאָס בין איך דאָך טאַקי אַליין, היינט וואָס איז מיט דיר דער יחוס?...

— הקיצור, איך וועל אייך נישט מאריך זיין, קינדער, מע האָט מיך נעבראכט צום „טיש" דעם ערשטען פרייטאָג־צו־נאכטס און מע האָט מיך אוועקגעזעצט ביי׳ם עק טיש, פונקט אקעגען דעם גביר און אקעגען דעם גביר׳ס טאכטער מיט די קלייניע אויגעלעך. דער גביר האָט אלע מאל געוואָרפען אויף מיר א פאָר שווארצע שטרענגע אויגען, מיט וועלכע ער האָט מיך דורכגעניזעט דורך און דורך. די „קלייניע אויגעלעך" האָבען געקוקט צו זיך אין טעלער אריין. מיר איז געווען ניט אם בעסטען — דאָס דאַרפט איהר אליין פערשטעהן.

אָפּמאָהלען אייך די פּרעכטיגע סעודה — למאי זאָלט איהר מיך נויטען, איך זאל אייך טהון אזא זאך, וואָס איהר קאָנט דאָס נעפינען אין שבועות׳דינען „אקדמות"? איך וויל אייך נאָר זאָגען איינס: דעם ערשטען מאל אויף מיין לעבען האָב איך דערזעהען אזוי פיעל טעלער מיט טעלערלעך! און גלאָנצענדיגע, גלאָטע, גליטשיגע. איהר מיינט, ס׳איז א מעלה? האָט צייט, איהר וועט עפּים הערען! דערצו דאַרף איך מיך מודה זיין, אז מיט׳ן שכל פון נאָפּעל־מעסער בין איך צו יענער צייט נאָך עפּים נישט אזוי שטאַרק בעקאַנט געווען, און דאָ דערלאַנגט מען אייך, א געבראָטענעם, א פערטעל עוף, גוט איינגעפּרעגעלט אין שמאלץ, אָנגעפילט און בעגאָסען מיט א מין זאָך (צימעס מן הסתם?), וואָס איך האָב עס נאָך קיינמאל ניט פערזוכט. אודאי דאַרף מען זיין א גרויסער חכם, מע זאל פערשטעהן, אז דאָס איז ניט קיין שלעכטער מאכל. נאָר במה דברים אמורים — וועו איז דאָס געערדט געוואָרען, אז מע זאל דאָס נעמען אין האַנד אריין, ווי נאָט האָט נעבאָטען, און טהון מיט דעם דאָס, וואָס דער טאָטע האָט געטהאָן. ווי זשע איז אבער דער דין, אז מע דאַרף נאָכקוקען וואָס אנדערע

טהוען? איך קוק אוֹן זעה, אז אַלע קליגען זיך, בריה'ן זיך מיט'ן מעסער און מיט'ן גאָפּעל, — קליג איך מיך אויך און בריה מיך אויך מיט'ן מעסער און מיט'ן גאָפּעל, און דאָ דער גביר מיט זיינע שארפע שטרענגע אויגען, וואָס נידערען אייך גלייך אין דער נשמה אריין! איהר קאָנט זיין ווי הונגעריג, מוזט איהר פערלירען דעם אפעטיט. אוועקלעגען דעם גאָפּעל מיט'ן מעסער איז אָבער אויך ניט קיין פלאַן. שלעכט! פלוצים — אז מיין פערטעל עוף הויבט זיך ניט אויף פונ'ם טעלער, גלייך ווי עס וואָלט ביי דעם אויסגעוואכסען פליגעל, און טהוט ניט א פליה איבער'ן גאנצען טיש — און נלייך דעם גביר אין פנים אריין, און פונ'ם פנים גלייך אויף זיינע ריינע שענע רייכע שבת'דיגע בגדים?!!!

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

איהר ווילט וויסען דעם סוף פון דער מעשה? איהר וויסט איהם שוין... דער גאנצער מיין מיינער איז געווען — ערשטענס, מיר זאָלען אביסעל אויסרוהען די פיס, און, צווייטענס, חאָטש א האלבע שעה ניט רעדען פון אונזערע מכות. אצינד קאָנען מיר נעהן ווייטער.

און מיר האָבען זיך אויפגעהויבען פון דער ערד און מיר זענען צוועק ווייטער.

ב.

דעם זיידענ'ס האָטעל

עס טרעפט אייך אמאָל, אז איהר זאָלט וועלען זיין ניט דאָס, וואָס איהר זייט? איך, למשל, וואָלט א בעלן געווען אמאָל זיין ניט קיין איד — נעווינטליך, ניט אויף שטענדיג, חלילה! איך

מיין נאָר אזוי, אויף א קורצער צייט, און אָנקומען מיט מיינע נישט־אידישע אויגען, וואָס פֿאר א פּנים עס האָט בשעת אידען נעהען און רעדען און פֿילדערען און שפּאַרען זיך און מאַכען מיט די הענד? איך מיין, עס שיינט צו זיין א העכסט־אינטערעסאַנטעס בילד? א גאַנץ געווייניליכער שמועס וואָלט געווים אויס־געזעהען אין מיינע אויגען, אז מע קריענט זיך און מע רייסט זיך, און בשעת צווויי אידען אמפּערען זיך איבער א פּרינציפּיעלער פֿראַגע, וועגען וועלכן פֿאַרגעהט די זון, וועגען וועלכן האָבען מיר היינטיגען יאָהר ראש־השנה, וועגען וויפּיעל קאָן וועלטה זיין אָט דער דאָזיגער מויער, וכדומה, — וואָלט איך זיכער מיינען, אז מע קריענט זיך און עס האָלט ביי פּעטש.

די דאָזיגע געדאַנקען זענען מיר געקומען אין קאָפּ אריין אין דער צייט, וועג מיר, דרייַ אידישע שריפּטשטעלער און אייַנער א פּאָעט, האָבען געמאַכט די ערשטע נסיעה צו די בעריהמטע אָלפּענבערג. כמעט אָלע די, וואָס מיר האָבען בעגעגנט אויף אונזער רייזע, צוויישען זיי פֿראַנצויזען, דייטשען און ענגלענדער, האָבען זיך אָפּגעשטעלט און עפּים ווי פערוואונדערט געקוקט אויף אונז, גלייך ווי מיר וואָלטען אָנגעקומען מי יודע פון וואָס פאַר א לאַנד און געגאַנגען אָנגעטהאָן מי יודע אין וואָס פאַר מלבושים. איך רעכען, אז ס'איז געווען דערפאַר, וואָס מיר האָבען געשמועסט מאַקי אביסל צו הויך, און אביסל דערפאַר, וואָס מיר האָבען געערדט אינאיינעם אָלע פּיער. רעדען אָלע אינאיינעם איז א קונסט, וואָס נאָר מיר, אידען, בעזיצען דאָס: קיין אַנדער פֿאָלק קאָן זיך ניט בעריהמען דערמיט. אונזערע אסיפות, דין־תורהס, שמחות און זיצונגען האָבען א שם אויף דער וועלט. פֿאַרלאַמענטאַריזם, דאָס הייסט, אז יעדער אייַנציגער זאָל רעדען בעזונדער, איז א נייעס, וואָס מיר האָבען דערמיט צו פערדאַנקען דעם ציוניזם און, איבערהויפּט, דעם דאָקטאָר הערצל. דאָס איז מאַקי א גוטע זאַך, נאָר ניט אומעדום און ניט אָלע מאָל. וואָסער א פּנים האָט פֿאַרלאַמענטאַריזם ביי דריי אידישע שריפּטשטעלער

און איינעם א פּאָעט, בשעת מע גיהט זאָלבעפערט אין דער שווייץ צווישען די בעריהמטע, מיט אייביגען שניי בעדעקטע, אַלפּענבערג און מע רעדט אַלע פיער וועגען ליטעראַטור, פּאָעזיע, תּלמוד, מדרש, היסטאָריע, פּאָליטיק, רעוואָלוציע, וכדומה אזעלכע זאכען? מיר וועלען דאָך ניט מאכען ג ע ה ע נ ד י ג א „זיצונג" און אויסקלויבען א פּרעזידענט און בעטען ביי איהם דאָם וואָרט!

די מענשען, וואָם מיר בעגעגענען, די פּראָנצויזען, דייטשען און ענגלענדער, געהען אויף די אייגענע בערג, וואָם מיר, נאָר זייער געהן איז ניט אינטערעסאַנט. זיי געהען און שווייגען, אָדער אַז זיי רעדען, רעדען זיי אזוי שטיל, אַז קוים־קוים וואָם מע הערט. יעדער פון זיי האָט אין זינען נאָר זיך, נאָר זיין אייגענעם מאָגען. דאָם איז א כלל: אַז עטליכע מענשען גיהען צוזאַמען און שווייגען, איז א סימן, אַז זיי זענען פערטיעפט אין זייערע מאָגענס. אירען זענען ווייט פון אזעלכע זאכען. א מאָגען איז ביי אונז א באָמבע, וואָם די נאַטור האָט אונז אָנגעהאַנגען, ווי אַיין אינוועניגסטע טאָרבע, איין אָפּקומעניש אויף דער וועלט. איך זאָג עס ניט פון זיך. דער זיידע רב מענדעלי האָט דאָם שוין אָנגעריהרט וויפיעל מאָל אין זיינע אומשטערבליכע כתבים.

ווי אזוי די מעשה איז — אַלע דורכגעהער האָבען אויף אונז געקוקט מיט גרוים בעוואונדערונג. אייניגע האָבען זיך אָפּגעשטעלט און איינגעהערט זיך אין אונזערע געשרייען, געוואַרט, אַפּנים, ביז מיר וועלען זיך אָנהויבען שלאָגען. שוטים! זיי ווייסען ניט, אַפּנים, אַז נאָך אזעלכע אמת'ע גוטע פריינד, ווי מיר, איז שווער צו געפינען אויף דער גאַנצער וועלט, חאָטש קיין קאָמפּלימענטען מאכען מיר נישט איינס דעם אנדערען, אין קאָרטען שפּיעלען מיר ניט, און פון אַנדערע תענוגים פון עולם הזה, וואָם בינדען־צונויף בעקאַנטע מענשען, ווייסען מיר נישט. אונזער גאַנצעם פערגניגען איז, אַז דער אידישער גלות טרייבט אונז אמאָל צוזאַמען אויף איין פּלאַץ, גיסען מיר אויס איינס פאַר דאָם אנדערע אונזער פערביטערט האַרץ, ווייגען צוזאַמען אויף גלות

השכינה, בערויערען די ארעמע צעשלאָגענע „קליאטשע", אדער די „כנסת ישראל", און אז נאָט העלפט, מע נעמט צו ביסלעך משקה אמאל ביי א מלוה־מלכה, ווערד מען אזוי שטארק פרייליך, או עס גיסען זיך אזש טרערען פון די אויגען...

* * *

די זון האָט נעהאלטען אין רעכטען שפאציערען איבער'ן העל־בלויען שווייצאָרישען הימעל, בעגאסען די בערג ארום און ארום מיט גאלדענע סנאפעס, וואָס האָבען זיך צעשאָטען אזוי ווי זאננען איבער די אייבינע שטיינער און געקייקעלט זיך אראָפ־בארג, איבער גרינע טהאלען, און אריינגעפאלען אינאיינעם מיט די שלענגעלדינע וואסערלעך אין דער גלענצענד־בלויער אונרוהי־גער „ראָנא", וואָס לויפט מיט א געזאנג צווישען די פעלזען, נאָט וויסט פון וועלאָן און ביז וואנען, נאָט וויסט פאר וואָס און צוליעב וואָס און צולעבן צוועק? און מיר זענען נאָך אלץ אונטערן בארג, וואָס וואכסט פאר אונזערע אויגען, ווערד אלע מינוט ברייטער און העכער און שענער, און עס דאכט זיך, אז ער לויפט שוין ניט מעהר פון אונז, ווי פריהער, נאָר, ארבה, ער געהט אונז אקעגען מקבל־פנים זיין, קוקט אויף אונז פריינדליך, נאָר מיט גדלות, ווינקט צו אונז, אז מיר, פיער אידישע שריפט־שטעלער, זאלען זיך מטריח זיין אהין, צו איהם ארויף, נאהענט צום הימעל, צו נאָט'ס שטוהל; דאָרט וועט ער אונז לייענען א קאפיטעל פון מעשה־בראשית; דאָרט וועט ער אונז דערצעהלען וואָס נאָט קאָן, און פון דאָרט וועט ער אונז בעווייזען דאָס נידעריגע, נארישע וועלטעל, וואו נארישע קינדער האָבען אויסגעבויעט קליינע שטי־בעלעך אוף האָבען דאָס א נאָמען געגעבען שטעדט, געלאָזט לויפען קליינע וועגעלעך און האָבען דאָס א נאָמען געגעבען באהנען, האָבען זיך פערשטעלט פאר מלכים, קעניגען און פרעזידענטען,

שפּיעלען אין מלחמות, ים־געשלעג, הארען און קנעכט — פּונקט אזוי ווי ביי דיַ גרויסע...

ביי יעדען פון אונז בעקומט דער בארג איין אנדער נאָמען: ביי איינעם הייסט ער „דער זקן"; דער אנדערער האָט געפונען, אז איהם פּאסט הייסען „דער גדול"; נאָך איינעם איז געפעלען איהם א נאָמען געבען „רב זייט זשע מוחל". דעם זיידען רב מענדעלי האָט זיך פערגלוסט ארַאפּברענגען אהער דעם גרעסטען ריעז עוג מלך הבשן, וואָס זאָל חאפּען דעם בארג אויף די פּלייצעס און לויפען מיט איהם ת"ק מייל אין איין אָטהעם און וועלען ארויפוואַרפען איהם אויף די אידען; פּלוצים טהוט נאָט א נס און עס וואכסען־אויס ביי'ם מערדערישען קעניג צוויי צייהן, אייגער ארויף, דער אנדערער ארַאפּ, און דער מערדערישער קעניג בלייבט שטעהן מיט'ן בארג, ניט אהער, ניט אהין — א זעלטען טראניקאָמישעם בילד!...

— ווי אזוי הייסט ער, אָט דער שענער בארג?

אלע אויגען קוקען אויף מיין קאָלענא מיט'ן הייסען טעמפּעראָמענט — ער איז דאָך אין דער שווייץ א גאנצער בעל־הבית: ער קען זיך, זאָגט ער, מיט אלע בארג און איז אויסגעבונדען מיט אלע טייכען און טייכלעך — מיט איינעם א וואָרט, א „היימישער מענש". מיין קאָלענא מיט'ן הייסען טעמפּעראָמענט האָט זיך אָפּגעשטעלט, געוואָרען רויט, גריבען זיך דעם שטערן, געקוקט ארויף, אויפ'ן סאמע שפּיץ בארג; נאָכדעם האָט ער אויסגעשפּיגען מיט אזא כעס, גלייך ווי עמיצער וואָלט איהם אָנגעטראָטען אויפ'ן פוס:

— טפו זאָל דאָס ווערען! איך האָב פערגעסען דעם נאָמען פון'ם בארג! געוואוסט נאָר־וואָס — און פערגעסען! וואָס זאָגט איהר דערויף?

— פערגעסען? — רופט זיך אָן דער זיידע רב מענדעלי. — הערסט דו! וואָס פערגעסעניש מאכט — פרענט ביי מיר. נישטאָ

קיין ערגערע שטראָף אויף דער וועלט, ווי אַז מע פערגעסט! מיר איז בעקאַנט דער טעם, אַז מע ווייסט עפּיס א זאַך און פּלוצים פּליהט דאָס ארויס פון זכרון, ווי א פויגעלע פון דעם שטייגעלע — נעה חפּ דאָס! פערגעסעניש איז א חלאָשׁ, איין אָנשיקעניש, איין אומגליק אויף א מענשן! אויב איהר ווילט, קינדער, וועל איך אייך דערצעהלען א מעשה, ניט קיין פאַנטאַזיע, נאָר טאקי א מעשה שהיה, וואָס מיט מיר האָט געטראָפען אין אַדעס פאַר עטליכע יאָהרען. א מעשה מיט א האָטעל...

— איך וועל אייך דערצעהלען א שענערע מעשה, וואָס מיט מיר האָט געטראָפען אויך אין אַדעס!... הערט איהר? ס'איז ווערטה צו בעשרייבען!...

אזוי האָט זיך אָנגערופען מיין קאָלעגע מיט'ן הייסען טעמפּעראַמענט און האָט שוין געוואָלט אָנהויבען דערצעהלען, האָט איהם דער פּאָעט איבערגעשלאָגען:

— אָט וועל איך אייך דערצעהלען נאָך א שענערע מעשה, וואָס מיט מיר האָט זיך געטראָפען, ניט אין אַדעס, נאָר אין זשיטאָמיר!

— און וואו בין איך? — האָט זיך ארויסגעחאפט דער פערטער, טאקי איך אליין. — איך וועל אייך בעסער דערצעהלען א מעשה פון דריי שטעדט מיט א מאָל, וועט איהר זיך האַלטען ביי די זייטען!...

— פון דריי שטעדט מיט א מאָל? אויב אזוי — קומט אייך די בכורה!

אזוי האָט זיך אָנגערופען דער זיידע מיט א היליגיען געלעכטער און מיט א ניגון און האָט א מאך געטהאָן מיט דער האַנד אין דער לופטען, ווי איינער רעדט: „איהר האָט אויסגעחאפט?... פאַר אייך די מציאה!"...

אלע פּיער האָבען זיך צעלאַכט, און איך האָב מיך דערמאנט אינ'ם פּסוק: „שבעה דברים בגולם", און פערשטאַנען, ווי אומ-

טאקטיש עס איז פון אונזער זייט, וואָס מיר זענען אריינגעפאָרען מיט אונזערע מעשיות דעם זיידען אין די רעד אריין, און מיר זיינען גרייט נעווען פּערריכטען אונזער פערבעסערן. מיר האָבען אָבער לאַנג בעראַרפט בעטען דעם זיידען, ער זאָל אונז דערצעהלען די מעשה, וואָס מיט איהם האָט זיך געטראָפען אין אַדעס, און דער זיידע (אז מע בעט איהם שטאַרק, פּועל׳ט מען ביי איהם) האָט פערקאַטשעט די ארבעל, ווי זיין שטייגער איז, ארויפגעזוקט די ברילען אויפ׳ן הויכען, ווייסען, קלוגען שטערן, וואָס קוקט־ארויס פון די חוואַלעדיגע שניי־ווייסע האָר. די קלייגע נאָר שארפע, טיעפע, דורכדרינגענדיגע אויגען האָבען זיך האלב גע־שלאָסען, געקוקט ארויף, א ביסעל אין א זייט, און אויפ׳ן פּנים האָט זיך צעגאָסען דאָס שיינענדיגע קינדערשע שמייכעלע, וואָס מאכט איהם תמיד יונגער מיט פופציג יאָהר און גיט איהם צו אזוי פיעל חן, אז עס ווילט זיך זיצען אזוי אייביג נעבען איהם און האָרכען איהם רעדען און רעדען און רעדען!...

און לאַנגזאָם, ווי זיין שטייגער איז, מיט א האלב־קאָמישען, האלב־ערנסטען טאָן, האָט ער אָנגעהויבען זיין געשיכטע בזה הלשון:

— דאָס איז נעווען, ווי איך האָב אייך געזאָגט, מיט עטליכע יאָהר צוריק אין אַדעס, דאָס הייסט, ניט אין אַדעס גופא, נאָר עטליכע סטאַנציעס הינטער אַדעס. קורץ, איך בין געפאָהרען אהיים קיין אַדעס. אָסיענציייט איז דאָס נעווען. דער אינדרויסען האָט זיך איינגעהילט אין א רעגענמאַנטל. דער הימל האָט גע־נאָסען מיט טרערען, דער ווינד האָט געקלאָגט, די ערד האָט גע־טרויערט, געבענגט נאָך דער לעבער וואַרעמער זון, ווי איין אלמנה נאָך איהר מאַן. די בוימער האָבען זיך שוין לאַנג אָפּגע־טרייסעלט פון די גאלע בלעטלעך, די פויגלען האָבען פערלאָזען זייערע נעסטען, צוגעזאָגט אויף, אם ירצה השם, איבער א יאָהר צוריק קומען, אז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען... א דריבנע רע־

געגרעל האָט געזיפּט פון אויבען אונאויפהערליך און פון צייט צו צייט צעבייזערט זיך און געשמיסען אין די פערשוויצטע פענסטער פון אונזער וואגאן, וואו מיר זענען זיך געזעסען גאנץ ברייטלעך, בעקוועם, אין דער ראַרעם, ס׳ גאנצע קאמפאניע און געשמועסט פון פערשיידענע זאכען, ענינים און געגענשטענדען. אקעגען מיר איז געזעסען א פאסאזשיר, א געבילדעטער, א בעלזענער, א פראכטפולער מענש, ווי עס האָט זיך ארויסבעוויזען נאכדעם — א כריסט, א זעלטענער אידענפרייַנד. איהר ווייסט, אז איך האָב פיינט א מה־יפית־אידען ערגער ווי א משומד, און ווער נישט נתפּעל פון א כריסט, וואָס זאָגט אויף אונז א גוט ווארט. נאָר צו דעם פּארשוין האָב איך נעהאט א פערזענליכע סימפּאטיע דורך א פערבאָרגענער צוציהונגסקראפט, וואָס לינגט א ביסעל טיפער פון אונזער פערשטאנד. וואָס זאָל איך אייך זאָגען? איך האָב זיך געפיהלט מיט איהם אזוי גוט, איך וואָלט זאָגען: הייטיש, אז עס וואָלט ווירקליך מיר ניט נמאס ווערען פאָהרען מיט איהם נאָך דריי טעג. עס האָט זיך מיר געוואָלט מיט עפּעס וואָס־ניט־איז נוצליך זיין איהם, טהון עפּעס א געפעליגקייט, אין שטעלט אייך פאָר, אז די גוטע נעלעגנהייט איז מיר געקומען צו דער האנד גאנץ אליין, פון זיך. וואָס איז די מעשה? אזוי ווי ער פאָהרט דעם ערשטען מאָל אין מיין שטאָדט, אין ארעם, וואָלט ער וועלען עפּעס א וועכטע סטאנציע, איין אנשטענדיגעם האָטעל, און אזוי ווי איך בין איין עסער תושב פון א סך יאָהרען, אפשר איז מענליך, איך זאָל איהם רעקאָמענדירען נאָך מיין פערשטאנד דאָס שענסטע און דאָס בעסטע האָטעל אין ארעם?

— א האָטעל? אך!...

מיט בוידע הענד האָב איך מיך אנגעהאפּט אינ׳ם דאָזיגען צופאָל און האָב געגומען איהם אויסמאָהלען מיט די שענסטע פארבען א בעוואוסטעם האָטעל, לויט מיין מיינונג, דאָס גרעסטע

און דאָס שענסטע האָטע‌ל, וואָס אין דער שטאָדט. ערשטענס, די פּאַנאָראַמע. דאָס הויז איז אויפגעשטע‌לט געוואָרען אזוי קונ־ציג, אז אַ‌לע פענסטער קוקען־אַרויס אויפ'ן ים. היינט די בריי־טע, הויכע, לי‌כטיגע חדרים, דער פּרעכטיגער ווינטערגאָרטען, די אָראַנ־זשעריען, דאָס לעזע־צימער, די בעריענונג, איך מיין די „מענשען". היינט דער רעסטאָראַן, די מוזיק — קורץ, איך האָב מיך אזוי בעגייסטערט, גלייך ווי איך וואָלט געמאָהלט א גן־ערן, ניט קיין האָטע‌ל.

א לי‌כטיגע, וואַרעמע, פרייליכע סטאַנציע אין א פרעמדער שטאָדט, בשעת אין דרויסען איז אזוי אָנגעחמורעט, איז צוהן מאָל אזוי אָנגעלעגט, ווי אין איין אַנדער צייט. מיין פּאַרשוין האָט מיך אויסגעהערט מיט לויכטענדיגע דאַנקבאַרע אויגען און מיט א שיינענדיג גליקליך פּנים. איך האָב בעמערקט, ווי ער האָט אַרויסגענומען פון דער טאַש א נאָטיץ־ביכל, אָפּגעשפּי‌לעט פונ'ם זיינער א גאָלדען שטיפטע‌ל, און האָט געווארט ביז איך וועל ענדיגען, אום ער זאָל קאָנען פערשרייבען דעם נאָמען פונ'ם האָטע‌ל. איך בין אָבער נאָך אַלץ געווען בעגייסטערט פון מיין בעשרייבונג און האָב ניט אויפגעהערט אויסצורעכענען די מעלות פונ'ם מערקווירדיגען האָטע‌ל. איך האָב גאָר ניט בעמערקט, אז מיר זענען שוין אָט־אָט אין אדעס. נאָר אז דער עולם האָט נע־נומען אויפהויבען זיך פון די ערטער און קוקען ארויף צו די פּעק־לעך, האָט מיין פּאַרשוין פאַרזיכטיג, מיט זעהר א פריינדלי‌ך שמייכעל‌ע, זיך געוועגדט צו מיר און האָט מיך זעהר העפלי‌ך א פּרעג געטהאָן, ווי אזוי איז דער נאָמען פונ'ם האָטע‌ל?

— אך! יא, דער נאָמען? אָט באַלד וועל איך אייך זאָגען!...

און איך האָב מיך אויף א ווייל‌ע פערטראַכט — נאָט מיינער! ווי אזוי איז דער נאָמען? אָט ערשט האָב איך געוואוסט... בלאָטע! ניטא קיין נאָמען! אוועקגעפלויגען!... אומזיסט האָב איך מיר גאָריבען דעם שטערן, געזוכט אין אַלע קעשענעס —

נישטאָ קיין נאָמען! אפשר מיינט איהר, אַ שווערער נאָמען, אַ פערפּלאָנטערטער, וואָס איז ניט נרינג צו געדענקען? אָט וועט איהר הערען! קיין מעהר נרינגערער נאָמען קאָן שוין נאָר ניט זיין אין דער וועלט! נאָך מעהר, דאָס איז אזא נאָמען, וואָס מע קאָן איהם ניט פערגעסען, מע זאָל אפילו וועלען! איהר וועט הערען, וועט איהר אליין זאָגען! קורץ, איך האָב געמיינט, אז איך וועל מיר נאָר אַ מעשה אָנטהון! דער נאָמען איז מיר נע־לענען, ווי מע זאָנט, אויף דער צונג: אָט־אָט! נאָר ארויסרעדען איהם — בשום אופן ניט, חאָטש שריי חי וקיים! חאָטש לעג זיך און שטאַרב! איך וועל אייך מעהר ניט דערצעהלען. מיין פּאַרשוין האָט, אפּנים, נעזוהן מיין טרויעריגע לאָגע. ער האָט נעוואָלט מיר אויסהעלפען ווי וויט מעגליך, ארויסציהען מיך פון דער בלאָטע, וואוהין איך בין מיט מיין אייגענעם וויללען פער־קראָכען. ער האָט דערצו אָנגעוואנדט אלע קרעפטען. ער האָט מיר נענומען אונטערזאָגען, אויסרעכענען אלע נעמען פון דער נאָנצער וועלט. דאָ איז נעווען: „נראָנדהאָטעל", „בעלוויו", „טערמינוס", „מעטראָפּאָל", „נאַציאָנאל", „אינטערנאַציאָנאל", „בריסטאָל", „פּאריז", „מאַדריד", „סאַנקט פּעטערסבורג", „שיקא־נאָ", „סאַנרעמאָ", „לאָנדאָן", „האַמבורג", „קאָנסטאַנטינא־פּאָל" — ניין, ניין און ניין! קורץ, מיין פּאַרשוין האָט נעזוהן, אז נעמען פון שטעדט נעהען ניט, האָט ער זיך אַ ווארף נעטהאָן אויף נעמען פון לענדער: אפשר „פראַנציע"? „מאַנטענעגראָ"? „אַנגלעטער"? „ראָססיא"? „עסטרייך־אונגארן"? „בעלגיע"? „האָלאַנד"? „בראַזיליע"? „ארגענטינא"? — וואו? עס הויבט זיך נאָר ניט אָן! אפשר „האָטעל פּאָסט"? „האָטעל ראָיאל"? „האָטעל אייראָפּא"? „האָטעל לאָוור"? „האָטעל דאָמאַרא"? „האָטעל אימפּעריאל"? — קורץ, איך האָב געזהן, ווי מיין פּאַרשוין האָט בעהאלטען דאָס נאָטיץ־ביכעל, צוגעשפּילעט צוריק צום זייגער דאָס גילדענע שטיפטעל, זיך נאָנץ העפליך מיט מיר אָפּגעזעגענט, נעדאנקט, נעבעטען, איך זאָל מיך ניט בעמיהען,

ער וועט שוין ווי־ס'ניט־איז אליין זעהען, מע זאל איהם פיהרען אינ'ם בעסטען האָטעל... און איך? א גרוב, וועז עם עפענט זיך מיר, וואָלט איך אריין א לעבעדיגער! אזא שאנדע! אזא סקאנדאל! אויספאטשען זיך! שמיץ בין איך דאָך וועטה נעווען!... און איך האָב גענומען זיך אליין זאָגען מוסר: אלטער נאר וואָס דו ביזט! דו אליין זאָגסט אלע טאָג איין איבערגעדרעהטען מדרש: מוטב שאהיה רשע כל ימי, בעסער לאָם איך זיין א רשע אלע מיינע יאָהרען, ואל אהיה שוטה אפילו שעה אחת, אבי ניט זיין קיין נאר איין שעה אפילו, — ואלסט דו אפטהון אזא דומהייט? וועד האָט דיך געבעטען, זאלסט זיך פארשטעלען פאר א בעל־טובה? וועד האָט דיך געבעטען, זאלסט רעקאמענדירען איין אומבעקאנטען מענשען א האָטעל אין אדעס? ווי קומט צו דיר האָטעלען? און ווי אזוי פערגעסט מען דאָס א זאך, וואָס מע וויסט, וואָס מע זעהט דאָס אלע טאָג, וואָס מע קלערט פון דעם אלע מינוט ???...

קורץ, איך וועל אייך מעהר ניט דערצעהלען. איך בין געקומען אהיים א צעקאָכטער, ארומגענאנגען איבער'ן שטוב און געריבען זיך דעם שטערן, טאָמער וועל איך מיך דאָ חאָטש דערמאנען דעם נאָמען פונ'ם האָטעל? — נישטאָ קיין נאָמען!

— ווייסט דו ניט, — זאָג איך צו מיין ווייב — ווי אזוי הייסט דאָס האָטעל?

— וואָסער האָטעל?

— הערסט! איך זאל איהר זאָגען וואָסער האָטעל! איך פרעג דאָך ביי דיר!

— זאָג מיר דעם נאָמען — מאכט זי צו מיר.

נו? נעהט רעדט מיט א אידינע! בקצור, מע דארף אליין זיך מטריח זיין זיך דורכגעהן גלייך אהין צום האָטעל! נאָר, ווי געווהנליך, אז א מענש קומט פון וועג, געפינען זיך אכצעהן־

הונדערט געשעפטען, בריעף, עסקים — מע דאַרף דאָס אַלץ ער־
לעדיגען. און איך ווער נאָך מעהר אויפגערעגט, נערוועז, אין
כעס אויף זיך און אויף דער גאַנצער וועלט, לאָז אויס דאָס הארץ
צו די אומשולדיגע. און אָט אזוי האָט מען מיר פערדרעהט דעם
קאָפּ. עס איז געווארען נאכט, מע האָט שוין לאַנג אָפּגענעסען,
מע דאַרף זיך שוין לעגען שלאָפען — און מיך מוטשעט נאָך אַלץ
דער נאָמען פונ׳ם האָטעל. האָט איהר געהערט א מעשה?... קורץ,
איך וועל אייך מעהר ניט דערצעהלען. עס איז נעבליבען, אז
מאָרגען כאור נעה איך צום האָטעל נאָר אָהן א שום תירוץ! עס
נעמט מיך אָבער ניט קיין שלאָף! איך וואָלט שוין וועלען דער־
לעבען טאָג, וועל איך מיך אָנטהון און וועל פריהער פאר אַלע
היומס צוגעהן צום האָטעל און א קוק טהון אויפ׳ן שילד, וואָס
פאר א נאָמען עס טראָגט. פלוצים טהוט דאָס מיך א טראָג־אויף
פונ׳ם בעט און איך טהו מיך אָן.

— נאָט איז מיט דיר! — זאָגט צו מיר מיין ווייב, איין
איבערנעשראָקענע נעבאַך אויף טוידט. — וואוהין איז?

— איך וועל דאָס ניט אויסהאַלטען! — זאָג איך. — איך
מוז געהן באַלד א קוק טהון!

— וואוהין א קוק טהון?

— נעם א לאָנטערן — זאָג איך צו מיין ווייב — און קום
מיט מיר!

— וואוהין?

— פרעג מיך נישט, קום!

מילא, די לאָגע פון מיין ווייב נעבאַך פערשפּאָר איך אייך
צו בעשרייבען. איהר דארפט אַליין פערשטעהן די לאָגע פון א
ווייב, וואָס איהר מאַן איז אַוועקגעפאָהרען פון דער היים, דאכט
זיך, נעזונד און שטאַרק — און קומט צו פאָהרען אהיים א ברוגז׳ער,
רעדט ניט, שפּאַנט־ארום איבער דער שטוב און רייבט זיך דעם
שטערן, ווי א פערריקטער, און פלוצים חאפט ער זיך אויף ביינאכט

פון בעט, הייסט אנצינדען א לאנטערן און זאגט: „קום!"... נאר וואס טהוט ניט א ווייב נעבאך צוליעב איהר מאן? מע זאגט איהר „קום" — נעהט זי! קורץ, וואס טוינ אייך, איך נעה, מיין ווייב נעהט מיר נאך. איך טיאפקע אין דער בלאטע, מיין ווייב טיאפקעט מיר נאך. נאט האט נעהאלפען, מיר זענען נעקומען. נעקומען צום האטעל, אויפנעהויבען די לאנטערן, איך נעב א קוק אויפ'ן שילד — אנו, טרעפט, וואס פאר א נאמען? אז איהר וועט זיין מיט אכצעהן קעפ, וועט איהר אויך ניט טרעפען! דאס האטעל הייסט מיט'ן נאמען: „אדעס א"!!!...

ג.

דער פאעט און זיין כלה

— נו? אצינד דערצעהלט איהר; איהר האט, זאגט איהר, צו דערצעהלען א שענערע מעשה.

אזוי האט זיך געוועגדט דער זיידע רב מענדעלי צו מיין קאלענע מיט'ן הייסען טעמפעראמענט, וועלכער האט נענומען פערענטפערען זיך, אז, ערשטענס, האט ער ניט געזאגט, אז ער ווייסט א „שענערע" מעשה. דאס האט נאר נעזאגט דער פאעט. און אויב ער האט דאס יא נעזאגט, האט ער ניט דאס נעמיינט. א סימן, זאל דערצעהלען דער פאעט פריהער זיין מעשה, נאכדעם שוין וועט ער דערצעהלען זיין מעשה.

און עס איז נעבליבען, אז דער פאעט זאל דערצעהלען פריהער זיין מעשה. און דער יונגער פאעט האט זיך אויסנעהוסט און האט אנגענעהויבען צו דערצעהלען זיין נעשיכטע כהאי לישנא:

— נעווים איז יעדער פון אייך נעווען א מאל א חתן און נעהאט א כלה. איהר זענט עלטער פון מיר, האט איהר דאס אפשר שוין לאנג פערנעסען. איך נעדענק עס נאך, אזוי ווי נעכטען איז דאס נעווען. אך! וואס פאר א ליכטיג שטיקעל צייט!

מיר איז גוט, ווי די וועלט! מיך האָט נעטראָפֿען א גליק! איך בין א חתן, איך נעם א כלה, א שען מיידעל, מיט זעכסהונדערט קאַרבען נדן, מיט צוויי יאָהר קעסט, מיט א גאַלדענעם זייגער אין דער טאַש, און בין אין א גרויסער שטאָדט, אין זשיטאָמיר, און אין דרויסען איז ל"ג־בעומר'דיג, די זון צענסט זיך אין בריליאַנ־טען, דער לויטערער הימעל שפּיגעלט זיך, די פּויגעלעך זינגען, אופֿן האַרצען איז יום־טוב'דיג, עס ווילט זיך אַרומנעמען די גאַנצע וועלט, זיך צעקושען מיט אַלע מענשען אויף דער ערד! איך קאָן מיר נאָר ניט פֿאָרשטעלען, אויב עס איז פֿאַרהאַן ביי מיר אויף דער וועלט איין מענש, וואָס זאָל מיר ניט זיין „היימיש", ווי דער זיידע זאָגט, וואָס זאָל מיר ניט זיין בעפֿריינדעט, אייג־געבאָקען אין האַרצען! דאָס וואָרט „פֿרעמד" עקזיסטירט מעהר נישט! וואָס הייסט דאָס, מענשען זאָלען נאָר זיין פֿרעמד? אַלע, וואָס מע האָט ליעב, איז ניט פֿרעמד, און איך האָב ליעב אַלעמען! איך האָב ליעב זימעל דעם שניידער, וואָס לויפט מיט דער אַרבייט, חיים־הערש דעם בעל־עגלה, וואָס עס שמעקט פון איהם סמאָלע, לייזער־בער דעם וואַסערפֿיהרער מיט די אָנגעשוואָ־לענע פֿאָפּעצים און מיט'ן אָפּגעשיילטען פּנים, און אפֿילו אַוואַן דעם גוי, וואָס אז ער שכור'ט זיך אָן, שוועדט ער זיך, אז ער וועט אויסקוילען אַלע אידען, וואָלט איך אַרומגעחאַפּט קושען זיין חנ'עוודינג שאַרשאַווע שטעכעדיגע מאַרדע. הייַנט לערענט אייך אַפּ א קל וחומר: מה־דאָך אַוואַן, וואָס אָט שכור'ט ער זיך אָן און מאַכט א תל פון אַלע אידען, גלוסט זיך מיר אַרומנעמען איהם מיט ביידע הענד, הייַנט לא־כל־שכן א חבר, וואָס איך בין מיט איהם אינאַייניעם אויסגעוואַכסען, אינאַייניעם אַוועק קיין וואַלאָשין אין דער ישיבה, אינאַייניעם געהונגערט, אינאַייניעם אויסגעריסען געוואָרען!... קורצע וועדטער, איך האָב מיך בענעמט מיט מיין חבר דעם ערשטען טאָג, וואָס איך האָב געמאַכט א שפּאַציער מיט מיין כלה איבער דער שטאָדט, און איהר פּערשטעהט שוין אַליין, אז איך האָב געוואָלט, אז מיין כלה זאָל וויסען, וועד מיין חבר איז,

און מיין חבר זאָל וויסען, וועט מיין כּלה איז, און זיי זאָלען זיך בעקענען, און זיי זאָלען זיך ליעב קריגען איינם דאָס אנדערע, אזוי ווי איך האָב ליעב זיי און זיי מיך און מיר אלע די גאנצע וועלט! און איך בין געפאָלען מיין חבר אויפ'ן האלז און האָב מיך צעקושט מיט איהם, און אין איין וועגם מיט מיין כּלה, און האָב זיי פאָרגעשטעלט איינם דאָס אנדערע: „דאָס איז מאָדעמואזעל... פרייליין... ע־ע־ע... מיין כּלה... זי הייסט... יאָ! און דאָס איז הערר... מאָסיע... ע־ע־ע... דאָס איז מיין בעסטער טייערסטער חבר... זיין נאָמען איז... איך האָב דיר, דאָכט זיך, דערצעהלט פון איהם, נשמה מיינע? מע רופט איהם... ער וועט דיר שוין אליין זאָגען, ווי אזוי מע רופט איהם... ווי אזוי רופט מען דיך? דו ווייסט דאָך, ווי אזוי מע רופט דיך! וואָס שווייגסט דו?!...

איהר פערשטעהט דאָך שוין מסתמא, פאָר וואָס מיין חבר האָט געשווויגען? ער האָט נעווים געהערעכענט, אז פאָר גרויס גליק בין איך אראָפ פון זינען... נאָר וואָס מיין כּלה האָט זיך בשעת מעשה געטראָכט — דאָס ווייס איך ניט עד היום הזה. מיר זענען שוין, ברוך השם, מאן און ווייב עטליכע יאָהר און מיר רעדען נישט דערפון עד היום הזה. עס איז אונז ביידען נישט אנגענעהם דערפון צו רעדען. ס'איז דאָ זאכען, וואָס מע וויל זיי פערגעסען, אויסמעקען פון'ם זכרון, נאָר עס איז אונמעגליך! דאָס, וואָס מע דאַרף געדענקען, פערגעסט מען, און דאָס, וואָס מע וויל פערגעסען, געדענקט זיך... דאָס איז, הייסט עס, דער היוצא לנו מזה, די מאָראָל פון דער געשיכטע. איך האָב געענדיגט. אציינד זאָלען אנדערע דערצעהלען.

אזוי האָט אויסגעלאָזט דער יונגער פאָעט, און מיין קאָלעגע מיט'ן הייסען טעמפעראָמענט האָט אנגעהויבען צו דערצעהלען זיין נעשיכטע מיט א קלּה, ווי זיין שטייגער איז אלע מאָל, וועט ער רעדט פון דעם, וואָס ער האָט ניט ליעב.

ד.

ווי אַזוי רופט מען מיך?

— אז עס האָבען זיך אָנגעהויבען ביי אונז אין אַרעם די בהלות מיט'ן שיף פּאָטיאָמקין, מיט די באָמבעס, וואָס זענען געפֿלויגען איבער אונזערע קעפּ, און מיט די שרפות און הריגות, האָב איך געזאָגט: איינגעזונקען זאָל דאָס ווערען היינטיגען טאָג, איך וויל ניט זיין דערביי! איך וועל מיר בעסער פּאָהרען אין עק וועלט, חאפּט דאָס דער רוח! און איך האָב מיך נענומען גרייטען אין וועג אריין. נאָר עס איז גרינג צו זאָגען: פּאָהרען! אזוי גיך לאָזט אייך אַרויס קוואס פון דער פּאס? מע דאַרף א פּאס!... איך בין ניט שולדיג, וואָס עס גראָמט זיך ביי מיר קוואס מיט פּאס און מיט פּאס און מיט נאס און מיט משוגעת... יאָ, איז וואו האָלט איך? דאַרף מען אָנהויבען ארבייטען מכח א פּאס, האָבען צו טהון מיט אַלערליי פּארשוינען, ימח שמם וזכרם, און בעקענען זיך מיט די שרייבערלער, עס זאָל אויף זיי קומען א חלירע היינטיגען טאָג!...

— איהר זענט שוין אבאָלד פּארטיג מיט דער גאנצער תוכחה. אפשר וואָלט געווען א סברה, איהר זאָלט אויפהערען שעלטען און בעסער דערצעהלען טאקי די מעשה אליין?

אזוי האָט זיך אָנגערופען דער זיידע, און מיין קאָלעגא מיט'ן הייסען מעמפּיראָמענט האָט געזומען פּארטזעצען זיין ערצעהלונג:

— איך שעלט דען וועמען? חאפּט עס דער רוח! איך זאָג עס גלאָט אזוי, זאָל עס אייך געהן כּה־הקלע! הכלל, האָב איך נענומען אויסארבייטען מיר א פּאס. און וואָס עס הייסט ביי אונז אויסארבייטען א פּאס — דאָס דאַרף איך אייך, דאכט מיר, ניט דערצעהלען? אויסארבייטען א פּאס הייסט: בעקענען זיך מיט אַלע מאָרדעס פון אַלע פּאראזיטען און טיילען געלט, ווי, להבדיל, ביי אידען ערב יום־כּפּור ביי דער שוהל. יעדער מאָר־

דע — א קאַרב! בקצור, איך האָב מיך אָנגעקוקט מיט גענוג מאַרדעם, ביז איך בין געקומען צו יעהאָ בלאַהאָמאַרדיע דעם אָדון אַליין... דורכגעגאַנגען אַלע שבעה מדורי גיהנום, בין איך אַרײַנ־געקומען צום אָדון אין קאַבינעט אַריין און געטראַפען איהם ביי דער רעכטער ארבייט — סקריפּען מיט דער פּען. און דאָס ווייסט איהר דאָך, אז א טשינאָווניק סקריפּעט מיט דער פּען, איז ער דעמאָלט — חיות ניט זיכער! די נאַנצע וועלט מעג אונטערגעהן, מוז מען שטעהן און אָפּוואַרטען, ביז ער וועט אויפהערען צו סקריפּען. איך בין אָבער זעהר קיין בעלן ניט צו שטעהן ביי דער טהיר און וואַרטען ביז יעהאָ בלאַהאָמאַרדיע וועט אמאָל אויפהערען סקריפּען. האָב איך מיך מיישב נעווען און האָב מיר נענעבען א הוסט אזוי פון דער גרינג, געשיקט א שטאָפּעט, הייסט עס, אז עס איז געקומען א מענש...

מיין אָדון אָבער הערט ניט אויף צו סקריפּען. בין איך מיך מיישב און נעב א העכערען הוסט. הויבט ער אויף דעם קאָפּ, שטעלט ארויף אויף מיר א פּאָר אָנגענאָסענע אויגען און עפענט־אויף א געמבע:

— טשטאָ נאדא? (וואָס דאַרפסט דו?)

וועד איך דאָך מסתמא שוין אָנגעצונדען, ווי א שוועבעלע. וואָס איז דאָס פּאַר א „טשטאָ נאדא"? און וואָס דאַרף מען עפענען אזא מויל? איך, אז איך וועד אין כעס, פערגעס איך באַלד אויף וואָס פּאַר א וועלט איך בין; עס וועדט מיר פינסטער אין די אויגען, עס הויבט מיר אָן צו קיצלען אָט־אַ־דאָ אין נאָז. וואָס עס קומט מיר אין מויל אַריין דאָס זאָג איך, און עס גלוסט זיך מיר צעברעכען וואָס איך זעה, צערייסען, מאכען א תל! איך נעדענק א מעשה, איך בין נעווען א קינד נאָך, א יתום בין איך נעווען, און האָב פּייכט נעהאַט דאָס וואַרט „יתום" אזוי ווי חזיר, און חאָב נישט נעקאָנט לייִדען, אז מע האָט מיר ארויסבעוויזען, אז מע האָט רחמנות אויף א יתום. רחמנות אז מע בעווייזט ארוים פּאַר דער נאַנצער וועלט —

עסעלט דאָס, שלאָגט צו דער גאַל, פּאַסקודסטווע! בקיצור, איך בין נעווען א יתום און מע האָט אויף מיר געהאַט רחמנות, און מעהר פון אַלע האָט אויף מיר רחמנות געהאַט אונזער שכנה, יהושע'כע האָט מען זי נערופען. איז זיך מיישב איינמאַל אָט די יהושע'כע און האָט רחמנות אויפֿ'ן יתום און נעמט איהם אָן, איך בעט אייך איבער אייער כבוד, א פּאָר הויזען. מילא, איך זאָל אייך דערצעהלען די נרויסקייט, די שענקייט און די רייכקייט פון די הויזען — איז ניט שייך. איין מאָל אין הונדערט יאָהר ניט זיך איין אזא פּאָר הויזען. איך וויים ניט, אויב מע קריגט זיי היינט פאָר דריי רובל א טוץ! מילא, בין איך אייך נישט אויסען. איהר האָט נאָר בעראַרפט אָנקוקען, ווי די יהושע'כע האָט צונויפֿגערופען אַלע שכנות מיט אַלע יענטע־מירעלס פון דער נאָס, צענומען די הויזען, בעוויזען די הויזען פאָר דער נאַנצער וועלט, אַלע זאַלען זעהען, וואָס פאָר הויזען אָט די יהושע'כע האָט אָנגענומען דעם יתום. און די נאַנצע וועלט האָט זיך געשפּיענעלט אין די הויזען, בעטראַכט זיי ווי איין אבן־טוב, געשאַצט און מקנא געווען ניט אזוי דעם יתום אויף די בעריהמטע הויזען, ווי יהושע'כען אויף דער מצוה... איך בין געשטאַנען פון דער ווייטען א צעקאַכ־טער, טרערען האָבען זיך מיר געשטעלט, ניט אין די אויגען, נאָר אָט א־דא־א, אין גאַרגל. יהושע'כע האָט מסתמא גערעכענט, אז איך בין אויפֿ'ן זיעבעטען הימעל פון דער מתנה, נאָר איך שעם זיך, האָט זי זיך אָנגערופען צו מיר זים אזוי ווי צוקער:

— קום אהער, יתום, שעם זיך ניט, מעסט נאָר אָן אויף א מינוט די הויזען, וואָס איך האָב דיר אויפֿגענעהט.

מעהר האָט מען נישט בעראַרפט. איך בין צוגעלאָפען, גע־חאַפט די הויזען, אַריינגעפאָהרען אין זיי פריהער מיט די נעגל, נאָכדעם מיט די צייהן, דאָס איבעריגע מיט די פיס — קורץ, עס איז אין עטליכע מינוט פון די הויזען געבליבען נאָר א זכר, אז עס איז אמאל געווען א פּאָר הויזען אויף דער וועלט, און נישט מעהר... בקיצור, וואו־זשע האָלט איך? יא, ביי מיין אָדון בפקדך, ווי ער

האָט מיך אָפּגענאָסען מיט זיין נעשריי „טשטאָ נאָדא" אוּן ווי אזוי איך בין שוין געוואָרען אין כעס און האָב איהם שוין נעוואָלט אָפּשפּיעלען א וויוואָט, ווי עס נעהערט צו זיין. האָב איך מיך אָבער בערעכענט: וואָס וועט זיין דערפון? איך קאָן דאָך דער־ווייל בלייבען אָהן א פּאָס! האָב איך מיך איצטיגס מאָל אַיינגע־האַלטען אוּן נעה־צו צום טיש אוּן דערלאַנג איהם די פּאָפּיערען אָהן וועדטער. מיין אָדון האָט נענעבען א קוק־אַריין אין די פּא־פּיערען אוּן א פּרעג ביי מיר: „ווי אזוי רופט מען דיך?" שווייג איך. דער־ַעהן, אז איך שווייג, האָט ער דאָס קול נעהעכערט אויף א פּאָר טענער אוּן האָט מיך א פּרעג געטהאָן נאָך א מאָל: „ווי אזוי רופט מען דיך? ווי אזוי איז דיין נאָמען?!"... מיין נאָמען??? ווי איהר זעהט מיך לעבען, הערט איהר, פּונקט אין דער מינוט האָב איך פערגעסען, אז חוץ מיין פּסעוודאָנים האָב איך מיין אייגענעם נאָמען. אָבער ווי אזוי, מיינט איהר, פערגעסען? טאָקי פערגעסען! לחלוטין פערגעסען! אַלע נעמען פון דער גאַנצער וועלט האָב איך געהאַנקט; אַלע נעמען פון מיינע קרובים, פריינד אוּן בעקאַנטע זענען מיר נעשטאַנען פּאַר מיינע אויגען, נאָר איין נאָמען, מיין אייגענער נאָמען, איז אַוועק וואו דער לעצטער שבת־קודש נעהט אַוועק, פערשוואונדען נעוואָרען! הערט א מעשה! „רבונו של עולם! ווי אזוי היים איך? ווי אזוי רופט מען מיך? נו???"... פערגעסען, חאָטש האָקט מיר אָפּ דעם קאָפּ! וואָס טהוט מען דאָ? דער אָדון קוקט אויף מיר מיט אויגען, ווי אויף א רעכטען שאַלטיק. „אָט־אָט — טראַכט איך מיר — מאַכט ער מיר א דריי־נאָרענדיגען מי־שברך מיט א בנימטריא, טהוט א קלונג אוּן עס קומען־אַריין צוויי מלאכי־חבלה אוּן מע חאַפּט מיך אויף, ווי דער רוח דעם מלמד, אוּן מע פיהרט מיך אָפּ מיט כבוד נלייך אין חאַ־לאַדנע אַריין! איך האָב עס פיינט, ווייל דעם טעם פון דעם האָב איך שוין פערזוכט. נעגוג! מעהר ווייל איך ניט.

איז דאָך אָבער דאָ א נרויסער גאָט, וואָס פיהרט־אוים דעם נערעכטען, גיט ער מיר איין א שכל, איך זאָל מיך האַלטען שטאַרק

אזוי ווי אייזען. און די לייט, אז מע האלט זיך מיט זיי שיינעצע־ווֿאסע און מע הויבט אויף דאס קול נאר אויף איין טאן העכער, אזוי ווערען זיי אייך באלד ווייך, חאטש לעג זיי צו צו א מכה. כך הוה. אט וועט איהר הערען, וואס פאר א שמועס עס האט זיך צווישען אונז פערבונדען. איך גיב איהם אייך איבער אקוראט:

ער: ווי אזוי רופט מען דיך?

איך: וועמען? מיך?

ער: וועמען דען? מיך?

איך: אזוי ווי איך שטיה אין די פאפיערען.

ער: ווי אזוי שטעהסט דו אין די פאפיערען?

איך: לייענען קאנסט דו?

ער: וועד? איך?

איך: וועד דען? איך?

ער (שטארק אויף א קול): קאאאק! מיט מיר רעדסט דו אזוי? מיט מיר? דו ווייסט, מיט וועמען דו רעדסט?!

איך (אויך שטארק אויף א קול): און דו ווייסט, מיט וועמען דו רעדסט?

דערהערט פון מיר אזא הויכען טאן, צו וועלכען ער איז זינט ער לעבט נישט נעווֿאהנט געווארען צו האַרכען פון א אידען, האט ער גענעבען א קוק־אריין אין מיינע פאפיערען און האט איבער־נעלייענט אין דער הויך מיין נאמען — און מעהר האב איך ניט בעדארפט!

וואס ווייטער איז נעווען — איז שוין ניט אינטערעסאנט. איך בין, ברוך השם, ארויס בשלום און דאנק און לויב נאט אלע טאג און אלע שעה, וואס ער האט מיך אויסגעלייזט פונ׳ם דאזיגען גלות, הלואי איך זאל פון איהם שוין קיינמאל ניט וויסען!

— אָמן! — האָבען מיר זיך אָפּגערופען אַלע דריי, און דער זיידע האָט א וואונק געטהאָן צו מיר, אַז איצט איז מיין צייט צו דערצעהלען. און איך בין צוגעטראָטען צו מיין גענשיכטע „מיט די דריי שטערט".

ה.

אַ מעשה מיט דריי שטערט

— רבותי! דאָס איז נעווען מיט א פּאָר יאָהר פריהער פּאָר דער „קאָנסטיטוציע". איך בין דעמאָלט געווען אויף מיין רייזע איבער שטערט און שטערטלעך. איך האָב געמאכט א טורנע צו גונסטען פון פערשיעדענע חברות איבער גאנץ ליטא. איינמאָל אַרום חנוכה קומען מיר אָן עטליכע איינלאדונגען מיט א מאָל פון דריי שטערט: מאָהליוו, וויטעבסק און סמאָלענסק, וואָס געפינען זיך אין שכנות, אַלע דריי אויף איין לינית, און פון אַלע דריי שטערט פון פערשיעדענע חברות: פון „ריינע ציוניסטען", פון „פּועלי־ציוניסטען" און פון „בונדיסטען". זעלבסטפערשטענדליך, אז די אַלע חברות האָבען געלעבט צווישען זיך פרייגדליך, ווי א קאַץ מיט א מויז. די „ריינע ציוניסטען" האָבען חלילה קיין שלעכטס אויף זייערע חברים די „פּועלי־ציוניסטען" נישט געהאט. זיי האָבען נאָר געשריבען, אז זיי וויסען, אז די „פאַלשע ציוניסטען" קלויבען זיך אַראָפּברענגען מיך אין די אויבענדערמאָנטע דריי שטערט, בכדי אויסצונוצען מיך צו זייער ארבייט, וואָס האָט מיט ציוניזם גאָר נישט צו זאָגען. די „פּועלי־ציוניסטען" האָבען אויך נישט בענוצט זיך מיט שארפע ווערטער קעגען זייערע קאָלעגען, די „ריינע ציוניסטען". זיי האָבען נאָר בעדויערט, וואָס די רא־זינע פאַלשע משיחס, די שבתי־צבי'ניקעס, פיהרען אניטאָציע פּאָר אַיין אינסטיטוט, וועלכער איז שוין לאָנג טויט... דערפאָר האָבען די „בונדיסטען" אויסגענאָסען כל חמתם אויף ביידע ציוניסטישע

חברות, און פערזיכערט מיך, אז מיין קומען צו זיי איז א גאראנ־
טירטער דורכפאל... קורץ, מיט מיר איז געווען ניט פרייליך. וואס
טהוט מען דא? בין איך געפאלען אויף א המצאה, אויף א אידישע
פּשרה: „יחדיו" און „יחלוקו". דאס הייסט, איך האב זיי אפּ־
געענטפערט: „קינדערלעך, אזוי און אזוי. איך קום צו אייך צו
פאהרען נאר מיט א תנאי, איהר זאלט זיך פּראיניגען אלע דריי
חברות פאר אלע דריי שטעדט"... נאך א קורצער אונטערהאנדלונג
איז מיין פּראיעקט אנגענומען געוואָרען, און עס האבען אנגעהויבען
לויפען הין און צוריק בריוולעך מיט דעפּעשען וועגען מיין מאר־
שרוט, אין וועלכער שטאדט איך זאל זיין פריהער. דער דאזיגער
פונקט איז אונז אנגעקומען שווערער, ווי אלע אנדערע פונקטען.
אלע טאג האט מען געענדערט דעם פלאן: פריהער איז געווען ביי
אונז בעשטימט, אז איך פאהר קיין מאהליוו, פון מאהליוו קיין
וויטעבסק, פון וויטעבסק קיין סמאלענסק און פון סמאלענסק צוריק
איבער מאהליוו אהיים. נאכדעם איז געבליבען, איך זאל בעסער
פריהער פאהרען קיין סמאלענסק, און פון דארטען קיין מאהליוו,
און פון מאהליוו קיין וויטעבסק, און צוריק איבער מאהליוו אהיים.
נאכדעם איז דער פלאן אויך צעשלאגען געוואָרען, און עס איז
געבליבען, אז איך פאהר קודם קיין וויטעבסק, פון וויטעבסק קיין
מאהליוו, פון מאהליוו קיין סמאלענסק, פון סמאלענסק צוריק
איבער מאהליוו אהיים. האבען זיך חברה בעטראכט און האבען
בעסער אויסגעארבייט א נייעם פלאן, טאקי פון מיין טובה וועגען,
אז איך זאל קודם זיך ארפאפּען קיין סמאלענסק, פון סמאלענסק
קיין וויטעבסק איבער מאהליוו, און פון וויטעבסק צוריק קיין מאה־
ליוו, און פון מאהליוו באלד נאכ'ן אוועגד גלייך אהיים. טעג האב
איך געהאט דערויף: דעם 18טען, 19טען, 20טען. אלזא, נע־
דענקט־וישע דעם חשבון מיט קאפ: דעם 18טען — סמאלענסק,
דעם 19טען וויטעבסק, דעם 20טען — מאהליוו. ארויסגעפאהרען
בין איך דעם 17טען אויף דער נאכט, נעגעבען דריי דעפּעשען אין
אלע דריי שטעדט, אז איך קום צו דער בעשטימטער צייט, און דער

עולם האָט דאָרט צוגעגרייט אלסדינג, וואָס מע דארף, געדרוקט פלאקאטען, בילעטען, פראגראמעס און אזוי ווייטער. פאהרענדיג צו דער באהן, האָב איך אנגעהויבען נאך א מאל און נאך א מאל צעקייען און איבער'חזר'ען מיין מארשרוט, און מחמת זיי האָבען מיר פערדרעהט דעם קאָפּ מיט זייערע אלע מאל נייע פלאנען, האָב איך, נאנץ נאטירליך, פערלאָרען דעם חשבון, און עס האָט זיך מיר נעדאכט, אז איך דארף זיין דעם 18טען אין ווייטבסק, דעם 19טען אין סמאלענסק און דעם 20טען אין מאהליוו. כך הוה. איך האָב נענומען א בילעט און פאָהר מיר נאנץ רוהיג קיין וויטעבסק. איך קום צו פאָהרען קיין וויטעבסק אויפ'ן וואָקזאל, איך דרעה מיך ארום א האלבע שעה, א שעה, צוויי שעה, טאָמער וועל איך עמיצען דערוועהען פון די ציוניסטען אָדער פון די בונדיסטען? קיינער איז נישט ארויסגעקומען מיך אָפּנעמען, מקבל פנים זיין!

טאקי ציוניסטען און טאקי בונדיסטען, און פאָרט ניט אין אָרדנונג... און איך האָב מיר נענומען איין עקיפאזש און היים מיך פיהרען אין דעם גרעסטען האָטעל. געדונגען א נומער, זיך אייניגעוואשען, איבערגעטאָן נאנץ רוהיג, און טראכט מיר: „אז איהר זענט יא אזעלכע חברה־לייט, זענט איהר נישט קראנק מיך זוכען אין אלע האָטעלען. נישקשה, שלום־עליכם איז ניט קיין שפילקע, איהר וועט איהם אזוי לאנג זוכען, ביז איהר וועט איהם נעפינען"... ארָאפּגענאנגען אונטען אין רעסטאָראן עסען מיטאָג, איך מהו א קוק: צוויי גרויסע פלאקאטען:

„א גאסט ביי אונז אין שטאָדט! א גאסט!!!
שלום־עליכם דער גרעסטער אידישער הומאריסט!
דעם 19טען..."

— דעם 19טען? וואָס הייסט דעם 19טען?... — און איך רוף־צו דעם קעלנער, א בחורעץ א ליטוואק מיט רויטע הענד, מיט שוואַרצע פיסקעס און מיט א וויים טישטיכעל אונטער'ן אָרעם פונ'ם קויטיגען פראָק.

— זאָג מיר נאָר, מיין טייערער, וואָס האָבען מיר היינט?

דער בחורעץ דער קעלנער האָט אויסגעשנייצט די שווארצע אָן אינ׳ם ווייסען טישטיכעל און א זאָג נעטהאָן צו מיר:

— היינט? היינט האָבען מיר א בוראָקאָווע באָרשט מיט קרויט, זעהר א גוטען באָרשט, א זראָזע מיט פארפעלעך, און קאטשקע, אויב איהר ווילט...

— ניין, — זאָג איך — נישט דאָס מיין איך. איך מיין, וואָס פאר א טאָג האָבען מיר היינט?

דער בחורעץ האָט זיך אביסעל פערטראכט:

— וואָס פאר א טאָג מיר האָבען היינט? דיענסטאָג, דעם 18טען.

— ווי אזוי זשע, זאָג איך, הייסט די שטאָדט?

— וואָסער שטאָדט?

— אָט די שטאָדט, זאָג איך, אייער שטאָדט?

בלייבט ער שטעהן און קוקט מיך אָן און מאכט צו מיר:

— וואָס הייסט, ווי אזוי הייסט די שטאָדט? די שטאָדט הייסט וויטעבסק, הייסט די שטאָדט!

— דו ליינסט! — זאָג איך צו איהם. — עס האָט זיך דיר גע׳חלומ׳ט, מיין טייערער. אייער שטאָדט הייסט סמאָלענסק, ניט וויטעבסק!

— חי־חי־חי!... חי־חי־חי!...

דער גרעסטער אידישער הומאָריסט האָט, אפנים, אויסגעזעהען ביי׳ם בחור דעם קעלנער אין די אויגען פאר׳ן גרעסטען טפש אין דער וועלט, מחמת ער, דער בחור דער קעלנער, האָט זיך אפגענ־ קערעוועט אָן א זייט, בעהאלטען די שווארצע מאָרע אינ׳ם ווייסען סערוועטעל, איך זאָל ניט זעהען, ווי ער שטיקט זיך פאר געלעכ־ טער. און איך נעם מיך נאָך א מאל צו די פלאקאטען און ליינען. עס שטעהט מיט גרויסע אותיות:

„שלום־עליכם אין וויטעבסק!"...

אין וויטעבסק? רבונו־של־עולם! ווי קום איך קיין וויטעבסק, אז איך בין גאר היינט אין סמאלענסק? בקיצור, איך קאן מיר שוין קיין אָרט ניט געפינען. וואר מיר באַרשט? וואָס מיר קאטש־קע? מע דארף אוועקפאהרען פון דאנען, לויפען קיין סמאלענסק. נאר, אום איך זאל וויסען אקוראט, וואו איך האלט אין די יוצרות, וועל איך בעסער פריהער טעלעגראפירען אהיים צו מיין ווייב, זי זאל מיר באלד געבען צו וויסען דורך א טעלעגראמע, וואו דארף איך זיין דעם ערשטען אבענד?... אין די זאכען, וואס געהערען זיך אן מיט צייט און מיט מארשרוט, איז מיין ווייב א פראפעסאר. און בכדי ס'זאל ניט נעמען קיין סך צייט, קלאפ איך אוועק צו איהר א דעפעשע, דרינגענד, עטליכע קורצע ווערטער:

„דראטע פאסטרעסטאנטע, וואו בין איך היינט?"

אוועקגעשיקט די דעפעשע, האב איך מיך אביסעל בערוהיגט און האב זיך אומגעקהרט אויף דער סטאנציע צוריק צום בורא־קאווע באַרשט מיט דער זראזע און מיט דער קאטשקע, און האב זיך צוגעלענט א ביסעל דרימלען און בין, ווי דער שטייגער איז, אנשלאפען געווארען. אין שלאף פלאנטען זיך מיר חלומות: רויטע וויבער, שווארצע קעץ. איך האב א סימן: וויבאלד עס חלום'ען זיך מיר רויטע וויבער אדער שווארצע קעץ, איז א וויסטער סוף. כך הוה: איך חאפ זיך אויף — אוי־וועה, שפעט! מע דארף לויפען וואס גיכער, טאמער וועל איך נאך פערחאפען סמאלענסק! און איך לויף אוועק צו דער באהן און זעץ מיך אויף און פאהר קיין סמאלענסק, און זיצענדיג אין וואגאן, הויב איך מיך אן דער־פרענען ביי'ם קאנדוקטאר, וועז קום איך קיין סמאלענסק? בלייבט ער שטעהן, קוקט אויף די שפיץ שטיוועל און זאגט מיר אן א בשורה, אז אין סמאלענסק וועל איך זיין מארגען זעכס אוויינער אין דער פריה. וואר איך דאך מסתמא אויפגעמראגען:

— וואָס הייסט מאָרגען זעכס אין דער פריה? איך דאַרף דאָרט זיין ניט שפּעטער פון הייַנט זייגער זיעבען פאַרנאַכט!...

הערט ער מיך אויס, דער קאָנדוקטאָר, גאָנץ רוהיג און גיט מיר צו פערשטיין מיט'ן זייגער אין דער האַנד, אַז פון דאַנען קיין סמאָלענסק לויפט דער קוריער אויך ניט ווינציגער ווי צוועלף שעה נאָך מיט מינוטען, און איצט האָבען מיר שוין זייגער פיער מיט מינוטען, הייַנט ווי אַזוי קאָנען מיר זיין הייַנט אין סמאָלענסק?... קומט־אויס, אַז ער איז נערעכט. נאָר וואָס האָב איך דערפון? פערשפּיעלט סמאָלענסק! וואָס טהוט מען איצטער? פאָהרען צוריק קיין וויטעבסק? חאַפּט דאָס דער רוח! לאָם איך חאַטש ווייסען, וואו האָלט איך מיט מאָהלְיוו? דאָס ווייסט אָבער קיינער נישט אַזוי גוט, ווי מיין ווייב. דאָ דערמאָן איך מיך, אַז איך האָב נעבעטען מיין ווייב, זי זאָל מיר טעלעגראַפירען קיין וויטעבסק; איצט פאָהר איך קיין סמאָלענסק, — הייַנט ווי קומט די קאַץ איבער'ן וואַסער? נאָר א איד א למדן, ווי זאָגט איהר, ניט זיך איין עצה; נעם איך און שרייב אָן נאָך א דעפּעשע צו מיין ווייב און געב איבער מיין קאָנדוקטאָר אויף א סטאַנציע:

„טעלעגראַפיר סמאָלענסק וועג בין איך מאָהלְיוו".

אַצינד לאָמיר זיך אַרייַנלאָזען אויף א ווייַלע אין „הלכות לשון", פילאָלאָגיע, און נעמען איבערזעצען בוכשטעבלְיך מיינע בויידע דעפּעשען פון דער שפּראַך, אויף וועלכער זיי זענען געשריבען. דאָס הייסט פון רוסיש, אויף אונזער לשון, וועט אויסקומען, אַז, ערשטענס, פרעג איך מיך אָן ביי מיין ווייב: וואו בין איך („סראַטשי, נדיע יא סעוואַדניא?"), און, צווייטענס, היים איך, מע זאָל מיר טעלעגראַפירען קיין סמאָלענסק בשעת איך בין אין מאָהלְיוו („טעלעגראַפיראוי סמאָלענסק, קאָנדא יא מאָגיליאָוויץ?"). אַזעלכע צוויי דעפּעשען וועג איהר האָט, למשל, פון אייגעם, קאָנט איהר אַנדערש ניט דענקען, סיידען יענער איז נעריהרט. און דערצו דאַרפט איהר ניט פערגעסען, אַז סמאָלענסק איז אויך ניט קיין

הונד און האָט אויך ניט געשווויגען. חברה האָבען מיך, געוועהנליך, ערוואַרט דעם 18טען אויפֿ'ן וואָקזאַל פון זייגער איינם בייטאָג ביז צוועלף ביינאַכט. עס האָט זיך געטהאָן חושך! דער עולם האָט צעטראָגען דעם זאַל, געשריגען אויף די ציוניסטען, אז זיי האָבען גענאַכט א שווינדעל, אויסגעטראַכט א „שלום־עליכם", אויסגענאַרט דאָס ביסעל מינץ. וואָס טויג אייך, מע האָט געמוזט עפענען די קאַסע און אומקאַהרען דעם פובליקום דאָס געלד. נאָר האַלבע נאַכט האָבען די ציוניסטען מיט די בונדיסטען פאַר חארצ־וועהטיג זיך צונויפגעלעגט און אוועקגעקאָפט צו מיר אהיים א דעפעשע:

„וואָס איז מיט שלום־עליכם'ן?"

אצינד לאָמיר אוועקווארפען דעם בן־מלך און זיך נעמען צו דער בת־מלכה. מיין ווייב זאַל געזונד זיין, אז זי האָט בעקומען אָט די אלע דריי פרייליכע דעפעשען, האָט זי ניט געמאַכט קיין לאַנגע מחזקות, זיך אויפגעזעצט און איז אוועק גלייך קיין מאַהליוו.

אין פלוג, וועט אייך אויסקומען אפילו אביסעל ווילד: וואָס איז עפּים קיין מאַהליוו? נאָר אז איהר וועט מיך אויסהערען ביז'ן סוף, וועט איהר אליין זאָגען, אז זי איז א חכמה. ערשטענס, קען זי מיך שוין נישט דאָס ערשטע יאָהר. זי ווייסט, אז איך טעלע־גראפיר צו איהר פון ווייטעסק, אז זי זאַל טעלעגראפירען קיין סמאָלענסק, איז א סימן, אז איך בין אין מאַהליוו. זי געדענקט, פערשטעהט איהר מיך, א מעשה שהיה. איך בין אמאָל געווען אין וואַרשא און געפאַהרען אויף פסח אהיים קיין קיעוו. פלוצים קומט איהר אָן פון מיר א דעפעשע דעם ערשטען טאָג פסח, אז איך האַלט יום־טוב אין האַלענדרע, ניט ווייט פון וואַפניאַרקע. ווי קום איך קיין וואַפניאַרקע, אז וואַפניאַרקע ליגט נאָר אויפ'ן וועג צווישען זשמערינקע און אַרעם? א פאַלג מיך א נאַנג! זאָלט איהר ניט פרענען קיין קשיות. איך האָב עס ניט געטהאָן חלילה פאַר שלעכטיגקייט. מיין מיין איז געווען צו גוטען. איך

האָב מיך זעהר געאיילט, געוואָלט קומען אהיים וואָס פריהער, ג־ ביטען איין שנעלצוג אויפֿ'ן אנדערען אזוי לאנג, ביז איך האָב מיך אַרויפֿגעשלאָגען אויף אדעסער ליניע און געבליבען שטעקען אויף א סטאנציע האָלענדרע. נאָר גם זו לטובה. עס איז נאָך דאנקען גאָט, וואָס איך בין ניט פערפֿאָהרען קיין ריגא. דאָס נעמט זיך פון חאָפֿענישן. ניט אומזיסט זאָגט דאָס פֿאָלק א ווערטעל: פון אייליגיש קאָן קיין נוטס נישט ארויסקומען... דאָס האָט איהר אייך אלזאָ נומער איינס.

והשנית, איז מיין וויב געאנגען מיט א רעכענונג, אז לויט מיינע דעפֿעשען האָט דאָס אומגליק בעדאַרפט פֿאסירען ניט אין וויטעבסק און ניט אין סמאָלענסק, נאָר ערגיץ צווישען די דאָזיגע צווויי שטעדט. דעריבער האָט זי ניט געקאָנט אויסקלויבען קיין בעסערען מיטעלפֿונקט אלס די שטאָדט מאָהליוו. עס איז פאר איהר נישט געווען קיין שום ספק, אז אויפ'ן בעסטען פֿאל האָט דאָ נעמוזט פֿאָרקומען א צוזאמענשטויס פון צווויי לאָקאָמאָטיוון, איינער פון סמאָלענסק קיין וויטעבסק, דער אנדערער פון וויטעבסק קיין סמאָלענסק. פון אזא צוזאמענשטויס, האָט זי נערעכענט, האָבען אלע וואָגאָנעס געמוזט צעבראָכען ווערען אויף שפּענדלעך; נע'הרג'עטע אויף טוידט — נישט וויינציגער פון צווויי הונדערט; שווער פערוואונדעטע — עטליכע הונדערט, צווישען זיי — א סך נעריהרטע פונ'ם זינען, און צווישען די לעצטע — געווהנליך איך.

בכלל, דאַרפט איהר וויסען, האָט מיין וויב א טבע, אז מאָמער פאָהר איך אפֿ פון דער היים, אזוי הויבט זי אָן איבערקלערען אויף מיר די שרעקליכסטע צופֿאלען, וואָס קאָנען זיך נאָר טרעפֿען אויף דער וועלט. וואו ערגיץ א צרה, א שלאָק, איין אומגליק אויף דער באהן, איין איינגעפֿאלענע בריק, א דונערשלאג, איין ערד־ ציטערניש, א שרפה, א פלוצליכע עפּידעמיע, איין איבערפֿאל פון בעוואָפֿענטע גזלנים, א בים פון א שלאנג, וואָס טרעפֿט זיך איין מאָל אין פינף הונדערט יאָהר — אָט די אלע זאכען וואַרטען,

נאָך איהר מיינונג, אויף מיר און קוקען ארויס, וועו איך וועל דאר־פען פאָהרען. און אז איך קום אהיים נאָנץ, גלויבט זי ניט איהרע אויגען; זי קוקט אויף מיר ווי אויף א מוצלח, וואָס איז ארויס גליקליך, ממש פון טוידט לעבעדיג, און זי בענשט גומל.

איצטינס מאָל, אז זי האָט מיך דערזעהען געזונד און שטאַרק, האָט זי זיך צעווויינט ווי א קליין קינד. פרעג איך זי: „וואָס ווייגסט דו, נאָרעלע?" ענטפערט זי מיר: „ער פרעגט נאָך, וואָס איך וויין! עס איז איהם דאָס אנדערע „ראָוונע!"...

וואָס פאָר א „ראָוונע", פרעגט איהר? דאָס איז זיך אויך א מעשה פון מיינע נסיונות. אויב איהר האָט שטאַרק חשק, וועל איך אייך דערצעהלען, וואָס ס'האָט זיך געטראָפען מיט מיר אין ראָוונע. דאָס איז געווען פאָר עטליכע יאָהרען, בין איך געלעגען אין פעטערבורג וועגען א אידישער צייטונג, און איך האָב מיך געקלויבען פאָהרען אהיים איבער ווילנא. האָב איך אָפגערעדט מיט מיין פרוי, אז איך פאָהר ארויס אזא און אזא טאָג פון פעטער־בורג, און אויב איך דארף זיין אין ווילנא, וועל איך אָפשטעהן א טאָג אָדער צוויי אין ווילנא, און פון דארטען — אהיים, און אויב איך דארף ניט ווילנא — פאָהר איך גלייך פון פעטערבורג אהיים. כך הוה. עס איז אויסגעקומען אזוי, אז איך דארף מיך אין ווילנא ניט אָפשטעלען און אז איך פאָהר גלייך. דאָס, האָב איך גע־וואוסט, וועט ביי מיין ווייב זיין זעהר אָנגענעמט, האָב איך איהר געגעבען א דעפעש שוין פון וועג, ביינאכט; פערשלאָפען בין איך געווען, האָב איך די ווערטער „איך פאָהר גלייך" איבערזעצט אויף רוסיש א ביסעל נישט ריכטיג, דהיינו: אָנשטאָט „יעדו פריאמא", האָב איך געשריבען: „יעדו ראָוונא"... און מחמת איך האָב שוין א צייט ניט געזעהען זיך מיט די קינדער, האָב איך צוגעשטעלט נאָך צווי ווערטער: „ווסטרעטשיי דיעטמי", דאָס הייסט: זאָלסט מיך בעגעגענען מיט די קינדער. קורץ און גוט, איך קום צו כאָהרען אהיים פארנאכט, איך לויף ארום ווי א משוגע'נער איבער'ן

וואָקזאל — וואָר מיר ווייב? וואָם מיר קינדער? קיין נפש נישט! איך פאָהר־צו צו מיין שטוב — פּינסטער, ווי אויף א בית־הקברות! איך קלינג און קלינג, איך רייס דאָס גלעקעל, איך קלאָפּ אין טהיר — קוים מיט צרות, עס האָט זיך בעוויזען א קעכין, א פערשלאָפענע ווי א קאַץ, א שווארצע ליטווישקע. איך טהו זי א חאַפּ, די ליטווישקע:

— וואו איז די מאַדאָם? וואו זענען די קינדער?

— אַוואו די מאַדאָם? — ענטפערט מיר די ליטווישקע מיט א שמיר איבער דער נאָז. — די מאַדאָם איז ניסטאָ!

— וואָם הייסט זי איז ניסטאָ? — פרעג איך זי איבער אויף איהר שפּראַך.

— זיי זענען דאָך אַוועקגעפאָהרען!

— וואָם הייסט זיי זענען אַוועקגעפאָהרען? וואוהין זענען זיי אַוועקגעפאָהרען?

— איך וויים וואוהין? קיין ראַווענע.

— וואָם עפּים קיין ראַווענע?

— וואָם פרעגט איהר מיר? איהר האָט דאָך זיי אליין ערוים־נערופען קיין ראַווענע?

— איך האָב זיי נערופען קיין ראַווענע? איך?

— וואָר דען? איך? — אַזוי מאַכט צו מיר די קעכין די ליטווישקע, און עס דאַכט זיך מיר, אז זי לאַכט.

איהר פערשטעהט? מיר טריפט זיך בלוט — און זי לאַכט! איך שווער אייך בנאמנות, הערט איהר, עס איז א שאנדע צו זאָגען, קיין אנדערען וואָלט איך עס ניט דערצעהלען, אָסור אויב איך חאָב אויף מיין לעבען מיט א פינגער אמאָל אָנגעריהרט א מענשען!... נאָר די דאָזיגע פערשלאָפענע ליטווישקע מיט איהר נאריש נע־לעכטערל האָבען מיך אזוי אַרויסגעבראַכט פון די כלים, אז איך האָב מיך פערגעסען, וואו איך בין אין דער וועלט!... וואָם, מיינט

איהר, איז נעווען דער סוף? איך האָב געהאַט אויף זיך א משפט... דאָס ווארט „ראַוונע" האָט מיך נעקאָסט נעלד און איך האָב נאָך בעראַרפט בעטען מחילה ביי דער ליטוועטשקע...

הכלל, דערהערט אזא גוטע בשורה, אז מיין ווייב איז מיט די קינדער אין ראַוונע, חאָפּ איך דאָך מסתמא די פּיס אויף די פּליי־צעס און פּליה קיין ראַוונע. איך קום צו פּאָהרען קיין ראַוונע — ווער? וואָס? ניטאָ קיינעם! איך הויב מיך אָן דערפרעגען, צי איז ניט נעווען דאָ ערגיץ אזא און אזא פרוי מיט עטליכע קינ־דער? זאָגט מען מיר: נעווען און אוועקגעפּאָהרען. דאַרף מען פּאָהרען צוריק אהיים, הייסט עס? איך קום צו פּאָהרען אהיים, טרעף איך ביי מיר אין שטוב דעם דאָקטאָר. וואָס איז שוין? מיין פרוי איז קראַנק געוואָרען פּאַר צרות...

— נו, פרעג איך דיך, — אזוי זאָג איך צו איהר נאָכדעם, אז מיר ביידע האָבען זיך שוין אביסעל בערוהיגט — וואָס ביזט דו געפּלויגען מיט די קינדער קיין ראַוונע און וואָס האָסט דו, אייגענט־ליך, נעקלעפּט?

— זאָלסט מיך נאָר ניט פרעגען! — מאכט זי צו מיר. — איך, אז איך האָב דערהאַלטען דיין דעפּעש, איך זאָל פּאָהרען מיט די קינדער צו דיר קיין ראַוונע, בין איך שיער ניט משוגע געוואָרען. אַלערליי מחשבות זענען מיר דורכגעפּלויגען אין קאָפּ. איך האָב ניט אַנדערש נערעכענט, אז דו ביזט חלילה פערשלאָפּט געוואָרען אין מיט'ן וועג, ערגיץ ניט ווייט פון ראַוונע, אָדער אויף א טיפּוס, אָדער אויף שוואַרצע פּאָקען...

— פון וואַנען האָבען זיך געמומען שוואַרצע פּאָקען? — פרעג איך זי איינגעהאַלטען.

— איך האָב גראָדע דעם טאָג געלייענט — זאָגט זי — א בלאָט, אז עס געהען־ארום אצינד שוואַרצע פּאָקען אין... אינדיע.

דאָ קאָן איך מיך שוין מעהר ניט איינהאַלטען אין שפּרינג־אונטער אויפ'ן בענקעל.

— איך פערשטעה ניט! וואו איז אינדיע און וואו איז פּע־
טערבורג?!

קוקט זי אויף מיר, ווי א מאמע אויף א קינד, און מאכט צו
מיר:

— א קשיה אויף דיר!

. . . . . .
. . . . . .

נו, וויפיעל איז וועדמה אזא ווייב?

ו.

די היסטאריע פון דער „קליאטשע"

די זון האָט געהאלטען אין רעכטען בראָטען, אין רעכטען באקען, אננעגליהט די שטיינער פונ'ם בארג, ווי איין אייזענפּרעס, און געמאכט אונז אזוי צו שוויצען, אז מיר האָבען געמוזט ארָאפּ־ווארפען פון זיך די קאפּאָטעס, זיך ווישען דעם שוויים און געהן בארג־ארויף א ביסעל ניט אזוי ראשיג, פּאוואָלינקע, אזוי לאנג, ביז מיר האָבען אָננעהויבען פיהלען פּיס — און דאָס איז א שלעכטער סימן, ווארום איין איבער פון א מענשען האָט ליעב, מע זאָל איהם ניט פיהלען; קוים פיהלט איהר איהם, איז ניט גוט — דאָס האָב איך נעהערט נאָך אין חדר פון מיין רבי'ן, וואָס פלעגט אויך מאכען פיהלענדיג אזעלכע איברים, וואָס אָהן איהם וואָלט איך זיי קיינ־מאָל ניט געפיהלט... בקיצור, מיר האָבען דערפיהלט פיס, און האָבען אָננעהויבען אונטערקוקען איינם אויפ'ן אנדערען און פרענען זיך איינער דעם אנדערען:

— וואָס איז די מעשה? איהר שטעהט שוין אָפּ?

— ווער? איך? חס וחלילה!

— וואָס זשע שלעפּט איהר זיך?

— עס ווייזט זיך אייך אוים...

— מיר דאכט, אז איהר הינקט עפּיס אונטער אויף א פּוס?

— ווער? איך?

— אייך איז, אפּנים, שווערליך ארויף א בארג?

— עס הויבט זיך גאָר נישט אָן!

— וואָס זשע סאפּעט איהר אזוי?

— איהר האָט א טעות: איך סאפּע קיינמאָל נישט, כּי מיך איז ניטאָ קיין טבע פון סאפּען.

— נו, און איהר ווי אזוי פיהלט זיך עפּיס?

— גאנץ גוט! נאָר די פּיס ווילען ניט דיענען.

— ביי מיר אויך דאָס אויגענע.

— און ביי מיר ניט אזוי די פּיס, ווי די פּיאטעס!

— די פּיאטעס איז בלאָטע! די ליטקעס פון די פּיס!...

דאָס פערשטעהט א מינדסט קינד, אז נאָך אזא געשפּרעך האָבען מיר אלע פּיער אידישע שריפּטשטעלער, צווישען זיי אייגער א פּאָעט, זיך אוועקגעזעצט אויפ'ן גרינעם גראָז און האָבען זיך ממש מחיה געווען. דעם זיידען רב מענדעלע האָבען מיר אָפּגע־טראָטען דעם אויבען־אָן, און מיר דריי האָבען זיך אוסגעזעצט ארום איהם, ווי אייניקלעך ארום א זיידען, אדער ווי תלמידים ארום א רבי'ן, האָרכען דעם אלטען'ס תורה, ווי ער דרשנ'ט און מיטשט פסוקים און דערצעהלט מעשיות, וואָס האָבען א שייכות צו דעם, וואָס אונז אלעמען בעריהרט — צו דער אידישער ליטע־ראטור, אוסגעמישט אלע מאָל מיט א זייטיגער מעשה, אדער. ווי ער רופט דאָס אָן, מיט א „הקדמה". א הקדמה פון פּאָרענט, א הקדמה אין מיטען, א הקדמה צום סוף.

— אז איך בין פערנאנגען מיט'ן טראָגען מיט דער „קליא־טשע"... — אזוי האָט דער זיידע אָנגעהויבען צו דערצעהלען א מעשה, נאָר מע האָט איהם באלד איבערגעשלאָגען אין רעכטען

אָנהויב, ווי דער שטיינער איז. איטלעכער האָט געשטעלט איין אַנדער פֿראָגע:

— זיידע! פון וואַנען האָט זיך געקומען צו אייך „די קליאַטשע"?

— זיידע! וועלכעס איז געווען דאָס ערשטע ווערק, וואָס איהר האָט געשריבען אין אידיש, און וואָס האָט אייך געבראַכט צו שרייבען אידיש?

— זיידע! פֿאַר וואָס האָט איהר זיך אויסגעקלויבען דעם פּסעוודאָנים „מענדעלי מוכר־ספֿרים"?

דער זיידע האָט גאַנץ רוהיג, מיט האַלב־צוגעמאַכטע אויגען און מיט א שמייכעלע אויף די ליפּען, אויסגעהערט אַלע אונזערע פֿראָגען, און האָט אונז נאָכדעם מיט א הילכיגען געלעכטער אָפּגעענטפֿערט:

— נו? שוין? מעהר האָט שוין קיינער נאָר נישט וואָס צו פֿרעגען? טאָמער האָט איהר נאָך א פּאָר שאלות — אַדרבה, גיט אַהער, שעמט זיך ניט, שיט אויס אַלע אינאיינעם אין איין קופּה, ס'איז גאַנץ אידישלעך. איהר, מיט אייער פֿרעגען מיך פון אַלע זייטען, דערמאָנט מיר א בילד, ווי א מוטער קומט פון מאַרק מיט א פולען קאָשעק פֿערשיעדענע זאכען: עפּעל, און בוראַן, און בייגעל, און בולקעס, און אייער, און קאַרטאָפּעל, און מעהרלעך, און פּלוימען, און פּעטרישקע, און א רויטער האָהן מיט א האַרטען קאָם אויך אין קאָהן, — און עס בעפּאַלען זי די קינדער פון אַלע זייטען: מאַמע! מיר איין עפּעל! מאַמע! מיר א באַר! מאַמע! קאָן מען עסען רויהע מעהרלעך? מאַמע! אויף וואָס דאַרף מען פּעטרישקע? מאַמע! וואָס קאָסט דער האָהן? „קיין ערלעך! — בעט זיך נעבאַך די מאַמע. — לאָזט מיך חאָפּען דעם אָטהעם, וועל איך אייך אַלעמען צופֿריעדען שטעלען!"...

אזוי האָט אונז דער זיידע בערוהיגט און האָט אונז אַלעמען געגעבען א תשובה יעדען אויף זיין פֿראָגע, חלילה נישט דורכגעלאָזט

קיינעם. און עס האָט זיך ארויסגעוויזען, אז צו שרייבען אידיש, דאָס הייסט, צו רעדען מיט'ן גאנצען פאָלק אויף זיין לשון, האָט איהם שוין לאנג געצויגען, נאָך פאר'ן ערשטען ארויסטריט אויפ'ן פעלד פון דער אידישער ליטעראטור; און מחמת שרייבען אידיש איז מיט פיערציג יאָהר פריהער נאָך געווען א שאנדע, ובפרט נאָך פאר אזא יונגען מאן א משכיל, ווי ער, וואָס „קלוגע מענשען" האָבען אויף איהם געזאָגט, אז דאָס וואכסט א „חיים זעליג סלאָנימסקי", — האָט ער זיך מיט זיין ערשטען ווערק „דאָס קליינע מענשעלע" בעהאלטען בחדרי־חדרים, אז קיינער זאָל ניט וויסען, און האָט אוועקגעשטעלט דערויף א נאָמען פון א לעבעדיגען פאר־שוין, איינעם א סענדערעל א מוכר־ספרים'ניק, וואָס האָט זיך ארומגעשלעפט אין יענער צייט מיט זיין פערד־און־וועגעלע אין דער סביבה פון בארדיטשעוו, דאָס בעריהמטע גלופסק אליין. „דאָס קליינע מענשעלע", אדער „יצחק אברהמעל תקיף", איז געווען נעוואָרען פון א לעבעדיגען פארשוין, וואָס האָט אין יענער צייט נעקנאקט אין גלופסק מיט דער גרויסער בייטש און אנגעטריבען די כנסת ישראל... אנגעשריבען האָט ער „דאָס קליינע מענשעלע" אין פערלויף פון דריי טעג, נישט מעהר, מיט פחדים און מיט פיבער, און אוועקגעשיקט עס אין „קול מבשר" אריין, צו אלכסנדר צעדערבוים. דערזעהען אויפ'ן שער דעם נאָמען „סענדערעל מוכר־ספרים", האָט זיך אלכסנדר צעדערבוים דערשראָקען, צי מיינט נעען דאָס ניט איהם אליין טאקי (אלכסנדר—סענדער—סענדערעל)? האָט ער זיך מיישב געווען — קיין גרויסע צערעמאָניעם מיט א אידישען מחבר דארף קיינמאָל א אידישער רעדאקטאָר נישט מאָכען, ובפרט נאָך אין יענער צייט — און האָט איהם איבערגעמאכט דעם נאָמען סענדערעל אויף מענדעלי, — און אָט אזוי איז זיך ארוים אויף דער וועלט „מענדעלי מוכר־ספרים", וואָס האָט ניט אויפגעהערט ארומצופאָהרען מיט זיין ביסעל געדרוקטע סחורה איבער דער מדינה פון גלופסק, פערבאָנזעט פון דאָרטען קיין קאָבצאנסק און טוגעיאדעווקע...

דאָס זענען די דריי הויפּט־שטעדט, אָדער די דריי ק"קין, ווי ער רופט זיי אָן אויף לשון־קודש, וואָס פּיגורירען אין אַלע כתבים פון מענדעלי מוכר־ספרים און וואָס דריקען־אויס אין זייערע נעמען די קווינטעסענציע פון'ם אידישען גהעטאָ אין יענער צייט. דאָס זענען די דריי זאכען, וואָס האָבען אָפּגעשטעמפּעלט דאָס פּאר־צייטיגע רוסישע אידענטום: גלופּסק — אונווויסענהייט, קאָב־צאנסק — ארמוט, טונעיאדעווקע — פּוסטעפּאסניקעס, לעריג־נעהערס, אָהן א שום מלאכה, אָהן ארבייט נעבאָך, איבעריגע בע־שעפענישען אויף דער וועלט.

— אָט דאָס זענען געווען די הויפּט־עלעמענטען פון'ם אידישען פאָלק אין יענער עפּאָכע, וואָס מיר זיין בעשערט נעווען מיט זיי זיך ארומצושלעפּען בכל תפוצות ישראל... — אזוי האָט געזאָגט דער זיידע מיט א זיפּץ און מיט א ביטער שמייכעלע. — נאָר איהר האָט זיך, דאכט מיר, נאָכגענפּרענגט אויפ'ן יחוס פון דער „קליאטשע"? דאָרף מען אייך, קינדערלעך, טהון צוליעב און דער־צעהלען. אזוי איז געווען די מעשה: איינמאל, אין א זומערטאָג איז דאָס געווען, זיץ איך מיר אזוי אין גלופּסק אויף דער אכסניה פערטראכט און קוק מיר דורך איין אָפּענעם פענסטער אין דרויסען ארוים און דערזעה איין אויסגעמוטשעטען, פערשוויצטען אידען מיט אונטערגעשטעקטע פּאָלעס פון א צעריסענער קאפּאָטע, שטעהט און קאטעווען איין אָרעמע אויסגעמוטשעטע פערשוויצטע קליאטשע מיט א צעבייסענער פעל, איינגעשפּאנט אין א פּולען וואָגען מיט ציגעל, שעלט מיט טוידעט קללות אי די קליאטשע, אי זיך, אי די גאנצע וועלט: — ברענען זאל די פעל דיינע, וויסטע קליאטשע וואָס דו ביזט! — און זי, די קליאטשע, האָט אויסגעדרעהט די פער־ווייסטע, פערפינסטערטע מאָרדע איהרע צום אידען, קוקט אויף איהם, ווי א זינדיגער מענש, און עס דאכט זיך מיר, אז איך הער, ווי זי זאָגט צו איהם:

— שוטה! קליאטשע רופט ער מיך! ביזט אליין א קליא־טשע! טהו א קוק אהין, צו יענעם פּלאץ, וואו איך שלעפּ די

צינעל, וועסט דו זעהען, אז איהר זענט אלע קליאטשעס, וויסטע, פינסטערע קליאטשעס, אז אך און וועה איז צו אייך אלעמען!

אזוי, האט זיך מיר נעראכט, רעדט די קליאטשע, און איך האב אויפגעהויבען די אויגען אויף יענעם פלאץ, וואס די קליאטשע האט אנגעווויזען מיט איהר מארדע, און איך האב דערזעהען א בעקאנטען נפש פון יענע פייגע בריות, וואס האבען זיך אויסגע־צייכענט אין גלופסק מיט פינף פינגער ארויפצושלאגען זיך אויף א מויער, און אויף נאך א מויער, און דאס אלץ נעבאך פון כשר'ע אידישע מטבעות, פון כשר אידיש שוויים און בלוט... דער שענער מענש, דער פיינער בריה, איז געשטאנען די הענד ארונטער, דאס היטעל פערדוקט ארויף, דער שטערן האט געשוויצט און נעבויעט גרויסע פלענער, און ארום איהם האבען זיך, ווי קנעכט, אונטער־טהעניג ארומגערעהט ארעמע אידלעך נעבאך, נעקוקט איהם, ווי געטרייע הינד, אין די אויגען אריין, געווען גליקליך מיט זיינס א שמייכעלע און נעציטערט פאר א בייזען קוק דאס נייענייהריגע, — און עס איז מיר נעקומען אויפ'ן זינען דער פסוק פון שיר־השירים: לסוסתי ברכבי פרעה — צו דער קליאטשע אינ'ם רייט־וואגען פון פרעה, דמיתיך רעיתי — טהו איך דיך מהון גלייכען, כנסת ישראל! — און איך בין פערנאנגען אויף מראנען מיט דער „קליאטשע"...

דרייי טעג בין איך ארומגענאנגען איבער גלופסק א צעטראר־נענער, ווי מיין ישראליק, נישט נעהערט וואס מע רעדט צו מיר, נעענטפערט איטלעכען אויף זיין „גוט־מארגען" מיט'ן וואורט „קליאטשע", וואורום אלע פנימ'ער האבען אויסגעזוהען ביי מיר קליאטשעדיג, און אט אזוי האב איך מיך נעקליאטשעט, ביז איך בין נעקומען אהיים קיין טונעיאדעווסק און האב מיך פערשלאסען ביי זיך אין חדר אויף זעכצעהן טעג און אנגעשריבען אלע זעכ־צעהן קאפיטלעך פון דער „קליאטשע"...

אצינד איז געבליבען די פראגע: וואס טהוט מען מיט דער „קליאטשע"? דעמאלט האט נאך קאלומבוס ניט אנטדעקט אמע־

ריקא, און דערבּיבער האָבען זיך נאָך ניט געפונען יענע באַרעמהער־צינע לייט, וואָס האָבען אין דרייסיג יאָהר ארום רחמנות געהאַט אויף מיר, דעם אַרעמען מענדעלי מוכר־ספרים, און האָבען מיך ארויסגענעבען דאָרטען, ניט צו פרענען ביי מיר מיין הסכמה, ניט צו געבען מיר צו וויסען: הגה זייט וויסען, רב מענדעלי, אז מע האָט אייך א טובה געטהאָן, מע האָט אייך בע'גנבה'ט!...

דאָ האָט זיך דער זיידע אָפּגערוהט א ווייַלע און האָט זיך פערטראַכט. מיר, די אייניקלעך, האָבען זיכער געקאָנט מיינען, אז דאָ וועט זיך אָנהויבען שיטען פייער, פּעך און שוועבעל אויף די פיינע מענשען אין אמעריקא, וואָס האָבען ווירקליך בעגאַנגען איין אונגעהייערען פערברעכען קעגען דעם אייניציגען אירישען קלאָסיקער, קעגען דעם גרעסטען אידישען דיכטער, דעגקער און קינסטלער, דערמיט וואָס זיי האָבען איבערגעדרוקט און ארויס־גענעבען אלע זיינע ווערק ניט אין אמעריקא אליין, נאָר אויך אריבערגעפּעקלט אהער, קיין „יוראָפּ", און נעמאכט איהם א מיאוסע מפּלה, א קאָנקורענץ אויף זיין סחורה טאקי מיט זיין אייגענער סחורה — און נעהט לאָדט זיי צום ונתנה־תוקף!...

נאָטירליך, איז מיין קאָלעגא, דער וואָס מיט'ן הייסען טעמפּע־ראַמענט, ארויס מיט א פייעריגען פּראָטעסט קעגען די אמעריקא־נער פּיראָטען, ים־גזלנים, זיי נעמאכט (הינטער די אויגען) מיט דער בלאָטע גלייך, זיך נעוואונדערט וואָס מע שווייגט:

— וואָס שווייגט איהר זיי, זיידע? — האָט אויסגערופען מיין קאָלעגא. — איך, אויף אייער אָרט, וואָלט פון זיי נעמאכט אָט־אָ־דאָס־אָ!

און מיין קאָלעגא מיט'ן הייסען טעמפּעראַמענט האָט בע־וויזען מיט ביידע הענד אין דער לופטען וואָס ער וואָלט פון זיי נעמאכט, נאָר וואָס, אייגענטליך, — איז שווער געווען צו פער־שטעהן, מחמת מיט הענד קאָן א מענש מאכען מי יודע וואָס!... דערויף האָט איהם דער זיידע געענטפערט מיט א שמייכעלע:

— איך וועל אייך דערצעהלען: כל זמן איך בין נאָר א נגזל אליין, איז נאָך צו דערליידען — וואָס קאָן מען טהון? פון איין אומגליק איז קיינער נישט בעהיט. נאָר זיין דערצו נאָך א שומה אויך — דאָס איז שוין צו פיעל פאָר מיר! פראָטעסטירען, רע־כענען זיך, צאָהלען — דאָס איז נאָריש; דאָס דארפען טהון אנ־דערע, ניט איך. וואָס איך אליין דארף טהון — וועט מן הסתם געטהאָן ווערען... מענדעלי מוכר־ספרים, ברוך השם, איז נאָך ניט געשטאָרבען! מילא, בקצור המעשה, דאָס אלץ איז נאָריש־קייטען. איהר ווילט דאָך וויסען, ווי אזוי איז די „קליאטשע" ארויס אויף דער וועלט? — דארף מען אייך דערצעהלען וואָס ווייטער איז געווען.

און דער זיידע האָט אונז איבערגענעבען א געשיכטע. ווי אזוי ער האָט אין א געשלאָסענער פערזאמלונג פון אינטימע פריינד צום ערשטען מאָל געליינט די „קליאטשע", ווי אזוי זיינע אינ־טימע פריינד האָבען פריהער געלאָכט פון איהם, געמאכט חוזק איבער'ן נאָמען פונ'ם ווערק. נא דיר נאָר א פערד, א קליאטשע! און ווי אזוי זיי זענען נאָכדעם געוואָרען ערנסט... ווי אזוי אייגער (יוסף בצלאל הארקאווי) האָט נאָכ'ן איבערליינען די „קליאטשע" צוגענומען ביי'ם מחבר דאָס העפטעל, ארויסגעלאָזט אין זייט־קע־שענע אָהן ווערטער, אוועקגעפיהרט דאָס קיין פּעטערבורג און צו־געשיקט אין א צייט ארום דעם פערפאסער א פאָרטיגע, איין אָפ־גערדוקטע „קליאטשע". ווי אזוי נאָכדעם דער צענזאָר האָט גע־האָט א מיאוסע מפלה דערפאָר, וואָס ער האָט דורכגעלאָזט אזא „טרפה סחורה", און נאָך א סך אינטערעסאנטע מעשיות האָט אונז דערצאהלט דער זיידע, וועהרענד מיר, זיינע אייניקלעך, זענען געזעסען און אויסגעהארכט זיך דערווייל אונזערע אויסגעמוטשעטע פיס.

7.

א מינוט פאַרן טוידט

וויעדער א מאָל זענען מיר געזעסען זאַלבעפערט, די זעלבע פיער אידישע שריפטשטעלער, צווישען זיי דער יונגסטער פון אַלע — א דיכטער. דער זיידע איז געווען, ווי אַלע מאָל, דער צענטער, נעזעסען אין מיטען; מיר, די אייניקלעך, ארום איהם. עס איז נעווען א זומערנאכט, א פרעכטיגע, א ווארעמע א שמעקענדיגע נאכט. עס האָט זיך ניט געגלוסט געהן אין שטוב אריין. שוועך געווען זיך צעשיידען מיט אזא נאכט! נערעדט האָט מען וועגען איבערנאטירליכעס, אומבעגרייפליכעס אין דער נאטור און וועגען דעקאדענץ אין דער ליטעראטור. דער זיידע האָט געקוקט מיט זיינע ניט גרויסע, נאָר שארפע, האלב־צוגעמאכטע, קורצזיכטיגע אויגען ערגיץ אין דער האלב־פינסטערער וויטקייט אריין. נאכדעם איז געקומען צו רעד וועגען בעשרייבען די נאטור. דער זיידע האָט געזאָגט, אז בעשרייבען די נאטור הייסט פראפאנירען די נאטור, און ער האָט גענומען מאהלען מיט זיין אויגפאכער נאָר געשמאקער אידישער שפראך א נאכט־בילד מיט א האלב־ערנסטען און א האלב־קאָמישען טאָן, אזוי, אז עס איז שווער געווען צו וויסען, אויב ער מיינט דאָס באמת, אדער ער שפאסט?...

אָט אזוי האָט דער זיידע געשילדערט א זומערנאכט:

— שטיל גנבה'ט זיך אריין די נאכט. אויגיגווייז, אזוי ווי לויכט, ווערען אויסגעלאָשען די רויטפארביגע שטראהלען פון דער פערגעהענדיגער זון. א קליין ווינטעלע לויפט־דורך און רוימט אייך אויף א סוד: „דער טאָג איז פארביי... דער טאָג שטארבט־אָפּ"... די בוימער האָבען אראָפגעלאָזט די ברעמען, זיי ווילען שלאָפען. איין אומעט, א מרה־שחורה ארום און ארום, ווי שבת פאר־נאכט צו שלש־סעודות, ווען אלץ טרויערט, אלץ בענגט און די נשמה יתירה רייסט זיך ערגיץ, צאפעלט, עס איז איהר שווער צו שיידן זיך... נאָר שאט! אָט נעהט זי, די נאכט־מכשפה, און פערשפרייט

איבער אונז איהרע שווארצע פליגלען. אט באלד וועט זי זיך בעזעצן אין איהר פינסטערען געצעלט, וואס וועט בעלייכט ווערען פון פינקעלדיגע שטערען. אט באלד וועט זי אונז זאגען: א גוטע נאכט! שטיל וועט זי אפלייענען „קריאת־שמע", און וועט איינשלאפען, און עס וועלען זיך איהר חלומ'ען אלערלייי משונה־פערדרעהטע פערפלאנטעטע וועלט־חלומות...

דער זיידע ווערד שטיל. מיר זיצען ווי פער'כשופ'ט. מיר וואלטען וועלען הערען ווייטער, ווי ער מאהלט זיינע פרעכטיגע נאכטבילדער אין דער דאזיגער פרעכטיגער זומערנאכט. ער פערשטעהט אונזער וואונש.

פלוצים רייסט־איבער דער זיידע זיך אליין און רופט זיך אן:

— מילא, נו, בקיצור, נאטור! עס איז גאלע ליגען! אלע אונזערע בעשרייבענישען, שילדערונגען און מאהלעכצען האבען אזא פנים קיגען דער נאטור אליין און געבען אונז פון איהר אזא בעגריף, פונקט אזוי ווי אט־א־יענע געוויסע בילדער פון דער הגדה, וואס זענען נעדרוקט אין ווילנא אדער אין בארדיטשעוו, געבען אונז א בעגריף פון יציאת־מצרים... אויב איהר ווילט, וועל איך אייך, קינדער, בעסער דערצעהלען א מעשה שהיה, א מורא'דיגע מעשה, וואס מיט מיר האט אמאל פאסירט אין בעסאראביע. די גע־שיכטע האט אין זיך עטוואס מיסטישעס, אומבאגרייפלייכעס, און שטימט זעהר מיט דער דאזיגער פראכטפולער נאכט, וואס איז פול מיט כשוף, מיסטיציזם און דעקאדענץ... ווילט איהר האדכען, זאלט איהר זיצען שטיל, רוהיג, און דער עיקר — ניט איבערשלאגען אין מיטען, ווי דער מנהג איז, און ניט פרעגען קיין קשיות. איך בין אייך מבטיח, אז עס וועט אייך מיט דער צייט אליין אלסדינג פערענטפערט ווערען.

און מיר אלע דריי אייניקלעך האבען זיך צוגערוקט נאך נעהענטער צום זיידען, און דער זיידע האט א מאך גענומען מיט דער האנד איבער דער לופט, גלייך ווי ער וואלט עמיצען אפגעטריבען

פון זיך, און האָט אָנגעהויבען רוהיג און לאַנגזאַם צו דערצעהלען זיין שרעקליכע געשיכטע בזה הלשון:

— בעסאַראַביע, ווייסט איהר, איז א ווינקעל חלילה נישט פון מכשפים, נישט פון לצים, נישט פון וועלטבעריהמטע גנבים, גזלנים און רויבער. בעסאַראַביע איז זיך א ווינקעל פון אַנטי־סעמיטען, פּאָגרעמשיקעס, ווייל און מאַמעליגע, אזוי, אז פונ׳ם נאַמען בעסאַראַביע איז נישט צו דערוואַרטען, עס זאָל זיך דאָרטען טרעפען מיט מיר עפּעס אַזיין אויסערגעוועהנליכע, איבערנאַטירליכע נע־שיכטע. פון דעסטוועגען מוז איך אייך זאָגען פּאַראוס, אז איהר וועט הערען, וועט איהר נבהל ומשתומם ווערען פּאַר שרעק, און איהר וועט שטוינען. איהר וועט ניט פערשטעהן מיט׳ן גלייכען שכל, וואָס דאָ שטעקט אזעלכעס, און כמעט האָב איך מורא, אז איהר וועט ניט וועלען גלויבען, דאָס הייסט, איהר וועט חלילה ניט רעכענען אויף מיר, אז איך זאָל אייך איבערגעבען א פאַנטאַזיע פּאַר א ווירקליכע געשיכטע; חס ושלום! אזוי גראָב וועט איהר ניט זיין! נאָר וואָס דען? איהר וועט זיך קלערען: א קשיא אויפ׳ן אַלטען, אפשר האָט זיך איהם אויסגעדאַכט?...

נו, אַלזאָ, הערט־זשע מיט קאָפּ. שמעלט אייך פּאַר מיט א יאָהר עטליכע און דרייסיג צוריק א שטאָדט אין בעסאַראַביע (נאָר נישט קעשעניעוו, וואָרום קעשעניעוו קריכט שוין פונ׳ם האַלז!). אַלזאָ, א שטאָדט אין בעסאַראַביע, און אין מיטען שטאָדט איין אייגפּאָהרהויז. מילא, וואָס איין אייגפּאָהרהויז איז און ווי אזוי זעהט אוים איין אייגפּאָהרהויז — דאַרף איך אייך ניט דערצעהלען. דאָס איז א הויז, וואָס איז נעשטעלט געוואָרען לכתחילה צוליעב „פּריצים", און וויבאַלד צוליעב פּריצים, קאָנט איהר שוין זיכער זיין, אז עס איז פערזאָרגט מיט אַלע מענליכע בעקוועמליכקייטען, וואָרום א פּריץ איז נישט קיין איד. א איד איז א איד, און א פּריץ איז א פּריץ! נאָר נישט דאָס בין איך אויסען...

די שטוב אַליין איז זיך אפילו א נאַנץ נעוועהנליכע שטוב פון „מיטעלמעסיגען וואוכס", ניט הויך, ניט נידעריג, מיט א

רויטען דאך פון שינדעל, מיט א הויכען בריוטען טויער אויף אריינ־צופאהרען מיט'ן גאנצען עקיפאזש גלייך אין הויף אריין, מיט צוויי רייהען חדרים פון ביידע זייטען, רעכטס און לינקס, וואס די טהירען זייערע געהען־ארויס צום הויף און די פענסטער צו דער נאס. די צימערען זענען ריין, בריט, נעמוג ליכטיג. בעל־הבתיש מעבעל: א קיילעכיגער טיש אין מיטען צימער, א שען הילצערן געפאלירט בעט, פריש צוגעקליבען און מיט דיוואנעס פערהאנגען, א קליידער־שאפע אויך אזוינע, א וואשקעסטעל, א ווייכע קאנאפע מיט א שפיגעל איבער איהר, מיט שטוהלען א פאר. אויף די וואנד בילדער, נעוועהליכע בילדער, פארטרעטען פון משה מאנ־טעפיורי מיט דער בריטער נעפלוטטער מאנישקע, פון, להבדיל, נאפאלעאן באנאפארטע מיט'ן המנ'טאש אוים'ן קאפ און מיט דער האנד אין זשילעט, מיט אביסעל א צו בייז אויסזוהען — פונקט דער היפך פון, להבדיל, רב משה מאנטעפיורי, וואס זוהט־אוים שוין אביסעל צו פיעל זים־צוקערדיג. מערקווירדיג! צוויי בעזונדערע העלדען פון צוויי עפאכען, נעמאהלט פון בעזונדערע קינסטלער, און ביידע מיט איין חסרון, ביידע איבערגעהאפט די מאס... נאר ניט דאס בין איך אויסען. די שענסטע און די בעסטע ציערונג וואס אין צימער איז די הרובע, דער אויוון — א פראסטע הרובע, ניט קיין נעקינצעלטע, א נעוועהנליכע, א נעלע, מיט בלויע פלעקען, א חג'עוודינע, און דער עיקר, א וואראמע הרובע — א נעטרייע, ווי א מאמע! דערפון איז נעדרונגען, אז די מעשה, וואס איך ווייל אייך דערצוהלען, האט זיך נעטראפען אים ווינטער — און דאס איז זהר ניטיג צום ענין.

אזוי ווי דער זומער האט אין זיך זיין זומערדיגען חן און שענ־קייט, וואס אונז איז ליעב און טייער, אזוי האט אויך דער ווינטער ביי אונז זיין חן מיט זיין צויבער, בשעת אין דרויסען איז נוט קאלט, דער ווינד בלאזט, דער פראסט ברענט און גנבה'ט זיך אריין דורך די צוגעמאכטע לאדען און מאהלט צאצקעס אויף די שויבען פון די פענסטער, און איהר זיצט זיך מיט א נעזעלשאפט אין א

וואַרעם־אָננעהייצטען אוּן נוט־בעלייכטען חדר, ביי א נערעקטען טיש מיט א זודינען סאַמאָוואר, וואָס קאָכט אוּן פּאַרעט אוּן ציהט־אויס א לאַנגען דינעם טאָן. זאָגט אייך וואָס איהר ווילט — איטלעכע זאָך איז גוט אין איהר צייט. נישט גוט איז נאָר, אז אין מיטען ווינטער וועלכע פּלוצים זומערדיג, דרילוואַטע, אָדער אז אין מיטען זומער וועלכע קאַלט, ווינטערדיג... נאָר נישט דאָס בין איך אויסען.

געזעסען ביי׳ם סאַמאָוואר אוּן געמרונקען טיי אייגער אליין, האָב איך אַרויסגעקוקט, אז עמיצער א לעבעדיגער פּערשוין זאָל זיך בעווייזען, רעדען א וואָרט, ווי עס מאכט זיך אמאל, אז מע פּערבענגט זיך נאָך א מענשען. וואָרום מענשען האָבען א טבע: זיי עסען זיך צו, נאָר אז מע זהטט זיי ניט, בענגט מען נאָך זיי. גאָט האָט געהאַלפּען, עס האָט זיך געעפּענט די טהיר אוּן עס האָט זיך בעווייזען א נפש א בעוואכסענער מיט האָרינג הענד, אייגער פּון די נפשות, וואָס נאָר א לאַנד פּון פּאַפּעשויעס, ווייך אוּן מאַלינג קאָן אַרויסגעבען. אָפּמאַהלען אייך איהם — נעפּין איך ניט פּאַר נויטיג צו אונזער געשיכטע, נאָר אין צווייי ווערטער זאָגען שאַרט ניט: גרעבער ווי לענגער, אוּן אזוי פּערוואכסען מיט שמאלץ, אז קוים וואָס ער חאפּט דעם אָטהעם. דאָס איז דער בעל־הבית פּון דער אכסניה. אַרייגנעקומען איז ער צו מיר, ווי געוועהנליך, מקבל־פּנים זיין דעם אורח. איהם אָפּגענעבען שלום, פּרעגען, פּון וואַנען ער איז אוּן וואוהין ער פּאָהרט אוּן וואָס איז זיין טהועכץ, א קוק, א שמעק, א טאַפּ אין וואַנען, אפּשר דאַרף ער עפּים האָבען, וועט ער איהם דיענען. נו, אוּן אזוי ווייטער. לאַנג בעטען איהם זיצען האָב איך ניט בעדאַרפט; טרינקען מיט מיר א גלעזעל טיי האָב איך אויך ביי איהם נע׳פּועל׳ט. אוּן עס איז אוועק ביי אונז א געשפּרעך, וואָס איך זעה ניט, ער זאָל האָבען פּאַר אייך א אינטערעס. דער געשפּרעך האָט זיך געדרעהט אַרום אלערליי וועלט־ענינים, שטאָדט־זאכען, מסחר, פּאַמיליענאַנגעלעגענהייטען, אוּן אביסעל גלאָט אזוי, אבי גערעדט,

נישט געשווינען. מיין בעל־הבית, ווי איך האָב אייך שוין געזאָגט, איז נעוועז א איד אביסעל א שווערער, אביסעל צו פיעל פער־וואכסען מיט שמאלץ, דעריבער איז איהם שווער געוועז אָנצוהויבען רעדען. אלע מאל, וועז ער דארף עפּיס זאָגען, סאָפּעט ער זיך פּריהער גוט אויס, ווי א בלאזאק, און קוים האָט ער זיך אָפּגע־סאָפּעט און דעם בלאזאק אויסגעבלאזען, איז ביי איהם שוועק ווי א מזמור, און ער האָט מיר אָפּגעגעבען דין וחשבון פון נאנץ בע־סאראביע, מיך בעקאנט נעמאכט מיט אלע פריצים, וועלכע פריצים עס האָבען א סך ערד און ווינציג הינד, און וועלכע פריצים עס האָבען ווינציג ערד, נאר א סך הינד. אויך פון פערד האָט ער מיר דערצעהלט זעהר א סך שענע מעשיות, פון „עהרליכע" פערד און פון „גנבה'שע" פערד, און פון גנבים, וואָס גנבה'נען פערד, און פון גנבים, וואָס גנבה'נען אנדערע זאכען, און פון גזלנים, וואָס קומען אהער פון רומעניע, מייסטענס ציגיינער, וואָס טהוען־אָפּ אמאל אזעלכע זאכען, אז די האָר שטעלען זיך קאָפּויער! איך האָב איהם אויסגעהערט, בעטראכט אָט דעם בעוואכסענעם נפש מיט די האָריגע העגד, צי נעהערט ער זיך ניט אָן א ווייטער קרוב מיט אָט די גזלנים פון רומעניע... איך האָב אָבער ארויסגעזעהן, אז אומזיסט האָב איך איהם חושד נעוועז, וואָרום פון זיין ווייט־טערען שמועס האָט זיך ארויסבעוויזען, אז ער איז גלאט א נראָ־בער יונג, איין עם־הארץ און נעבאך א גרויסע בהמה! פון די גזלנים איז ער ארויף אויף מכשפים, לצים, רוחות און שדים, מתים, וואָווקעלאקעס און שרעטעלעך, וואָס ער אליין מיט זיינע אויגען האָט דאָס נעזעהען — א סימן, זיי זענען מיט הערנער. וועד איז מיט הערנער — האָב איך איהם פערגעסען פרענען, און אנב האָבען זיך מיר נעקלעפּט די אויגען... נאָט וויסט, וויפיעל צייט מיין חכם וואָלט נאך אזוי נעזעסען איבער מיר, וועז איך הויב ניט אָן אונטערצודרימלען. שטאָף אויף צו דערצעהלען האָט ער נאך נעהאט, ווייזט אוים, נעגוג, מחמת אז ער האָט זיך נעזעגענט, האָט ער מיר צוגעזאָגט, אז מארגען אין דער צייט וועט ער ערשט

דערצעהלען און דערצעהלען. פֿאר'ן אוועקגעהן האָט ער מיט מיר אינאיינעם בעטראכט די פענסטער, צי האָט מען גוט פערכאכט די לאָדען, געחאפט א קוק צום אויוועג, צי האָט מען ניט פריה צוגעשטעקט דעם קוימען, בעוויזען מיר, ווי אזוי מע פערשלײסט די טהיר, געזאָגט א גוטע נאכט, אפגעלאָזט דעם בלאָזאק און אוועק.

נאָך זיין אוועקגעהן האָב איך די טהיר צוגעשלאָסען און גע־פרובט, אויב זי עפענט זיך נישט. ניין — זי עפענט זיך ניט. נאָכדעם האָב איך בעטראכט די פענסטער אלע, געחאפט א קוק, אזוי זיך פארבייגעהענדיג, אונטער'ן בעט, געגומען זיך אויסטהון, צוגעגרייט דעם זייגער אויפ'ן טיש און די שוועבעלעך, ארײַן אין בעט אריין, זיך איבערגעדעקט מיט א ווארעמער רײַנער בייענער קאָלדערע, אויסגעלאָשען דאָם פייער, און...

דא האָט זיך דער זיידע פלוצים אפגעשטעלט און איז אנ־שוויגען געוואָרען. די נאכט איז ווירקליך געווען פול מיט כשוף. דער הימעל האָט אראפגעקוקט צו אונז מיט זייַנע שטערען, וואָס האָבען זיך געמינעט, געביטען זיך, געפינטעלט, ווי א מענש, וואָס פינטעלט מיט די אויגען. זיי האָבען צו אונז געוואונקען, זיי האָבען נגערעט צו אונז, זיי האָבען אונז געזאָגט: „וועז איהר זאלט וויסען, וואָס עס טהוט זיך דא ביי אונז אין הימעל?!"... „נו, ארבה, זאָגט אונז, שטערענדלעך, זאָגט אונז, וואָס טהוט זיך דאָרט ביי אייך אין הימעל?"... נאָר די שטערענדלעך זאָגען ניט, וואָס עס טהוט זיך דאָרט ביי זיי אין הימעל. זיי מינען זיך, זיי בייטען זיך, זיי פינטלען, ווי א מענש וואָס פינטעלט מיט די אויגען. און מיר קוקען, קוקען אין הימעל אריין, און וווייסען ניט, וואָס דאָרטען טהוט זיך.

מיר האָבען זיך אלע, אפנים, שטארק פערטיעפט אין די שטערען און נאָר נישט בעמערקט, אז דער זיידע שווייגט עפים זעהר לאנג. און אלע דריי האָבען מיר זיך אנגערופען צו איהם:

— נו?

— וואָס נו?

— וואָס זענט איהר אנשוויגען געוואָרען?

— איך האָב געוואָלט אייך אויספּרובען, צי איהר האָלט קאָפּ.

— וואָס הייסט, צי מיר האָלטען קאָפּ? נעווים האָלטען מיר קאָפּ.

— זאָגט־זשע מיר, קינדערלעך, וואו האָלט איך?

— איהר האָלט ביי דער בייענער וואַרעמער קאָלדרע. איהר האָט זיך אייננגעדעקט, אויסגעלאָשען דאָס פייער און...

— אָט אזוי האָב איך אייך ליעב. וויבאַלד איהר האָלט קאָפּ, קאָן איך אייך דערצעהלען ווייטער. אלזוֹ, איך האָב מיך נאָנץ פיין איבערגעדעקט און — א גוטע נאכט!... איך וועל אייך ניט זאָגען אקוראט, צי איך האָב שוין געהאט אייננעשלאָפען, צי איך האָב נאָר־וואָס נעזאָלט אנשלאָפען ווערען, צי איך האָב שוין געהאט אָפּגעשלאָפען א צייט, — איך וויים נאָר, אז די אויגען האָב איך געהאַלטען צו, נאָר געהערט האָב איך טריט, שטיילע טריט — מע גענהט!... איך הער מיך צו שטאַרק — יאָ, מע גענהט!... „עט! עס ווייזט זיך מיר אודאי אוים!... דאָס איז א סך־הכל, א רעזולטאט פון דעם בעל־הבית'ס מעשיות"... אזוי טראכט איך מיר און וויל מיך איבערדעקען איבער'ן קאָפּ — איך הער וויעדער א מאָל נאָנץ קלאָרע טריט! איך הויב מיך אָן בעסער־רעכענען: אפשר גענהט מען דאָס אינ'ם אנדערען צימער אויף יענער זייט וואַנד? אפשר פון אויבען איבער מיין קאָפּ? ניין! איך הער טריט אָט דא, ביי זיך אין צימער, ניט וויים פון מיין בעט! איך האָב צונויפגענומען אלע מיינע געדאנקען, איך דערמאָן זיך, אז איך האָב, דאכט זיך, גוט צוגעשלאָסען די טהיר, בעסער טראכט די פענסטער אלע, געזעהען אויך וואָס אונטער'ן בעט טהוט זיך — וועל קאָן דאָס זיין און פון וואַנען האָט עס זיך אהער נעזומען?... אוֹן דא איז א פינסטערניש, חאטש נעם זיך אַרויס די אויגען! וואָס טהוט מען? אויסרייבען א שוועבעלע? זענט זייהר גערעכט. א שכל איז דאָס טאקי. די פראַנע איז אָבער,

וואו נעמט מען א שוועבעלע, אז די שוועבעלעך ליגען ערגיץ ווייס איך וואו, אויפ'ן טיש? נו? וואָס וועט איהר טהון? אי, איהר שווייגט? אז עמיצער איז פארהאן ביי מיר אין צימער — איז שוין ביי מיר קיין ספק ניט געווען. די קשיה איז נאָר, פון וואַנען האָט ער זיך גענומען? ווי אזוי איז ער אריין? פאַלגליך, דארפען מיר קלערען, אז אָדער דורך דער טהיר, אָדער דורכ'ן פענסטער? אויב דורך דער טהיר, איז דאָס דער בעל־הבית אליין, מיט א נאכשליסעל; אויב דורכ'ן פענסטער, איז דאָס גלאַט א גנב. קיין גרויסע נפקא־מינה אפילו איז דאָס ניט, נאָר א מענש א בר־דעת האָט ליעב יעדע זאך בעקלערען, ער זאל וויסען, וואו ער איז אין דער וועלט, ער זאל ניט בלאָנזען אין דער פינסטער אפילו דעמאָלט, וועז עס איז פינסטער... איך האָב מיר פאר־געשטעלט, פערשטעהט איהר מיך, אין קאפ אלסדינג, ווי אין פסוק שטעהט: החכם עיניו בראשו. איך האָב מיר אויסגעמאהלט מיין צימער, דעם טיש, דאָס בעט, ווי אזוי האָב איך מיך געלענט? מיט'ן פנים צום פענסטער, מיט די פים צו דער טהיר. פאַלגליך, וועז עס זאל זיין אפען די טהיר, וואלטען דאָס דערפיהלט פריהער פון אלעמען — ווער? די פים. שטעק איך ארויס פאוואלינקע א שפיץ פום פון אונטער דער קאלדרע, געווים וועל איך דערפיהלען עפים א ווינטעלע? — ווער! וואָס! די טהיר איז צו — דערויף וועל איך שווערען! דארף מען זיך נעמען צום פענסטער. ווי אזוי זשע טהוט מען דאָס? שטעק איך ארויס פאוואלינקע פון אונטער דער קאלדרע א האנד — קיין שפור פון קיין ווינטעל, פון קיין קעלט. עס איז צו טהיר און טויער, און די טריט ווערען אלע מאל קלערער און נעהענטער. איך מעג שווערען, אז איך הער עמיצער נעבען מיר אטהעמט שוין! עס פערשטעהט זיך, אז יעדע מינוט, יעדע סעקונדע איז א טאג, א יאהר.

א קאלטער שוויים האָט שוין לאנג ארויסגעטרעטען! דאָס הארץ קלאפט, קלאפט, ווי א זייגער. וואָס טהוט מען? ארפ־שפרינגען פון בעט? אנהויבען שרייען? מאכען א גוואלד? צו

וועמען? אויף וועמען? אפנים, איהר ווייסט דען, מיט וועמען איהר האָט צו טהון? אויפזוצעען זיך אויפ'ן בעט — האָט איהר מורא זיך א ריהר טהון, וואָרום צו וואָס זאָלט איהר ווייזען יענעם, אז איהר שלאָפט ניט? ממה נפשך, איז דאָס א גנב, וועט ער זיך נעמען זיינס, וואָס איהם איז נויטיג, און וועט זיך נעהן געזונטער־הייד. אָבער אז איהר וועט נעמען מאכען קולות, וועט ער דאָך וועלען ראטעוועז זיין אייגענע פעל, וועט ער אנפאלען אויף אייך ווער ווייסט מיט וואָס פאר א כלי־זיין, וועט איהר, הייסט עס, אליין מאכען איהם פאר א גזלן, — צו וואָס נוצט דאָס אייך? וואָס זשע דען? וואַרטען ביז ער וועט צוגעהן צו אייך צום בעט און וועט ארויפפאלען אויף אייך און וועט אייך חאפען פאר'ן האלז, און וועט אייך אנהויבען וואַרגען, שטיקען? איז עפּיס אויף ניט קיין פלאן. אלזא, אצינד זאָגט שוין איהר, וואָס וואָלט איהר נעטהאן? לאָם איך הערען. איהר זייט יונגע לייט, העל־דען!...

אזוי האָט זיך דער זיידע נעוועגדט צו אונז, זיינע דריי אייניקלעך, און געוואַרט אויף אונזער ענטפער. דער ערשטער האָט זיך ארויסגעחאפט מיט זיין ענטפער דוקא דער יונגסטער פון אלע, דער פּאָעט. ער האָט זיך אָנגעצונדען, ווי איין אמת'ער העלד, געמאכט צוויי מוראַ'דיגע קולאקעס און בעוויזען, ווי אזוי ער וואָלט געגעבען א שפרונג־אראָפּ פון'ם בעט, ווי אזוי ער וואָלט איהם צוגעבויגען צו דער ערד, ווי אזוי ער וואָלט איהם געשטיקט, און האָט אויסגעלאָזט מיט פייער: — נפש תחת נפש! מיר א טוידט, דיר א טוידט!...

אויסגעהערט די תשובה פון'ם פּאָעט, האָט דער זיידע א קנייטש געטהאן מיט דער האַנד, ווי איינער רעדט: „מהכתיתי!" און האָט זיך נעוועגדט צו מיין קאָלענא מיט'ן הייסען טעמפּעראַמענט: וואָס וואָלט ער נעטהאן? און מיין קאָלענא מיט'ן הייסען טעמפּעראַמענט האָט איהם אָפּגעענטפערט גאנץ אויפ־ריכטיג:

— איך וועל אייך זאָגען דעם אמת, זיידע: נעהן אָנפאַלען אויף אַ מענשען, וואָס איך קען איהם ניט און זעה איהם ניט — דאָס וואָלט איך נישט געטהאָן. איך וואָלט איהם איבערגעלאָזט דעם זיינער מיט האַק און פּאַק, חאַפּט איהם דער רוח, און אַליין וואָלט איך אַרויסגעשפּרונגען דורכ'ן פענסטער. האָבען צו טהון מיט יעדען פּאַרק, מיט יעדען נגב? זאָל דאָס נעהן אין דער ערד אַריין...

— אויך גערעכט! — מאַכט דער זיידע. — האָבען צו טהון נישט מיט קיין גלייכען איז אודאי נישט כדאי... נו, און איהר, וואָס וואָלט איהר געטהאָן, וועז מיט אייך טרעפט זיך אַזא מעשה?

אזוי זאָגט דער זיידע שוין צו מיר, און איך ענטפער איהם אויך נאָכן אָפענטליך:

— איך? איך וואָלט פערשפּאַרט אַלע זאכען! איך וואָלט ניט אָנגעפאַלען אויפ'ן גנב, איך וואָלט ניט געשפּרונגען דורכ'ן פענסטער. איך וואָלט... איך וואָלט... געשטאַרבען!

— אָט דאָס איז ריכטיגער פון אַלץ! — מאַכט דער זיידע מיט אַ הילכיגען געלעכטער, און אויף איהם קוקענדיג לאָבען אַלע, אחוץ מיר. — שטאַרבען פּאַר שרעק איז טאַקי זעהר אַ וואויל עצה, נאָר אייַדער מע קומט דערצו, פּאַלט־אַרויס דריי מאָל די נשמה, עס בעשלאָגט אייך אַ קאַלטער שוויים, און איהר פיהלט, אז דער מח הויבט זיך אייך! איהר זעהט פּאַר זיך דעם מלאך־המות, איהר פיהלט אויף זיך דעם קאַלטען חלף, נאָר איהר ווייסט ניט, וועז וועט זיין דער „חיק"!... בקיצור, איך וועל אייך מעהר ניט דערצעהלען. איך הער נעבען מיין בעט שוין עמיצער סאַפּעט, אָבער ווי אזוי נאָך! מיט אימפּעט, מיט כעס: „הא! אי־הא! אי־הא!" איך פיהל דורך דער קאַלדערע עמיצענ'ס אַ האַנד אויף זיך, אַ פעסטע, אַ שוועריע, אַ קאַלטע, אַ האַריגע האַנד, און טאַקי באַלד נאָך אַ האַנד. אהא! עמיצער קריכט צו מיר אין בעט אריין, אָט־אָט איז ער שוין, אָט־אָט חאַפּט ער מיך ביי'ם גאַרגל! אָט־אָט דערלאַנגט ער מיר מיט איין אייזען איבער'ן קאָפּ! אָט־אָט... נו? חכמים! וואָס וועט איהר איצטער טהון?

דאָ האָט זיך דער זיידע אָפּגעשטעלט, אפּנים, נעוואָלט אָפּ־רוהען א ווייַלע. מיר האָבען פערשטאַנען, אז עס איז איהם מסתמא שווער נעווען איבערצוליבען נאָך א מאל אזא קריטישען מאָמענט, האָבען מיר איהם געלאָזט, ער זאָל אביסעל אָפּרוהען, און אליין האָבען מיר זיך געמומען איינהערען אין דער שטילקייט פון דער נאַכט. איהר ווייסט, ליעבע פריינד? די שטילקייט פון דער נאַכט רעדט, רעדט ווערטער. הערט זיך איין אמאל, וועט איהר הערען קולות, שטילע נאָר זיסע ווערטער פון איין אומבאקאַנטען נפש, וואָס זיצט נעבען אייך אוו סוד'עט זיך און שושקעט זיך מיט אייך, אוו עס מאהלט זיך אייך אויס, אז אייך איז בעקענט די שטימע, איהר האָט זי ערגיץ געהאָרכט, איהר ווייסט ניט וואו... אוו עס דאַכט זיך אייך אויס, אז איהר האָט געהערט א זיפץ, א טיעפען זיפץ, אוו איהר ווייסט ניט, ווער האָט דאָס געזיפצט: צי אָט דער אומבעמערקטער נפש, וואָס זיצט נעבען אייך, אָדער איהר אליין האָט דאָס געזיפצט?... אוו עס חאפּט אייך אָן א מורא מיט א בענגעניש אינאיינעם; איהר וואָלט געהרען אויפהויבען זיך, אוועקגעהן, נאָר עפּים האלט אייך צו — איהר ווייסט נישט וואָס... עמיצער ציהט אייך ביי דער נשמה, איהר ווייסט ניט ווער... אוו עס בענגט זיך אייך מיט סכנת־נפשות — איהר ווייסט נישט נאָך וועמען... פלוצים הערט איהר: פליוך! ווי אין א טייך אז מע וואַרפט אריין א שטיינדעל, אָדער אין א ברונען האָט עמיצער אראָפּגעלאָזט א זאָך!... ארום אוו ארום אייך, ווייסט איהר, איז נישטא קיין ברונען, נישטא קיין טייך. וואָס בעדייט דער פליוך?... אָדער א „קרא" לאָזט זיך הערען. פון וואַנען געהט דער „קרא", אז אלע פוינקען שלאָפען?... אוו עס דאַכט זיך אייך, אז די ערד אָטהעמט, קוים־קוים וואָס מע הערט. גליך מיט אייך אָטהעמט זי, די ערד, די גאַנצע וועלט, אוו איהר פיהלט, אז איהר זייט א חלק פון דער אָטהעמדיגער ערד, פון דער גרויסער־גרויסער וועלט, וועלכע איז א גרויסער־גרויסער סוד פאר אייך...

דאָס שטילשווייגען פונ'ם זיידען האָט זיך וויעדער פערצוויגען

מעהר וויפיעל מע בעדאַרף, אוֹן מיר זענען אויסגענאַנגען וויסען ניכער דעם סוף פון דער געשיכטע, אוֹן מיר האָבען זיך וויעדער א מאָל גענומען מינטערען דעם זיידען.

— נו?

— וואָס נו?

— וואָס הייסט, וואָס נו? וואָס איז געווען וווייטער? וואר איז דאָס געווען? אוֹן וואָס האָט ער צייך געטאָן? ווי אזוי זענט איהר ארויס פון זייגע הענד?

— אזוי? איהר ווילט טאָקי וויסען דעם סוף? האָט צייט. מאָרגען איז אויך א טאָג. עלעהי, זאָל זיך דאָכטען, עס איז א ספור־המעשה, וואָס איז געדרוקט ערגיץ אין א בלאַט, אוֹן דער רעדאַקטאָר דער חכם האָט צייך איבערגעהאקט אין סאַמע מיטען, אוועקגעשטעלט פון אונטען די געוויסע צוויי וועדטער: „פּאַרטזעצונג פֿאלגט" — אוֹן געהט לאָדט איהם צום ונתנה־תוקף. עם פערשטעהט זיך, אז דאָס האָט דער קלוגער רעדאַקטאָר צייך געטאָן מיט א כיון, בכדי איהר זאָלט מאָרגען אויך קויפען זיין בלאַט — איהר האָט אין אנדער בריוה? אָדער עלעהי, זאָל זיך צייך דאָכטען, עס איז די מעשה מיט דער שלאַנג.

— מיט וואָסער שלאַנג?

— איהר וויסט נישט די מעשה מיט דער שלאַנג? — ציהט אוים דער זיידע מיט א ניגון. — וועל איך צייך דערצעהלען א נייע מעשה, א מעשה מיט א שלאַנג.

איינמאָל, דאָס איז געווען דעם 31טען דעקאָבער, פונקט ערב נייִ־יאָהר, לייענט מען אין א צייטונג אזא מין געשיכטע: „א יונגע שענע פרוי, איין ערשטלינג, איז נעזעסען מיט איהר ברעקעלע קינד אויף די הענד ביי׳ם פענסטער, נאָר־וואָס געקליבען זיך נעבען דעם קינד זויגען. פלוצים, מע וויסט ניט ווי אוֹן פון וואַנען, קריכט ארויס א שלאַנג, טהוט זיך א קאטשע ארויף גליך אויף דער פרוי, חאפט אריין די ברוסט אין מויל אריין אוֹן הויבט אָן

צו זויגען. זעלבסטפערשטענדליך, אז די פרוי איז באלד אויפ'ן ארט געפאלען חלשות. נאטירליך, איז מען זיך צונויפגעלאפען פון דער גאנצער שטאדט רעטען די אומגליקליכע פרוי. מע האט צונויפגערופען די גרעסטע דאקטוירים פון שטאדט, נאר נעהט טהוט עפים, האלט מלחמה מיט א גיפטיגער חיה! מע קאן דאָ נאר נישט מאכען, מחמת טאמער ריהרט מען אן די שלאנג, אזוי לאזט זי ארויס איהר גיפט און טוידט די פרוי אויפ'ן ארט. וויעדער צוריק, זאל מען לאזען די שלאנג זאל זויגען וויטער, וועט זי אזוי לאנג זויגען, ביז די פרוי וועט שטארבען... שלעכט! — אזוי לאזט אוים די צייטונג. — די לאנע איז זעהר קריטיש, די שלאנג זויגט, די פרוי חלש'ט. דאקטוירים זיצען און זוכען מיטלען. אונזערע רעפארטערען שטעהען און וואַרטען. מארגען וועלען מיר נעבען צו וויסען אונזערע לעזער וואס ס'איז געווארען מיט דער פרוי און מיט דער שלאנג". עס פערשטעהט זיך, אז ניט איין מארגען איז אוועקגענאנגען. דער עולם האט ניט אויפגעהערט צו קויפען אלע טאג די צייטונג, געוזוכט דעם סוף פון דער פרוי מיט דער שלאנג א צייט מיט יאהדען, און איך האב מורא, אז עס זענען פארהאן אזעלכע געטרייע לעזער, וואס עד היום נאך הערען זיי נישט אויף צו קויפען די צייטונג אלץ צוליעב דער פרוי מיט דער שלאנג... שוין־זשע האב איך ניט פערדיענט ביי אייך, קינדער, איהר זאלט מיר וואַרטען ביז מארגען? א גוטע נאכט!

און דער זיידע איז אויפגעשטאנען פון דער ערד און האט געמומען זיך געזונענען מיט אונז אויף דער רעכטער אמת. זענען מיר, אלע דריי אייניקלעך, צוגעפאלען צו איהם, געבעטען, געלחלש'ט, געקושט — קוים מיט צרות נעפועלט, ער זאל זיך אוועקזעצען צוריק אויף זיין ארט און פארטזעצען זיין שרעקליכע געשיכטע.

— געדענקט־זשע, קינדער, וואו האלטען מיר? מיר האלטען, ווי אזוי דער נפש נעהט מיט שטילע טריט צו מיין בעט. איך

הער, ווי ער סאָפּעט מיט אימפּעט און מיט כעס: „הא! אי־הא! אי־הא!" איך פּיהל דורך דער קאָלדערע עמיצען'ס א האנד, און טאקי באלד נאָך א האנד, עמיצער קריכט צו מיר אין בעט אריין, אָט־אָט איז ער שוין ביי מיר אין בעט!... איך וויס ניט, ווי אזוי איהר; איך האָב מיך אָנגעלייענט אמאָל, אין די יונגע יאָהרען, א סך אזעלכע מעשיות, מורא'דיגע, מיט שדים, גזלנים, מכשפים, רוחות — די דאָזיגע אלע מעשיות, דאָרף איך אייך זאָגען דעם ריינעם אמת, האָבען אויף מיר נישט געמאכט קיין שום אייך־דרוק, אויסער דעם, וואָס איך האָב נאָר געוואָלט וויסען דעם סוף, אשטייגער, אָט אזוי ווי איהר אצינד... דער בעגריף פון „אָנ־פאלען", „איבערפאלען", „הרגה'נען", „טוידטען" — איז מיר גע־וען פרעמד. אפילו דער מלאָך־המות מיט די פיעלע אויגען איז אויך געווען ביי מיר נישט מעהר ווי א „סטראשידלע", איין אויס־געטראכטער חלום אויף צו שרעקען אונז, און ווייטער נאָר נישט... דאָ אָבער האָב איך דערזעהן דעם מלאָך־המות פאר מיינע אויגען. איך האָב איהם דערזעהן און האָב איהם דערקענט, אז דאָס איז — ער! ער! איך האָב נאָר נישט געקאָנט טרעפען, מיט וואָס פאר א טוידט איך וועל פון איהם דאָ פאלען, און האָב דעריבער נישט געוואוסט, צו וואָס איך זאָל מיך פריהער חאפען: צום קאָפּ, צום האלז, צום בויך? נעהער פון אלץ האָט זיך מיר פאָרגעשטעלט, אז צוויי גרויסע, ביינעריגע, קאלטע הענד וועלען מיך ארומחאפען ביי'ם האלז און וועלען מיך נעמען וואָרגען. איך וועל וועלען ברוין און בלוי, די אויגען וועלען מיר ארויס פון שטערן, און איך וועל נישט קאָנען שרייען. אויך האָט זיך מיר פאָרגעשטעלט א שוועכע זאך, איין אייזערנע, לאָזט זיך אראָפּ מיר אויפ'ן קאָפּ, און איך וועל פריטשמעליעט... אָדער א ברייטעם שאָרפעם קאל־טעם מעסער טהוט א שניידּ־אריין זיך גליך צו מיר אין בויך אריין, און איך הער דעם שניט... איך וויס אליין ניט, קינדער, פון וואָנען עס האָט זיך צו מיר גענומען מוטה און כח — פון דערשרעק וועלד דער גרעסטער טרוס א העלד, און אויב איהר ווילט

וויסען, וועל איך אויך אויסזאָגען א סוד, אז קיין „העלדען" זענען נאָר נישטאָ אין ערגיץ; דער אמת'ער העלד איז טאַקי נאָר דער טרוס... הקיצור, איך האָב דערזעהען, אז עס איז מיר א מינוט צום טוידט, האָב איך מיר א טראכט געטהאָן: „וואָס ליגסט דו שוטה? אויף וועמען וואַרטסט דו? דיין לעבען איז דאָך סאי ווי אציגד נישט ווערטה א גראשען"... און איך האָב מיך נעגעבען א הויב־אויף און א שפרונג־ארויס פון בעט, און בין שוין נעווען מיט אײַן פוס ביי'ם טיש, און האָב נעחאפט א שוועבעלע און נעגעבען א רייב־אויס און א טראָנ־צו צום בעט, — איך טהו א קוק: א גרויסער, א שווארצער, א קודלאטער הונד, איין אמת'ער „סיבירישאק" מיט רויטע אויגען!...

געלעגען איז דער כלב־שבכלבים, אפנים, די נאנצע צייט, ערגיץ אונטער דער קאנאפע, אדער צווישען דער שאפע, איז איהם נמאָס נעווארען צו ליגען אליין, אדער עס איז איהם נעווארען קאלט, איז ער דאָס נעקומען צו מיר מיט א וויזיט, זיך בעקענען מיט'ן נייעם אורח, און אנב איז טאקי ביי מיר אויף דער בייענער קאלדערע פיעל בעסער, ווארעמער און נעשמאקער...

אויף מארגען האָט מיר דער האריגער בעל־אכסניה דער־צעהלט, אז דאָס האָט ער בעקומען א מתנה פון א פריץ.

— עס איז א שטילער הונט, — האָט ער זיך פערענטפערט — זעהר א שטילער הונט. ער טשעפעט ניט קיין פליעג אפילו. ער איז שוין זעהר אלט, און דערצו איז ער נאָך בלינד אויף ביידע אויגען.

ח.

דער אידישער קריללאָוו

איצטינס מאל זענען מיר נעזעסען זאלבעפערט שוין אין וואגאן פון אייזענבאהן. מיר האָבען זיך נעמאכט א פאהר־ארויס

פון שטאָרט אויף א טאָג, א מין „פּאַרטי דע פּלעזיר". נישט חלילה אויף דער יאָנד — שיסען האָבען מיר נישט ליעב. נישט שיפען זיך אויף א שיפּל — מיר קאָנען נישט. אויך נישט קיין אנרערע תענוגים זיך אָנטהון — וואָס זענען מיר? פּריצים? עס נעהט אונז מעהר נישט אָפּ? דורכפאָהרען זיך אביסל — מהכתיתי. פּאָהרענדיג שמועסט זיך אמאָל בעסער ווי אין דער היים. און פון וואָס שמועסען פֿיער אידישע שריפטשטעלער, אז זיי זיצען זאלבעפערט אין איין וואגאן? פון ליטעראטור. דעם יונגסטען פון אונז, דעם פּאָעט, איז איינגעפאלען א געדאנק, אז אונזער פּאלקס־ליטעראטור נאָר איין זאך — פּאבעלען, „באסנים". אָבער באסנים! עכט־אידישע! מיט'ן אידישען לשון, מיט אידישען וויטץ, מיט פּעפער! די אידעע איז אונז אלעמען געפעלען; שטאַרק נעפּעלען! דאָס הייסט, עס רעדט זיך נאָר אזוי — געפעלען. ווי קאָן עס גלייך געפּעלען א זאך, וואָס יענער האָט דאָס פּאַרגעלענט, ניט איך? מע דארף עס פריהער רעכט צעקייען און ערשט נאָכדעם „מסביר זיין", געבען צו פערשטעהן, בעלייכטען, אויסבעסערען, איטלייכער נאָך זיין השגה און פערשטאנד. עס פערשטעהט זיך, אז תחילת האָבען מיר זיך אביסל געשפּאַרט, נאָכדעם טאקי רעכט צעאמפערט זיך, דאָס הייסט, חלילה נישט נעקריענט זיך, נאָר גלאָט אזוי אויסגעוויזען, יעדער בעזונדער, אז ער פערשטעהט בעסער פונ'ם אנדערען...

און עס איז נעבליבען ביי אונז אלע פיער, אז מע דארף זיך נעמען שרייבען „באסנים". די פראגע איז נאָר — מי ומי ההולכים? וואר זאל זיך נעמען צו דער ארבייט? דאָ האָט יעדער פון אונז ארויסבעוויזען אזוי פיעל בעשיידענהיים און ענווות, אז מע האָט זיך וויעדער געמוזט צעקריענען. איטלייכער פון אונז האָט ארויפגעלענט די ארבייט אויפ'ן צווייטען, און מיר אלע אויפ'ן „זיידען". איינער האָט נעזאָגט, אז אזא ערנסטע ארבייט דארף נעמען אויף זיך מיין קאָלענע מיט'ן הייסען טעמפּעראמענט; ערשטענס, וויל ער איז איין ערנסטער מענש, און, צווייטענס, וויל

ער בעוּיצט שפּראָך, עטליכע לשונות. דער אַנדערער, טאַקי מיין קאָלעגע מיט'ן הייסען טעמפּעראַמענט, האָט נעדרוננען פונקט קאַפּוּיער, אז דאָס פּאַסט פּאַר מיר, דוקא ווייל איך בין נישט אזא ערנסטער מענש... איך האָב אַנגעוויזען אויפֿ'ן יונגסטען פון אונז, אויפֿ'ן פּאָעט, אז דאָס איז פּאַר איהם ווי אַנגעמאַסטען: סטייטש, א דיכטער! און דער יונגסטער פון אונז, דער דיכטער, טייט אויף מיר מיט'ן פינגער: „אדרבה, דאָס פּאַסט פּאַר אייך, איהר זענט א הומאָריסט!"... אזוי לאַנג, ביז עס איז געבליבען, אז מיר אַלע פיער דאַרפען זיך נעמען צו דער ארבייט און ארויסגעבען א בוך פון פּאַבעלען.

— קינדער! — רופט זיך אָן דער זיידע מיט זיין פרייליך שמייכעל, ווי געוועהנליך. — איך האָב מורא, אז די ערשטע פּאַבעל וועט מען דאַרפען מאַכען איבער אונז טאַקי אַליין, און הייסען ווּעט דאָס מיט'ן נאָמען „דער קוואַרטעט"...

דער נעדאַנק האָט ארויסגערופען א הילכיגען געלעכטער אין אונזער נאַנצער חברה, און דער יונגסטער פון אונז, דער דיכטער, האָט זיך אראָפּגענליטשט פון דער באַנק און האָט זיך געמומען קאָטשען פּאַר געלעכטער. ער האָט שוין אזא טבע, אז ער הויבט אָן לאַכען, לאַכט ער אזוי נעשמאַק, ביז ער מאַכט דעם נאַנצען עולם לאַכענדיג. פּלוצים וואַכטּ־אויס א גלאַטער קאָפּ פון נאָך נאָר א יונגענמאַן, א בחור, מיט א גלאַט נענאָלט געזיכט, ווי אַיין ארטיסט, מיט לאַכענדיגע אויגען, מיט ריהרעוודיגע ברעמען, און רופט זיך אָן צו אונז בזה הלשון:

— איזווינטיע, נאָספּאָדא! עס איז אביסעל ניט פּריליטשנע, אפשר טאַקי נישט טאַקטיטשנע, וואָס איך ווריוואיע מיך אומנעבעטען אין א פרעמדען שמום. איהר האָט, ניט ווייַענדיג, מיר אַנגעטראָטען אויפֿ'ן פוס. איך זיץ די נאַנצע צייט, פון יענער זייט, און האָרך, ווי איהר ראַזוזשדאיעט פון א זאָך, וואָס איך האָב פערבראַכט דערויף א סך. באַסנים דאָס איז מיין קאַניאַק,

מיין לעבען. א זאק מיט בארשטש אוועקגענעבען. מיין נאמען איז פעלדשטיין, פון קעשעניעוו בין איך אליין. איך שטודיער דאקטאר מעדיצין, אין דער גרויסער שטאדט בערלין. איהר הערט, ווי איך רעד מיט סטיכעם? אזא פריוויטשקע צו־נ־אלדי רוחות! קורץ, איהר קוקט מיך אן, ווי א הוהן — א האהן; איהר חלש'ט וויסען, ווער איך בין, איהר זענט געוועכט, עס האט א זין. איך וועל אייך זאגען צוויי נעצעהלטע ווערטער, וועט איהר זיך אויפ־חאפען פון די ערטער: איך בין דער אידישער קריל־ל א ו ו, און איין עק א סוף.

אבער טאקי אזוי ווי ער האט געטראפען! אלע פיער האבען מיר זיך נעגעבען א הויב־אויף פון די ערטער און געבעטען דעם אידישען קריל־אוו, ער זאל זיך אוועקזעצען דא מיט אונז. דער אידישער קריל־אוו האט זיך לאנג נישט נעלאזט בעטען. ער האט זיך אוועקגעזעצט נעבען אונז און האט אנגעהויבען שיטען מיט גראמען אזוי פיעל, אז עס האט זיך געדרעהט דער קאפ. עס האט זיך נעדאכט, אז די גראמען פאלען פון די פאליצעם, פון די טשעמאדאנעם, שפרינגען דורך די פענסטער, שיטען זיך און קויקלען זיך, ווי באב, ווי ארבעם. איידער איהר האט צעקייעט די ערשטע עטליכע רייסען, זענען שוין געקראכען צו אייך אין אויהער אריין פרישע גראמען — מיט איינעם ווארט, עס האט זיך ביי איהם נעגראמט פון אלע זייטען. קיינער פון אונז האט קיין צייט נעהאט א ווארט אויסצורעדען. דער אידישער קריל־אוו האט אונז אלעמען פער'כשופ'ט מיט זיינע גראמען און מיט זיינע באסנים, וועלכע איך נעב איבער ווארט און ווארט:

איין אייזעל מיט א סאלאוויי.

איין אייזעל דערזעהט א סאלאוויי
און מאכט צו־נ־איהם מיט א נעשרייי,
ווי א נאחאל, א בלאזען:
„הער נאר, סאלאווייטשיק, מיין טאלאנטליווע חזן!

מע זאָגט, דו זינגסט עפּים אזעלכע שטיק,
וואָס סע פּשוט אייז אַנטיק!
דו ווייסט דאָך, אז איך בין א מבין,
ווי א קאַץ אויף הייוועז.
מאַמער וואָלסט דו מיר געזונגען עפּים א זאַך,
א פּאָר שטיקלעך, נישט קיין סך,
נאָר לעבעדיג און הויך,
עס זאָל געהן א רויך"...
און ער האָט זיך עס צעלאָזט, דער סאָלאָוויי,
מיט א שלשלת, מיט א דרעה,
מיט א פּייף און מיט א קנאַק,
ווי אונזער חזן פּאַסטערנאַק
אויף א ברית, אז ער חאַפּט א כוסה,
פּריהער א קלייניע, דערנאָך — א גרויסע,
און מאַכט דעם גרויסען מי שברך
אונזער נגיד רב נתן־קורח...
א סוף. ער האָט געענדיגט, דער סאָלאָוויי.
רופט זיך אָן דער אייזעל צו איהם אזוי:
„נישט זאָגען קיין לינגען —
דו זינגסט ניט שלעכט קיין ניגון.
אטשען זשאָל! עס גענהט פערלאָרען א טאָלאַנט.
איז אונזער קעלבעל האָב איך מיך דערמאַנט.
וועז דו זאָלסט זיין מיט דעם בעקענט,
וואָלט דיין געמבע ערשט גע'שמ'ט"...

. . . . . .

וואָס איז פון דער באַסני די נראַוואָאוטשעניע?
אז איהר שרייבט אָן א סאָטשינעניע
און איהר ווילט וויסען אויף דעם א מניעניע,
זאָלט איהר דאָס בעז מאַלייישאוואָ סטיעפּניעניע

און עס זאל ניט זיין קיין שום ניערארזומעניע, —
ארייגנווארפען אין א נומען אָרט דלויא אוניטשטאזשעניא...

* * *

דער אידישער קרילאָוו האָט אונז נישט געלאָזט לאַנג קוויקען זיך מיט דער ערשטער באַסני. ער איז אויפגעשטאַנען מיט א שיינעגדינג פנים און מיט שמייכלענדינע אויגען, ארייגעלעגט ביידע נראָבע פינגער אין ביידע זייטען זשילעט און געגומען לייענען אונז די צַווייטע באַסני:

דער וואָלף און די קאַטץ.

עס לויפט א וואָלף פון שווארצען וואלד,
עס ברענט דער פראָסט, עס בלאָזט, ס'איז קאַלט,
נאָר ער מוז נעבאַך לויפען,
אניט — וועט מען זיין פעלעכען פערקויפען.
מיין וואָלף —
צום דאַרף.
ער זעהט, עס ויצט א קאַץ אַליין,
און הויבט אָן בעטען זעהר שען:
„קעצעלע! קעצעלע! מיר זאל זיין פאר דיין פנים!
אויף מיין פעל זענען דא א סך בעלנים.
נעם מיך אריין צו דיר, ווייבעלע!
זיי מיך מכבד מיט א נעבראָטען טייבעלע!"
— ווייסט דו ווָאס? לויף זיך דורך צו מיין טאַטע.
— איך קאָן נישט! איך האָב ביי איהם ג'לקח'ענט די קאַפאָטע.
— נו, געה־זשע צו יענקעל דלות.
— ס'איז גרינג צו זאָגען.. ווָאו איז זיין טלית?
— נו, ווייסט דו ווָאס? געה צום בעל־הבית: צו בערעל טנופת.
— איך קאָן נישט! איך האָב ביי איהם אוועקגעלעגט די עופות.

— נו, אויב אזוי, איז א שלעכטער משא־ומתן,
צוריק אין וואלד, א רוח אין דיין טאטען !...
. . . . . .

יעדע באסניא האט זיך איהר נראוואאוטשעניע.
פון דאנען פיהרען מיר ארויס א פריאמאיע זאקליוטשעניע:
אז איהר פערדוסט דעם טשאלענט, מענט איהר גיסען שמאלץ
צעהן פוד. נאר לענט איהר נישט קיין האלץ,
חאטיא עם מעג זיין אים פרייטיג,
וועט דער קונעל ניט זיין צייטיג.

* * *

נישט נעלאזט אונז אפרוהען זיך פון דער צווייטער באסני,
האט אונז דער אידישער קרילאוו געגומען לייענען א דריטע:

„קוואַרטעט", ביי מיר היימט עם „די קאפעליע".

אז איהר ווילט וויסען וועד —
איז א ציעג, איין אייזעל מיט א בער
האבען זיך צונויפגענומען אלע דריי
נעפרעמענגא מאכען א שפיעלעריי.
מע זיצט זיך בריים און ווייך, ווי אויף וואטען,
מע קוקט אריין אין די ביכער מיט די נאטען,
די אינסטרומענטען טראגט מען צו,
מע מישט די נאטען וויים איך וואו,
מע קלאפט, מע רייבט מיט די סמיטשאקען,
עם פליהען פון די פיעדלעך די קאלאקען.
דא צעבייזערט זיך דער עזעל
און ניט א שנאל דער ציעג אין נעזעל:
„אט באלוואנעם !
זיך צערימפעלט, ווי די שארלאטאנעם !
ממה נפשך, מאכען מיר א שפיעלעריי,

דאַרף מען שפּיעלען אַלע דריי
צום טאַקט, צום קלאַפּ,
און האַלטען קאַפּ.
הער נאָר, רו, רב בער!
די ציען זאָל זיצען דאָרט, און רו — אהער!"
בקיצור, עס דויערט ניט קיין סך, טהוט די ציען א לאַך:
„מע־ע־ע! אז אָך און וועה איז אייך!
איהר זענט ביידע גראָבע יונגען!
אומזיסט ארויסגעשטעלט די צונגען!
אָט פֿליהט א סאַלאָוויי,
ער וועט אייך זאָגען, ווי אזוי
מע דאַרף בעזעצען די קאַפּעליע,
זי זאָל ניט קריכען אויף דער סטעליע".
דערהערט דער סאַלאָוויי,
צעלאַכט ער זיך און מאַכט צו זיי:
„חאַ־חאַ־חאַ, כלי־זמרים!
גריליצערס, שאָרים־בּאָרים!
איהר קאָנט שוין שטעהן, איהר קאָנט שוין זיצען
איהר קאָנט אייך גראָבלען, איהר קאָנט אייך קריצען.
פון אייער שפּיעלען, איהר מעגט מיר גלויבען
וועט די וועלט קיין נחת ניט דערלעבען.
. . . . . .
פון דער באַסני די זאַקליוטשעניע
איז א טיפּע נראָוואָאוטשעניע:
אז מע רופט־אויף א חתן צו דער תורה
און ער קען נישט די הפטורה,
מעג ער אָנטהון דריי טליתים,
וועט ער ניט אויפשטעהן קיין תחית־המתים.
דער שניט פון די באַסנים מיט זייערע אונערוואַרטעטע „נרא־
וואָאוטשעניעס" האָבען אונז, מע קאָן זאָגען, צום טוידט געשלאָגען,

און אירער מיר האָבען צייט געהאט זיך ארומסוקען און זיך נעהער צו בעקענען מיט'ן אינטערעסאנטען נפש, האָט געגעבען א פייף דער צוג, און דער „אידישער קריגאוו" האָט זיך געגעבען א חאפ צו זיינע פעקלעך, זיך אפגעזעגענט מיט אונז, נאטירליך אין גראמען, געביטען זיך מיט די אדרעסען, און שטעהענדיג שוין מיט די טשעמאדאנעם אין די הענד ביי דער טהיר, האָט ער אונז דערווייל דעקלאמירט נאך א באסני מיט'ן נאָמען:

א פוכס אין ווינגאָרטען.

א פוכס א מחותן, הונגעריג ווי א וואלף,
איז געגאנגען אין בעסאראביע אין א דארף
פארביי א ווינאגראדניק א גראָמאדנעם
(איך וועל אייך זאָגען אויף זשארגאָן,
וועט איהר חאפען דעם טאָן:
„א נאָרטען א ווינאגראדנעם").
ער דרעהט זיך, דער מחותן,
ביי די זייטען און אין מיטען;
די פוינעלעך פישטשען,
די ווינטרויבען בלישטשען.
אר־וא, איין עבירה —
א טייערע פרי,
און האָבען א זעלטענעם ריח;
נאָר זיי הענגען אזוי הויך,
חאָטש דראפע זיך אויף די וועגר,
חאָטש קריך פון דער פעל,
צעריים זיך די הענד,
מאך פון זיך א תל!...
אפגעשטאנען אזוי אקעגען א שעה,
מאכט ער פאר דאסדרע: „וויים איך —
אויף וואָס אידען מאכען א ברכה!

אויך זאָל אַזוי האָבען הצלחה:
א שטיקעל ברויט מיט זאַלץ,
בעשמירט מיט פּוטער אָדער שמאַלץ,
האָט טויזענד מאָל מעהר טעם!
וויינאָ־גראָד! א גאַנצער טאָרפאָס!
א טרעסקאַוויצי, א מציאה!
דאָקטוירים פּראָפֿיסעווען א רפואה!
וואָפֿערווירך, איז ער גרין אַזוי ווי גראָז,
האָט קיין אידישען טעם, וויים איך וואָס!
זויער ווי פּסח'ינער ווין,
איך דאַרף איהם אויף סים־סאָט כּפּרות,
ווי צייהן־וועהטיג,
ווי מיינע צרות —
לאָז ער אייך נעהן אין דער ערד אריין!"...

* * * * * * * * * * * * *

פון דער דאָזיגער באַסני, ק'סאָושאַלענית,
ציהען מיר א מאָרגע נראַוואָאוטשענית:
אז סע שטעהען אין גאָס צוויי אידען
און בעסיידעווען זיך ספּאָקאָינע און צופֿריעדען,
חלילה נישט געקריענט זיך, נישט געפּאָרעט,
ניט געשטורכעט, ניט געטאָרעט,
נאָר גלאַט אזוי, מיט הענד, מיט בייגער, —
דאַרף נישט אריינמישען זיך קיינער,
וואָרום צווישען יאָ און ניין,
קאָנט איהר חאָפּען אין די צייהן...

* * *

שוין שטעהענדיג מיט די טשעמאָדאַנעס אויפ'ן וואָקזאַל, אין א לאַנגען ראָק, מיט א היטעל אויף א זייט, האָט „דער אידישער קריעלאָוו" צו אונז געוואונקען פון דער ווייטען. די קלוגע אויגען,

די ריהרעוודיגע ברעמען, דאָס פּנים, דאָס גאַנצע סימפּאַטישע אויס־זעהען זיינס האָט גערעדט, גערעדט, גערעדט מיט גראָמען. צום לעצטען מאָל האָט ער אונז געשענקט א שמייכעל און אויסגעשריגען פון דער ווייטען:

באַסנים וועל איך אייך ערשט שיקען;
איך האָף צו גאָט, זיי וועלען אייך געפעלען.
איהר וועט, אם ירצה השם, זיך קוויקען.
דער עולם וועט די פינגער לעקען, איהר וועט קוועלען!

Baycrest Centre
for Geriatric Care

THIS BOOK MAY BE KEPT
21 DAYS

and may be renewed once, if no application has been registered for it.

A fine of 4 cents a day is charged, if the book is kept after the last date stamped below. No book will be issued while a fine remains unpaid.

FORM # 215-1132

No. _____ EXPIRES _____

Jewish Home for the Aged Library

Name Sholom alechem

Residence Jewish Writers.

DUE	RETURNED	DUE	RETURNED